

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**IRAK'A ABD MÜDAHALESİNİN
TÜRKİYE BASININDA SÖYLEM
AÇISINDAN İRDELENMESİ**

Tuğba KIZILŞİMŞEK

**GAZETECİLİK
BİLİM DALI**

HAZİRAN 2014

**IRAK'A ABD MÜDAHALESİNİN TÜRKİYE BASININDA SÖYLEM
AÇISINDAN İRDELENMESİ**

Tuğba KIZILŞİMŞEK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2014

Tuğba KIZILŞİMŞEK tarafından hazırlanan “İRAK’A ABD MÜDAHALESİNİN TÜRKİYE BASININDA SÖYLEM AÇISINDAN İRDELENMESİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Unvanı Adı SOYADI Prof. Dr. Nilgün Gürkan PAZARCI

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

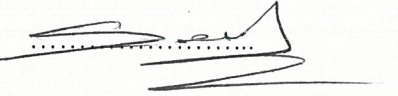
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Unvanı Adı SOYADI Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Unvanı Adı SOYADI Prof. Dr. Funda Şenol CANTEK

Anabilim Dalı, Üniversite Adı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 16/06/2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tuğba KIZILŞİMŞEK

16.06.2014

IRAK'A ABD MÜDAHALESİNİN TÜRKİYE BASININDA SÖYLEM AÇISINDAN İRDELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğba KIZILŞİMŞEK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2014

ÖZET

Bu çalışmada, ABD'nin Irak'a müdahalesinin Türk basınında yansıtılma biçimi nefret söylemi açısından analiz edilmiştir. Çalışmada, birbirinden farklı yayın politikalarına sahip olduğu bilinen beş ulusal gazete olan Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ gazetelerinin, ABD'nin Irak'a ilk müdahale tarihi olan 20 Mart 2003 den itibaren ilk üç ayda konuyla ilgili haberleri nefret söylemi açısından incelenmiştir. Nefret söylemini kısaca etnik köken, dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim v.b. özellikleri ile toplumun baskın kimliklerine nazaran farklılık arz eden kişi ya da gruplara yöneltilmiş, aşağılama, dışlama, ötekileştirme içeren söylemler olarak tanımlayabiliriz. Bir metnin nefret söylemine girip girmediğini anlayabilmek için kimi zaman incelikli bir çözümleme yapmak gerekebilir. Nefret söylemi kelimelerden ibaret değildir. Aksine sözcüklerin yan yana gelişi, kim tarafından, ne zaman, nerede ve niçin kullanıldığı da çok önemlidir. Uluslararası Hrant Dink Vakfının yaptığı bir araştırmaya göre, Türkiye'de nefret söylemi en çok Kürtler ve Ermenileri hedef almaktadır. Ermeniler ve Kürtlerden sonra nefret söyleminin hedef aldığı dini ve etnik gruplar Rumlar, Hristiyanlar ve Yahudilerdir. Bu konu çerçevesinde tezin ilk bölümünde nefret söylemine değinilerek, farklı ülkelerdeki yansımaları, türleri ve boyutları irdelenmiş, ikinci bölümünde ise birinci bölümden faydalanılarak farklı yönelimleri olduğu çoğunlukla kabul edilen Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ gazetelerinde nefret söyleminin tespitine yönelik analiz yapılmıştır.

Bilim Kodu : 1165. 2. 045

Anahtar Kelimeler : Nefret söylemi, Basın, Amerika, Irak, Savaş, Gazete

Sayfa Adedi : 93

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nilgün Gürkan PAZARCI

THE ANALYSIS OF THE MEDIA COVERAGE OF THE OCCUPATION OF IRAQ
BY THE USA
(M. Sc. Thesis)

Tuğba KIZILŞİMŞEK

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
June 2014

ABSTRACT

At this assey, refllection of the American attack on Iraq at Turkish Press is tried to explain from “the hate speech” point of view. To do that, 5 newspapers which have completely different sides, have been examined from their articles about the date of begining of a struggle 20 March 2003. “The hate speech” is outside the law, communication that vilifies a person or a group on the basis of one or more characteristics such as race, gender, sexual orientation, gender identity, national origin, color, ethnicity, religion, disability, or age. To be certain about, this is hate speech or not, the topic has to examined clearly. Hate speech does not only consist of words, but rather of the way they are strung together; about the importance of who utters them and where, when and why they are uttered. According to a research which has made by the International Hrant Dink Foundation’s the hate speech in Turkey mostly targets the Kurds and the Armenians. The religious and ethnic groups that are targeted by hate speech after Armenians and Kurds are Rums, Christians and Jews. At first part, different point of views of countries about hate speech have been examined. At second part, Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ Newspapers are evaluated by the basic idea of first part.

Science Code : 1165. 2. 045
Key Words : Hate Speech, Press, America, Iraq, War, Newspaper
Page Number : 93
Supervisor : Prof. Dr. Nilgün Gürkan PAZARCI

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanlarım Prof. Dr. Nilgün GÜRKAN PAZARCI, Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK ve Prof. Dr. Funda ŞENOL CANTEK'e ayrıca manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme ve her konuda bana sabırla yardımcı olan eşim Niyazi Aykut KIZILŞİMŞEK'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİ

1.1. Genel Olarak Nefret Söylemi	9
1.1.1. Nefret Söylemi Üretirken Kullanılan Araçlar ve Medya	13
1.1.2. Nefret Söyleminin İfade Özgürlüğü İle İlişkisi	15
1.1.3. Nefret Söyleminin Nefret Suçu İle İlişkisi ve Farkları	18
1.2. Nefret Söyleminin Türleri	21
1.2.1. Etnik Köken Üzerine Üretilen Nefret Söylemi ve Irkçılık	23
1.2.1.1. Etnik Köken Ayrımcılığı ve Irkçılık	23
1.2.1.2. Medyada Yeniden Üretilen Etnik Köken ve Irk Ayrımcılığı ve Nefret Söylemi	25
1.2.2. Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Üzerine Üretilen Nefret Söylemi	27
1.2.2.1. Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Homofobi	27
1.2.2.2. Medyada Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Üzerine Üretilen Nefret Söylemi	30
1.2.3. Din ve İnanç Temelli Ayrımcılık ve Nefret Söylemi	31
1.2.3.1. Din ve İnanç Temelli Ayrımcılık	31

1.2.3.2. Medyada Din ve İnanç Üzerine Üretilen Nefret Söylemi	33
1.3. Osmanlı ve Türkiye Gazetelerinde Nefret Söylemi	34
1.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Nefret Söylemi Örnekleri.....	34
1.3.1.1. Tanzimat ve II. Abdülhamit Döneminden Örnekler	34
1.3.2. Mütareke Basınında Nefret Söylemi Örnekleri	37
1.3.3. Tek Parti Döneminden Nefret Söylemi Örnekleri.....	41
1.3.4. Çok Partili Dönem ve Nefret Söylemi Örnekleri.....	44

2. BÖLÜM

AMERİKANIN IRAK'A MÜDAHALESİNE İLİŞKİN GAZETE HABERLERİNDE NEFRET SÖYLEMİ

2.1. Araştırma Kapsamındaki Gazeteler ve Politikaları.....	47
2.1.1. Cumhuriyet Gazetesi ve Politikası.....	47
2.1.2. Hürriyet Gazetesi ve Politikası.....	49
2.1.3. Evrensel Gazetesi ve Politikası	50
2.1.4. Yeniçağ Gazetesi ve Politikası	50
2.1.5. Zaman Gazetesi ve Politikası	51
2.2. Araştırma Kapsamındaki Gazete Haberleri	52
2.2.1. ABD'nin Irak'a Müdahalesine ilişkin Haber Dağılımı ve Nefret Söylemleri	52
2.2.2. Nefret Söyleminin Gazetelere Göre Dağılımı	53
2.3. Haberlerdeki Nefret Söylemleri.....	55
2.3.1. ABD, Müttefiki İngiltere'ye ve Genel Olarak Irak'a Yapılan Müdahaleye Yönelik Nefret Söylemi	56
2.3.2. Savaş Sürecinde ABD Türkiye İlişkilerine Yönelik Nefret Söylemi	63
2.3.3. Savaşın Irak Sivil Halkı Üzerinde Yol Açtığı Nefret Söylemi.....	67
2.3.4. Saddam ve Irak Yönetimine Yönelik Nefret Söylemi	71
2.3.5. Nefret Söylemlerinin Yoğun Olduğu Diğer Haber Örnekleri	76

2.4. Nefret Söyleminin Yansıtıldığı Sözcükler.....	80
2.4.1.Seçilen Sözcüklerdeki Benzerlikler.....	81
SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ	93

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Nefret Söylemi Türleri	21
Çizelge 2.1. Amerika'nın Irak'a Müdahalesine İlişkin Gazete Haberlerinin Dağılımı	52
Çizelge 2. 2. Nefret Söylemi İçeren Haberlerin Temalara ve Gazetelere Göre Dağılımı	54
Çizelge 2.3. Nefret Söylemi Haber Üretimi Sıralaması	56
Çizelge 2.4. Nefret Söylemi Haber Üretimi Sıralaması	67
Çizelge 2.5. Tespit Edilen Nefret Söylemlerinde Yoğun Olarak Kullanılan Sözcüklerin Gazetelere Göre Dağılımı	80

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklama
-	-
Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
Age.	Adı geçen eser
AİGT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Akt.	Aktaran
BM	Birleşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
der.	Derleyen
edt.	Editör
haz.	Hazırlayan
LGBTT	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transeksüel
v.b.	ve benzeri
v.d.	ve diğerleri
S.	Sayı
s.	Sayfa

GİRİŞ

Basın bugün, kitleleri yönlendirme konusunda etkin rol oynayan ve halka kendi ideolojilerini empoze etmeye çalışan, en faal kitle iletişim araçlarından birisidir. Basın, insanların bilgi edinme gereksinimine hitap etmesi nedeniyle ilk ortaya çıktığı günden bu yana etkinliğini her geçen gün arttırarak sürdürmektedir.

Özellikle medyanın, kamuoyunu hem yansıtıcı hem de yönlendirici etkisi vardır. Medya, kendi ideolojilerini halka empoze etmeye çalışan ve halkı güdümlmek için kullanılan bir araç olmuştur. Böylece medyadan kamuoyunu edilgin tüketiciler haline getiren bir aygıt olarak söz edilmeye başlanmıştır.¹ Basında kullanılan dil ve üretilen anlam büyük önem taşımaktadır.

Basında kullanılan dil, ideolojilerin yansımasına imkân sağlayan önemli ve güçlü bir araç olarak önümüze çıkmaktadır. Gazete dâhil tüm günlük yaşamda ideolojinin anlam üretmek için işlendiği temel ortam dil pratiğidir: Dil anlamın üretildiği araçtır. Dil pratik bir bilinçtir; bilinç gibi, sadece gereksinimlerle, zorunluluklarla ve öteki insanlarla ilişkilerle gelişir.² Bu nedenle tüm söylem süreçleri ideolojik ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.³ Dolayısıyla dilin öylesine kullanılması söz konusu değildir, zira anlam kendi kendine oluşmaz. Belli amaçlarla ve duygularla inşa edilmektedirler.

Haberin söylemsel analizi yalnızca metinsel yapı ile sınırlı değildir. Bu yapılarda çeşitli “altta yatan” anlamlar, fikirler ve ideolojiler ifade edilmekte ya da işaret edilmektedir.

Bilişsel yaklaşım şu gerçeği temel dayanak olarak almaktadır; metinler anlama “sahip” değildir ve fakat dili kullananın attettiği anlamlar vardır; daha da açık ifade etmek gerekirse, dili kullananın zihinsel süreçleri önemlidir. Diğer bir deyişle,

¹ Oya Tokgöz, **Temel gazetecilik**, 4. Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 2008, s.206

² Marx ve Engels, 1846:15, 20, akt. (aktaran) İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınları, 2005

³ Pecheux, akt. Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001, s.49

haberleri üreten muhabirlerin ve bu haberleri algılayan ve hatırlayan okuyucuların bilişsel temsillerini ve stratejilerini ayrıntılı olarak anlamamız gereklidir.⁴

19. yüzyılda haberin meta olarak değerinin ve öneminin artması, gazetecilikte haber verme yönünden öznel haber verme yerine nesnel olarak haber verme ilkesinin benimsenmesine yol açmıştır. Nesnel haber vermenin temelinde, haberin taraf tutmadan, dengeli bir biçimde verilmesi yatmaktadır.⁵

Medyanın tarafsızlığına ilişkin pratik sınırlar, gündelik yaşamda vuku bulan tüm hikâyelerin ve olguların haber olarak verilmesinin imkânsızlığı ve bu nedenle de bir seçiciliğin zorunlu olmasıyla başlamaktadır. Medyanın piyasa koşullarına tabi olması, hedef kitlenin beklentileri, reklâm veren kurumların baskısı, medya kurumu sahibinin dünya görüşü gibi faktörler de medyanın yayın çizgisini belirlemektedir. Medyanın siyasi çizgisi ise çoğu zaman kurumun sahibi ve çalışan gazetecilerin siyasi aidiyetleri ve buna bağlı ideolojik tutumlarıyla belirlenmektedir. Medya, içinde bulunduğu coğrafyadaki hakim sınıfsal, siyasi, kültürel, bölgesel olgular etrafında bölünmüş ve çoğu kez de taraf konumundadır.⁶

Basının nesnelliği elden bıraktığı dönemlerin başında savaş dönemleri gelmektedir. İster savaşın içinde ister tamamen izleyen konumda olsun, savaşın ruhunu tam olarak yansıtabilmenin söylemin gücünden oldukça fazla yararlanmaktan geçtiği varsayımına kapıldıkları gözlenmiştir.

Savaş dönemlerinde gazeteci ya da çalıştığı medya kurumu her ne kadar olaylara nesnel bir tutumla yaklaştığını söylese de ülkesinin tercihlerinden etkilenmektedir. Ülkesinin katılmadığı bir savaşta ise çatışan taraflardan birinin davasını benimseyebilmektedir.⁷

⁴ Teun A. van Dijk, Walter Kintsch, **Strategies of discourse comprehension**, New York, Academic Press, 1983

⁵ Tokgöz, **age.** s.348

⁶ **Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek**, edt. (editör) T. Cengiz Alğan ve F. Levent Şensever, İstanbul, Sosyal Değişim Derneği Yayınları, 2010, s.18

⁷ Ruhdan Uzun, **İletişim Etiği**, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Kırkıncı Yıl Kitaplığı No:2, 2007, s.126

Amerika Birleşik Devletleri'nin 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a karşı başlattığı askeri müdahale, uluslararası hukuk, uluslararası ilişkiler, dış politika, insan hakları ve daha birçok açıdan ele alınıp incelenmiştir. Ancak yapılan incelemelerde görülmüştür ki farklı birçok açıdan incelenen bu savaş, basında yansıtılma biçimiyle, niteliksel olarak çok yeni bir kavram olan nefret söylemleri bazında incelenmeye alınmamıştır.

Amaç

Bu çalışmada, ABD'nin Irak'a yaptığı müdahaleden sonra yazılı basın aracılığıyla kamuoyuna aktarılan haberlerin Türkiye boyutunda incelenmesi gerektiği fikriyle yola çıkılmıştır. Amaç, haberlerin altında yatan ve kamuoyuna yansıtıldığı düşünülen görüşleri ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda Türkiye'de yayınlanan ve ulusal çapta dağıtımı yapılan bu gazetelerin haberleri yansıtmada ne tür farklılıkları olduğu ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın diğer bir amacı ise Nefret Söylemi kavramının henüz çok yeni olduğu ülkemizde, daha sonra yapılacak olan çalışmalara, araştırmalara kaynak olmak, ışık tutmak; basında nesnellik ilkesinin geçersizliğine bir örnek inceleme sunmak; birikmiş bilgiye katkıda bulunmaktır.

Önem

İnsan hayatında barışın ne kadar önemli bir rolü var ise savaşın da kaçınılmaz bir biçimde o kadar büyük yeri vardır. Medyanın misyonu, hitap ettiği kitlelere bilgiyi en rasyonel şekilde aktarmak olmalıdır. Ancak savaş zamanlarında dolaşıma sunulan haberler ülkelerin ve medya kuruluşlarının kendi yayın politikaları ve ideolojik yapılanmalarına göre değişiklik gösterebilir. Nitekim yapılan birçok araştırmada bunun böyle olduğu görülmüştür.

20. yüzyılın birçok savaşa tanık olduğu düşünülürse, örneğin Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya savaşı, Vietnam, Kore, İran-Irak, Körfez savaşları. Bu savaşların yarattığı ortamda dünyada milliyetçilik, millet, kimlik ve etnik köken gibi birçok kavramın yeniden anlamlandırıldığı bir döneme girilmiştir.

Irka, cinsiyete, farklı görüşlere yönelik olarak yapılan bireysel veya toplumsal olarak karşı tarafı ötekileştirme, ona karşı nefret söylemleri üretiminin çatışma ve savaş dönemlerinde sık sık kullanıldığı görülmüştür. Nefret söylemi üzerine ülkemizde henüz çok fazla nitelikli çalışma bulunmamakta, olan çalışmalar ise akademik açıdan tam olarak yeterli olamamaktadır. Medyanın kitleleri etkileyebilme yetisine sahip olduğu düşünüldüğünde, savaş ortamında direkt olarak kullandığı nefret söylemlerinin basında analiz edilecek olması ve ideolojilerine göre gazetelerin yayın politikalarına ters düşüp düşmediklerinin gözlemlenecek olması çalışmayı değerli kılmaktadır. Eğer gazeteler verdikleri manşetlerde ve yaptıkları haberlerde dünyanın kabul ettiği etik değerlere saygılı ve yapıcı şekilde hareket ederlerse, halk daha fazla bilinçlenir ve yanlış haberin klişeliğinden ziyade doğru haberin aydınlatıcılığı ile bilgiye en doğru şekilde ulaşabilir. Tüm bu özelliklerinden dolayı çalışmada gazetelerdeki nefret söylemlerinin irdelenmesi gelecekte barışın dilinin de yerleşmesine katkı sağlayacaktır.

Yöntem

ABD'nin Irak'a müdahalesinin Türk basınında yansıtılma biçiminin sosyalist, milliyetçi, liberal, muhafazakar ve demokrat politikalara sahip olduğu bilinen ulusal gazetelerden Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ gazeteleri incelenecektir.

Çalışmada ele alınacak gazete haberleri eleştirel söylem analizi çerçevesinde değerlendirilecektir. Analizin temel amacı, araştırma konusu olarak belirlenen sorunun medyada nasıl sunulduğunu ortaya koymaktır.

Eleştirel söylem analizi esas itibarıyla bir haberin sözcük anlamından ziyade, kullanılan sözcüklerin yan anlamları ile birlikte bir bütün halinde düşünülerek, verilmek istenen "mesajın" içeriğini doğru şekilde tespit edilmesine dayanan bir analiz şeklidir.

Haberler ve içerikleri analiz edilirken birbiri ile bağdaşan haberler aynı kategoride sınıflandırılacaktır. Sınıflandırılan haberlerden elde edilen kavramlar incelenip

birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkarılacak ve bu ilişkiler daha üst düzey bir kategoride açıklanacak.

Bu bağlamda, analiz kısmında, bahsi geçen yöntemden yararlanılarak Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ gazetelerinin, ABD'nin Irak'a ilk müdahale tarihi olan 20 Mart 2003 den itibaren ilk üç ayda yayınladıkları haberler ele alınarak incelenip ve nefret söylemlerinin yer alıp almadığı, nefret söylemlerinin hangi temalar üzerinde yoğunlaştığı, gazetelerin hangi temada nefret söylemi ürettiği ve hangi temada nefret söylemi üretmediği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini “nefret söylemi” kavramı oluşturmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde nefret söylemi kavramını çok da eskilere dayanmadığı, ülkemiz ve diğer ülkeler açısından bakıldığında son yıllarda üzerinde durulmaya başlanmış olduğu görülür.

Nefret söylemi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen 1997 tarih ve R (97) 20 sayılı tavsiye kararında *“yabancı düşmanlığı, ırkçı nefret, anti-semitizm ve hoşgörüsüzlük temelli diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi”* olarak tanımlanır.⁸

Nefret söylemi, bireylere ırkları, ten renkleri, etnik kökenleri, milliyetleri, dinleri, cinsel tercihleri, yetersizlikleri ve diğer bireysel ayrımcılık biçimleri temelinde yöneltilen nefreti içeren ve teşvik eden söylemler olarak tanımlanabilir.⁹

Toplumsal algılarımızı şekillendiren önemli unsurlardan biri medyadır. Bu bağlamda medya, dünyada ve Türkiye’de olumlu ve yapıcı olabileceği gibi, aynı zamanda nefret söyleminin oluşmasında ve yaygınlaştırılmasında en etkili araçlardan biri olabilmektedir. Medyanın olayları haberleştirme sürecinde kullanılan dil ve

⁸ Ağlan ve Şensever, **age.**, s.7

⁹ Yaman Akdeniz, **Racism on the Internet**, Strasbourg, Council of Europe, 2009, akt. Mutlu Binark v.d. (ve devamı), **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, İstanbul, Kalkedon Yayıncılık, 2010, s.23

mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve işlenilen suçların altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilmektedir.¹⁰

Bu bağlamda, yukarıdaki ifadeyi açarsak çalışmanın kavramsal çerçevesini dilin ideolojik kullanılması bağlamında nefret söylemi, basının olaya yaklaşımı bağlamında nesnellik ve tarafsızlığı engelleyen ideoloji oluşturacaktır.

Araştırma Soruları

- 1- Nefret söylemleri ideolojilere göre farklılaşabilmekte midir?
- 2- Çalışmada seçilen gazeteler nefret söylemlerindeki bu farklılığı yansıtmakta mıdır?
- 3- Gazetelerin kullandığı nefret söylemlerini ifade eden sözcükler ve fotoğraflar gazetelerin ideolojilerine göre farklılık gösterebilmekte midir?

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmanın kapsadığı zaman aralığı; Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet, Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinin ABD'nin Irak'a müdahalesinin başlangıcı olan 20 Mart 2003 tarihinden itibaren çatışmanın en sıcak zamanlarının yaşandığı üç aylık bir kısımdır.

Bu çalışmada basının halkı bilgilendirirken kullandığı söylemlerin halkın üzerinde farklı duygular inşa ettiğini ve asıl görevi olan haber ve bilgi vermekten uzaklaştığı düşüncesinden hareket edilmiştir.

Bu tez çalışması farklı yayın politikalarına sahip Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet, Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinde 20 Mart 2003 tarihinden itibaren 3 aylık dönemde çıkmış tüm ana haberler ve ABD'nin Irak'a olan müdahalesinde konuyla bağlantılı haberler ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın bu şekilde sınırlandırılmasının sebebi ilk üç ayın, savaşın en yoğun geçtiği zamanlar olmasıdır. Seçilen gazetelerin farklı yayın politikalarının olmasına objektif bir bakış açısı yakalayabilmek açısından

¹⁰ Ağlan ve Şensever, **age.**, s.17

dikkat edilmiştir. Çalışmada haberler üzerinde yoğunlaşmıştır. Böylece gazete politikaları doğrultusunda haber seçiminin farklı olup olmadığı da anlaşılabacaktır.

Veri Toplama Tekniği

Veri toplama sürecinde seçilen gazeteler incelenmiş, söyleme ilişkin literatür taranmıştır. Bu süreçte nefret söylemi ile ilgili bilgilere konuyla ilgili kitaplardan, akademik çalışmalardan, ilgili makalelerden, çeşitli sivil toplum örgütlerinin çıkardığı yayınlardan ve internet sitelerinden, Ankara ilinde yer alan Milli Kütüphane ve Gazi, Ankara ve ODTÜ kütüphanelerinde yapılan tarama ve incelemeler sonucu elde edilen yerli ve yabancı kaynaklardan ulaşılmıştır. Konu ile ilgili kaynaklar oldukça sınırlıdır.

Çalışma kapsamına giren seçilen gazetelerin Irak'a müdahalenin başlangıç tarihi olan 20 Mart 2003 tarihinden itibaren geçen 90 günlük süre içerisinde çıkmış tüm ana haberler fotoğraflarının çekilmesi suretiyle temin edilmiştir.

Bu konu çerçevesinde tezin ilk bölümünde nefret söylemine değinilerek, farklı ülkelerdeki yansımaları, türleri ve boyutları irdelenmeye çalışılarak bu konu ile ilgili bilgiler verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise birinci bölümden faydalanılarak farklı yönelimleri olduğu çoğunlukla kabul edilen Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ gazeteleri ele alınmış ve bunun sonucunda analizler yapılarak yorumlanmıştır.

1. BÖLÜM

NEFRET SÖYLEMİ

1.1. Genel Olarak Nefret Söylemi

Söylemler ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Söylem sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir.¹¹ Söylem bir iletinin sadece içeriğini değil, tüm boyutlarını, dile getirenini, dayanağını, dinleyicisini ve amacını da kapsar.

Söylem belirli bir zaman dilimi içinde belli insan grupları arasında olan ve diğer insan grupları ile ilişkili olarak geliştirilen fikirleri, ifadeleri ve bilgileri içerir. Söylem, güçlü ve karmaşık bir yapıdır.¹² Kendi içinde çeşitli sorumluluklar, niyetler, amaçlar, arzular ve inançlar barındırır.

Söylemlerin içine çoğu zaman toplumsal kökenli ideolojiler kodlanır. Eleştirel söylem analisti Van Dijk, toplumda zihinsel denetimi sağlamak için söylemi denetlemek gerektiğini vurgulamaktadır. İnsanların zihinlerini, bilgilerini, niyetlerini, projelerini ve planlarını kontrol ederseniz, dolaylı bir şekilde onların gelecekteki eylemlerini de kontrol etmiş olursunuz. İnsanların ne yapmak istediğini, niyetlerinin ya da arzularının neler olduğunu kontrol edebildiğiniz takdirde, onların eylemlerini doğrudan denetim altında tutmasanız dahi, söz konusu eylemler üzerinde hakimiyet kurabilirsiniz. İnsanların söylemlerini denetim altında tutmak, zihinlerini de dolayısıyla onların eylemlerini de denetim altında tutmaktır. Belirli bir tür söylemi kontrol etmek insanlar üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olan spesifik bir sosyal uygulamadır.

Çünkü, insanlar, bilgi, tutum ve ideolojileri söylem yolu ile benimser. Bu yüzden, eğer söylemi kontrol edebiliyorsanız yalnızca gazeteleri değil, aynı zamanda,

¹¹ Edibe Sözen, **Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 1999

¹² Halil Ekşi, Hilal Çelik, **Söylem Analizi**, Erişim: http://www.academia.edu/1476716/SOYLEM_ANALIZI

muhtemelen okuyucuların zihinlerini de doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ediyorsunuz demektir¹³

Söylem yalnızca metinden ibaret değildir, aynı zamanda bağlamı da dikkate almak gerekir. Söylem her zaman için bir bağlam içerisinde varlık gösterir. Dijk'e göre söylemi kontrol edebilmek için bağlamın denetlenmesi gerekmektedir. Bağlam, söylemin kim tarafından söylendiği, hangi düşünce ile söylendiği, hangi durumda ve kime karşı söylendiği gibi verileri içine alan sübjektif ve psikolojik boyuttur. ¹⁴ Bağlam, insanların, bir şeyin toplumdaki yerine atıfta bulunmaları ile oluşan bir olgudur. Örneğin, haksızlığa uğrayan birinin siyahî ya da beyaz ya da profesör veya öğrenci olarak nitelendirilmesi söylemin bağlamına işaret eder. Bağlam sosyal konumla ilgili verilere atıfta bulunur. Medya söylemlerini, ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel ve estetik bağlamlar içerisinde üretir. Gazetecilerin haberlerinde kullandıkları kaynaklar, kaynakları ile kurdukları ilişkiler, haberlerin üslubu, haberin sunumu, yapılan alıntılar, atılan başlıklar, kullanılan imgeler, metaforlar, cümlelerin söz dizimi hatta bazen haber metninde kullanılan noktalama işaretleri haberdeki söylemin bağlamına işaret eden unsurlardır.

Nefret söylemini kısaca etnik köken, dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim v.b. (ve benzeri) özellikleri ile toplumun baskın kimliklerine nazaran farklılık arz eden kişi ya da gruplara yöneltilmiş, aşağılama, dışlama, ötekileştirme içeren söylemler olarak tanımlayabiliriz. Bir metnin nefret söylemine girip girmediğini anlayabilmek için kimi zaman incelikli bir çözümleme yapmak gerekebilir. Nefret söylemini ayırt etmeye yarayan en önemli ölçüt ise söylemin yönelik olduğu kişi ya da grubun varoluşsal farklılığından duyulan rahatsızlık, nefret gibi duygularla gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğidir.¹⁵

Nefret söyleminin evrensel düzeyde kabul görmüş bir tanımı yoktur. Uluslararası düzeyde kabul görmüş ilk resmi tanım ise 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin kabul ettiği nefret söylemiyle ilgili tavsiye kararında yapılmıştır. Söz

¹³ Teun A. van Dijk, **Discourse and power**, çeviren; Pınar Uygun, Erişim: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf

¹⁴Van Dijk, **age**, akt. Yasemin İnceoğlu, Nebahat Çomak, **Metin Çözümlemeleri**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2009

¹⁵ Binark v.d., **age**, s.253

konusu kararda nefret söylemi; ırkçı nefret, yabancı düşmanlığı, antisemitizm veya hoşgörüsüzlük ifade eden saldırgan milliyetçilikte dahil olmak üzere, hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her türlü ifade biçimi olarak tanımlanmıştır.¹⁶ AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi)'de net bir tanım yapmasa da, içtihatlarında nefret söylemini dini hoşgörüsüzlük dahil, hoşgörüsüzlüklerden kaynaklanan, nefreti yayan, teşvik eden, savunan, ya da haklı çıkaran ifade biçimleri için kullanmaktadır.¹⁷

Nefret söylemi eylem olarak çok eski tarihlere dayansa da, kavram olarak literatürümüze girmesi yakın tarihte olmuştur. Nefret içerikli söylemlere ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılması II. Dünya savaşının akabinde önem kazanmıştır.¹⁸ Bunun sebebi kuşkusuz Nazilerin başta Yahudiler olmak üzere aşağı gördükleri çeşitli topluluklara karşı gerçekleştirdikleri vahşi ırkçı eylemlerin başta Avrupa devletleri olmak üzere uluslararası düzeyde yarattığı korkudur. Bu bağlamda BM (Birleşmiş Milletler) Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde 2200 A (XXI) sayılı karar ile kabul edilmiş ve 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş, BM Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 19¹⁹ ve 20²⁰. Maddeleri ile nefret içerikli ve ırkçı nitelikli düşünce açıklamaları yasaklanmıştır.

Yine nefret içerikli ve ırkçı nitelikli söylemlerin yasaklanması amacıyla BM Genel Kurulu tarafından 21 Aralık 1965 tarihinde 2106 A (XX) sayılı karar ile Her Türlü ırk Ayrımcılığının Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi kabul edilmiş 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu gelişmelerin akabinde 1980'li yıllarda Avrupa'da ırkçı tavırların artış göstermesi AB (Avrupa Birliği) bünyesinde de konuya ilişkin çeşitli belgelerin kabul edilmesine neden olmuş²¹, 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin kabul ettiği

¹⁶ Council of Europe-Committee of Ministers, Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers' Deputies, Erişim: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf)

¹⁷ Ağlan ve Şensever, *age.*, s.16

¹⁸ Michel Rosenfeld, *Hate Speech in Constitutiona Jurisprudence: A Comparative Analysis*, c. 24, s. 4, Cardozo Law Review, 2003, s. 1525

¹⁹ Sözleşmenin 19. Maddesi düşünceyi açıklama özgürlüğünü düzenler.

²⁰ Sözleşmenin 20. Maddesi şöyledir: "1. Her türlü savaş propagandası yasayla yasaklanır. 2. Ayrımcılığa, düşmanlık ve şiddete yol açan ulus, ırk ya da din karışıklığı yasayla yasaklanır".

²¹ Şeref Ünal, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001, s. 58-62.

nefret söylemiyle ilgili tavsiye kararı ise bu hususta bir dönüm noktası olmuştur. Son dönemlerde ise yaşanan uluslararası terör olayları, radikal sağın yükselişi, ulusların sosyal, etnik, dinsel ve kültürel olarak hızla bölünmesi²², ayrıca bilgilerin, bu arada nefret içeren ifadelerin de, son derece hızlı bir şekilde yayılmasını sağlayan ve denetlenmesi oldukça güç olan başta internet olmak üzere yeni iletişim araçlarının ortaya çıkması ile nefret söylemi gündemin önemli konularından biri haline gelmiştir.

Nefret söylemi tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumu olarak nitelendirilebilir. Nefret söylemi içerisinde aşırılık barındırır, aşırılık taşıyan önyargılardan oluşur.²³ Robert Post'un önermesine göre nefret söylemini aşırılık unsuru ile değerlendirmek gerekir.²⁴ Çünkü tahammülsüzlük ve bir şeyden hoşnut olmamak insanların sahip oldukları doğal duygulardır ve bu duygularla yapılan söylemlere salt tahammülsüzlük ve hoşnut olmama içerdiği için müdahale etmek mümkün değildir. Ancak bu tahammülsüzlük ve hoşnutsuzluk adaletsizliklere, başkalarının haklarının gasp edilmesine, barışı yaralamaya yol açıyorsa, yani tüm bu duygular aşırılaşıp, olumsuz sonuçlar doğuruyorsa işte o zaman müdahale edilmesi gerekebilir.²⁵

Nefret, öfke, korku, potansiyel tehlike, çoğu zaman tanınmayan, bilinmeyen ancak kendisine benzemediği, farklı olduğu için "diğer" olanlara yönelik ortaya çıkan bir ruh durumudur.²⁶

Şiddetin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik olarak da uygulanabileceği görüşünden hareketle nefreti psikolojik şiddet olarak nitelendirebiliriz. Bu bağlamda nefret söylemi de şüphe götürmez biçimde bir tür söylemsel şiddet biçimidir.

Nefret söylemi, içinde potansiyel fiziksel şiddeti de barındırır. Nefret söyleminin işlevlerinden birisi de şiddetin altyapısını hazırlamasıdır. Nefret söylemi toplumsal çatışmaların hazırlık safhasında çok önemli bir rol oynar. Bunu, çeşitli inançlar veya

²² Rosenfeld, **age.**, s. 1566

²³ Ağlan ve Şensever, **age.**, s.16

²⁴ Robert Post, **"Hate Speech" in Extreme Speech and Democracy**, New York, Oxford University Press, 2009, s.123

²⁵ Nayat Karaköse, **Nefret Söylemi ve Medyadaki Yansımaları**, Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale>

²⁶ Ulvi Yaman, **Nefretin adı: Söylem**, Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=651&bolum=makale>

yargılar ağı yaratarak gerçekleştirir. Tsesis'e göre şiddet, sosyal inançlar, gelenekler, metaforlar ve çeşitli grupları aşağılayan ve nesneleştiren klişeler aracılığıyla meşru kılınır.²⁷

Nefret söyleminin temelinde önyargılar, ırkçılık, yabancı korkusu veya düşmanlığı, taraf tutma, ayrımcılık, cinsiyetçilik, homofobi, vb. yatar. Kültürel kimlikler ve grup özellikleri gibi unsurlar nefret söyleminin kullanılmasını etkiler.²⁸İçinde, kişiler veya gruplar arasındaki iyi geçimi bozma, barışı yaralama, psikolojik, sembolik veya fiziki şiddete yol açmak gibi bazı olumsuz potansiyeller barındırır. Ötekileştirdiği grubun insani değerini inkar eder, onlara uygulanan şiddet ve aşağılayıcı davranışları meşrulaştıran zemini oluşturur.

1.1.1. Nefret Söylemi Üretirken Kullanılan Araçlar ve Medya

Nefret söylemi direk veya dolaylı, örtülü veya açık, bir otoritenin desteği olarak veya olmayarak ifade edilebilir. Nefret söylemi birçok araç ile aktarılır; bunlar arasında yazılı, görsel veya sanal medyayı, interneti, şarkıları, grafittileri, fıkraları, anıtları, logoları²⁹, belgeselleri, akademik yayınları, dergileri, tezleri v.b. bilimsellik adı altında, farklı kültürel kimliklere karşı nefret söylemi üreten yayınları, hatta ilkökul, ortaokul ve lise ders kitaplarını sayabiliriz.

Nefret söylemini üreten ve yayan bu araçların içinde en etkini şüphesiz ki medyadır. Medya, ayrımcılığı oluşturan ve besleyen önyargıların, kısaca nefret söyleminin oluşmasında ve yaygınlaştırılmasında etkili araçlardan biri olabilmektedir.³⁰ Başta televizyon haberciliğinde ve tartışma programlarında olmak üzere, medyanın, nefret söylemlerine benzersiz elverişlilikte bir zemin sunma kapasitesi vardır. Medya nefret söyleminin menzilini genişletir.³¹ Bunun başlıca sebebi medyanın elinde tuttuğu geniş kitlelere ulaşabilme, toplumsal algıları şekillendirebilme ve kamuoyu yaratma gücüdür. Bunun yanı sıra medya toplumsal düşünüş biçimlerinin oluşmasında da

²⁷Alexander Tsesis, **How Hate Speech Paves The Way For Harmful Social Movements**, New York, New York University Press, 2002, s. 81-82 akt. Ağlan ve Şensever, age., s.17

²⁸ Ağlan ve Şensever, age., s.15

²⁹ Karaköse, age., Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale>

³⁰ Ağlan ve Şensever, age., s.17

³¹ Sevilay Çelenk, “**Ayrımcılık ve Medya**”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ankara, Fersa Matbaacılık, 2010, s. 215

etkili bir araçtır. Medya toplumun ‘şey’lere verdiği değerin hem üreticisi aynı zamanda da dolaşım aracıdır.³² Toplumun gündemini çoğu zaman medyanın dış dünyadan seçip sunduğu gündem oluşturur. Toplumsal gündemin belirlenmesi aynı zamanda hakim düşünüş ve pratiklerin de belirlenmesini beraberinde getirir.

Medya toplumsal söylemi belirleme, bu söylem ve pratikler bağlamında bireylerin ya da grupların yaşamlarına müdahale edebilme olanağına sahiptir. Toplum medyanın ürettiği ve istikrarlı biçimde tekrar ettiği söylemleri kanıksar.

İşte bu toplumsal düşünüş ve bilinç yaratma gücü, medyayı nefret söylemi üretme ve yayma araçları arasında en etkili, kimi zaman en tehlikeli araç haline getirmektedir. Bu bağlamda medyanın ürettiği nefret söyleminin toplum üzerinde oluşturduğu “yanlış bilinç”, söylemin hedefindeki birey ya da grupları toplum nezdinde ötekileştirmekte, sindirmekte, önyargıların hedefi haline getirmekte, çeşitli gruplara yönelik baskıyı güçlendirmekte, onların demokratik topluma diğer gruplarla eşit bir şekilde iştirak etmelerine mani olmaktadır.

Nefret söyleminin temelinde önyargılar yatmaktadır. Önyargı, genel anlamda peşin hükümlere dayanan olumsuz fikirler, hoşgörüsüzlük ya da belirli bir gruba yönelmiş olan nefret olarak tanımlanabilir.³³ Çeşitli araştırmalar, medyada da önyargıların varlığını ortaya çıkarmaktadır. Medyanın tarafsızlığına ilişkin pratik sınırlar, gündelik yaşamda vuku bulan tüm hikâyelerin ve olguların haber olarak verilmesinin imkânsızlığı ve bu nedenle de bir seçiciliğin zorunlu olmasıyla başlar. Siyasi baskılar, sansür vb. olgular da medyanın eğilimleri üzerinde etki yaratır. Medyanın piyasa koşullarına tabi olması, hedef kitlenin beklentileri, reklam veren kurumların baskısı, medya kurumu sahibinin dünya görüşü ve kuruma alınan personelin seçimi gibi faktörler de medyanın yayın çizgisini belirler. Medyanın siyasi çizgisi ise çoğu kez kurumun sahibi ve çalışan gazetecilerin siyasi aidiyetleri ve buna bağlı ideolojik tutumlarıyla belirlenir. Medya, içinde bulunduğu coğrafyadaki hâkim sınıfsal, siyasi, kültürel, bölgesel olgular etrafında bölünmüş ve çoğu kez de taraf

³² Mahmut Çınar, **Nefret Söylemi mi, İfade Özgürlüğü mü?**. Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=605&bolum=makale>

³³ Alğan ve Şensever, **age.**, s.7

konumundadır.³⁴Bu haliyle medya bilinçli veya bilinçsiz, açık veya örtülü nefret söylemi üretmeye en yatkın araç konumundadır.

Medyanın bilinçli veya bilinçsiz nefret söylemi üretirken kullandığı yöntem ve eylemler ise çok çeşitlidir.

Bu yöntemlere, haber edilen olayın içeriğinden bağımsız olarak kişi veya grubun özelliklerine saldırı, eleştiri, gereksiz oranda yer verme, bağlantı yoluyla suçlama (örneğin PKK üzerinden Kürtlere suç atfetmek), olayla ilgisi olmaksızın belli bir hedef gruba saldırma, korku, tehdit, savaş ortamını çağrıştıran dil kullanma, diğerlerine yönelik şiddetli ayrımcılığı överek haklı gösterme, yanlış, bilinçli, kasıtlı saptırma, yabancı mülteci ve göçmen düşmanlığını tetikleme, hakların tehdit algılanması boyutunda sunma, kullanılan kaynak kişi veya belgeleri sürekli gündeme getirerek haberin benimsenmesini sağlama, haberin öznesini fırsat bilerek hakaret, aşağılama, nefret öznesi haline getirme, biz ve onlar ayrımını belirginleştiren ifadeler kullanma, yorumu bilgi, olgu olarak sunma, aşağılayıcı sıfatlar ve metaforlar kullanmayı örnek verebiliriz.³⁵ Medyanın nefret söylemi üretme kapsamında değerlendirebileceğimiz eylemleri verilen örneklerle sınırlı değildir. Kullanılan söylem çeşitleri, söylemin başlığa, görsel verilere format olarak yansıtılması, noktalama işaretlerinin vurgulama gücünden yararlanılması, sayfa düzeni ile bu örnekler çeşitlendirilebilir.

1.1.2. Nefret Söyleminin İfade Özgürlüğü İle İlişkisi

AİHS (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) insan haklarının korunmasının temelini oluşturmaktadır. Sözleşmenin tanıdığı hak ve özgürlüklerin sağlanıp korunabilmesi gerçek bir demokratik siyasal rejimi gerektirir. İfade özgürlüğü ile demokrasi anlayışının yakın ilişkisi ise tartışılmazdır. Düşünceyi açıklama özgürlüğü demokrasiyi, demokrasi düşünceyi açıklama özgürlüğünü gerektirir. İfade özgürlüğü AİHS'nin 10. Maddesinde düzenlenmiştir.³⁶

³⁴ Alğan ve Şensever, **age.**, s.18

³⁵ **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberi**, ed. T. Cengiz Alğan, İstanbul, Sosyal Değişim Derneği Yayınları, Ekim 2012, s. 33

³⁶ Sözleşme'nin 10. maddesi şöyledir: 1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir

Söz konusu madde kapsamında düşünceyi açıklama özgürlüğü yalnızca onaylanan, zararsız olduğu kabul edilen ya da nasıl olursa olsun fark etmeyen bilgi ya da düşünceler için değil, hoşla gitmeyen, sarsıcı ya da rahatsız edici olanlar için de geçerlidir. Bunlar, demokratik toplumun olmazsa olmaz unsurları içerisinde yer alan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gerekleridir. Bu bağlamda nefret içerikli söylemlerinde 10. Madde kapsamında koruma görmesi gerektiği düşünülebilir.

Nefret söylemi ile ifade özgürlüğü arasında kesin, belirlenmiş ve her bağlamda işaret edilebilecek bir sınır yoktur.

Her insan gerek kişilerden, gerek kurumlardan, kavramlardan nefret edebilir, bu nefreti dile getirebilir. Her türlü din, ideoloji, millet, etnik köken, cinsiyet gibi soyut kavramlar eleştirilebilir, hatta nefret söylemi de geliştirilebilir. Kavramlara getirilen eleştiriler, söylemler yasaklanamaz. Yasaklanması ifade özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelir. Ancak bu söylemler ile bireylerin veya kişilerin hedef gösterilmesi, kişiselleştirilmesi, kişilerin zarar görmeleri veya nefret suçuna dönebilecek şekilde merkeze konmaları halinde ifade özgürlüğü kapsamında korunmaları mümkün değildir.

Sözleşmede nefret içerikli düşünce açıklamalarına ilişkin doğrudan bir sınırlama bulunmamaktadır. Ancak demokratik bir toplumda bile düşünceyi açıklama özgürlüğü bütünüyle sınırsız bir alan olarak kabul edilmemektedir.³⁷ Bu kapsamda sözleşmenin 17. Maddesinde hakların kötüye kullanılmamasına yönelik bir sınır öngörülmüştür.³⁸

Sözleşmenin 17. Maddesi ve AİHM'nin yerleşmiş içtihatları uyarınca, açıklanan düşünce sözleşmenin herhangi bir başka maddesini tehdit ettiği ya da geçersiz

almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. 2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

³⁷ Ergun Özbudun, Adnan Güriz, Nevzat Toroslu, “**Türkiye Bilimler Akademisi Düşünce Hürriyeti Hakkında Rapor**”, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, c. 3, Ocak 1995, s.1 s.3-7

³⁸ Sözleşmenin 17. Maddesi şöyledir: Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz.

kıldığı halde, örneğin ayrımcılığa ve nefret söylemine dönüştüğü durumda ifade özgürlüğü sınırları içinde değerlendirilemez. Bununla ilgili verilebilecek en iyi örnek, Holokost'un inkarıdır. Holokost'un inkarı kısaca, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaklaşık altı milyon Yahudi'nin Nazi katliamına kurban gitmesi gibi bir olayın gerçekleşmediği iddiasıdır. AİHM'si Holokost'un inkarının yani soykırımı reddetmenin, aynı zamanda insanlığa karşı işlenmiş suçları da reddetmek ve Yahudilere yönelik nefreti teşvik etmek anlamına geldiğine hükmederek bir suç sayılması ve cezalandırılması yönünde karar vermiştir.³⁹

AİHS uluslararası düzeyde koruma sağlasa da, nefret söyleminin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunda her ülkenin kendi iç hukukunda farklı yaklaşımları ve düzenlemeleri mevcuttur.

Bazı ülkelerde nefret söylemi kapsamındaki ifadeler suç olarak değerlendirilirken veya en azından özel hukuk düzenlemeleri ile ifade özgürlüğü kapsamından çıkarılıp sınırlandırılırken, bazı ülkelerde ifade özgürlüğü çerçevesinde, ifade özgürlüğünün koruma alanı içerisinde düzenlenir. Örneğin Avrupa devletlerinin aksine ABD'de nefret söylemi kavramına oldukça mesafeli bir yaklaşım söz konusudur. Bu ülkede ırkçı görüşlerin savunulması durumunda dahi, bu görüşü savunan kişilerin ifade özgürlüğü korumasından yararlanması mümkündür. Irkçılık ve benzeri ifadeleri dile getirme fiilleri ile ifade özgürlüğünün tartışıldığı durumlarda, ifade özgürlüğünün korunmasına ağırlık verilir. ABD Federal Yüksek Mahkemesi geçmişte ifade özgürlüğü ile ilgili olarak vermiş olduğu kararlarda dile getirilen ifadenin içeriğine bakarak “zararlı eğilim” temelli bir değerlendirme yaparken, daha sonraları verdiği kararlarda “açık ve mevcut tehlike” yaklaşımını benimsemiştir. Bu anlamda nefret söylemi söz konusu olduğunda ifadenin açık ve mevcut bir tehlike ortaya koyup koymadığı ölçütüne göre hareket edilir.

Dolayısıyla nefret söylemi içeren bir ifade, ancak ve ancak açık ve mevcut bir tehlike doğurduğu taktirde ifade özgürlüğü kapsamından çıkartılır.⁴⁰ Ülkemizde de geçmişte yürürlükte olan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun, bugün yürürlükte olan 5237 sayılı

³⁹ Rosenfeld, **age.**, s.1525-1526

⁴⁰ Ulaş Karan, **Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz?** ,
Erişim: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf

Türk Ceza Kanunu'nun "*halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu*" başlıklı 216. maddesine denk düşen 312. maddesine de geçmişte benzer bir ölçüt getirilmişti. Söz konusu madde ifade özgürlüğü önünde önemli bir engel olarak değerlendiriliyor ve eleştirilere konu oluyordu. Avrupa Birliği kapsamında gerçekleştirilen reformlar sonucunda "açık ve mevcut tehlike" ölçütünün getirilmesi ve "kamu güvenliği" ibaresinin eklenmesi ile ifade özgürlüğü açısından sorun yaratmaması hedeflendi. Bu eklemeler, ifade özgürlüğünün korunması açısından olumlu olsa da nefret söylemi ve nefret suçunun cezalandırılması noktasında bir engel oluşturdu.⁴¹ Nefret söylemine yaklaşım bu anlamda ülkeden ülkeye değişiklik gösterebiliyor.

1.1.3. Nefret Söyleminin Nefret Suçu İle İlişkisi ve Farkları

Nefret suçları kavramı hukuk açısından görece yeni bir kavram ve Türkiye'de nefret suçları üzerinde hukuk alanında yapılmış kapsamlı çalışma ya da araştırma sayısı oldukça az. Bu durumun temelinde hukukun diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında geleneksel bakışın daha ön planda olduğu bir çalışma alanı olmasının yanı sıra nefret suçları kavramının oldukça yeni bir kavram olması da yatıyor.⁴² Nefret suçunun uluslararası alanda ortaya çıkmış ve en kabul gören tanımı ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yapılan tanımdır.

Bu tanıma göre nefret suçu, "*mağdurun, mülkünü ya da işlenen suçun hedefinin gerçek ya da hissedilen ırk, etnik, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engelli, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere veya mala karşı işlenen her türlü suçtur.*" 2012 yılının başında Türkiye'de kurulan ve toplam 62 sivil toplum kuruluşunu kapsayan Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu ise nefret suçlarının tanımını biraz daha genişleterek şu şekilde ifade etmektedir: "*Belirli ve ortak karakteristik özellikleri bulunan birey ve gruplara veya onların mülklerine yönelik önyargılarla işlenmiş suçlara nefret suçu denir. Nefret suçları dünya çapında başta etnik, ulusal ve dini kimlik, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli*

⁴¹ Ulaş Karan, *Nefret Suçları ve Nefret Söyleminin Türkiye Yasalarında Karşılığı*, Erişim: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf

⁴² Karan, *age.*, Erişim: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf

olmak üzere; sağlık durumu, zihinsel ya da fiziksel engellilik, toplumsal statü, siyasi veya felsefi görüş, eğitim durumu gibi özelliklere yönelik olarak da işlenmektedir.”⁴³

Nefret suçu, ceza hukukuna göre işlenmiş bir suçun mevcut olması, failin bu suçu önyargı ve nefret saiki ile gerçekleştirmiş olması unsurlarını kapsar. Nefret suçlarında, mağdurun bir gruba mensup olması veya olmaması varsayımına dayanılarak gerçekleştirilen bir fiil söz konusudur. Bu kişinin mensubu olmadığı bir gruba mensupmuş gibi algılanması durumu da bu anlamda nefret suçları kavramının bir unsurudur. Mağdurun bu gruplara yardım ettiği gerekçesiyle bir fiile maruz kaldığı durumlarda da aynı yaklaşım söz konusudur. Nefret suçları sadece kişilere değil, eşyalara karşı da işlenebilir. Bu durumda söz konusu eşya, bir grup ile bağlantısı nedeniyle seçilir. Örneğin bir gruba ait mezarlıkların tahrip edilmesi, failin taşıdığı saik sebebiyle nefret suçu niteliği taşıyabilir. Saldırganın hedefindeki kişiye yönelik nefret veya önyargı besliyor olması, söz konusu suçun tek başına nefret suçu kapsamına girmesi için yeterli değildir. İşlenen suçun doğrudan, somut bir şekilde önyargılı bir motivasyonla işlenmiş olması esastır. Saldırgan, hedefini o kişinin ait olduğu grup nedeniyle seçmektedir. Dolayısıyla burada asıl olan hedefteki kişi değil, onun belirli ortak karakteristikleri paylaştığı gruptur. ⁴⁴

Nefret suçları, suçun kurbanlarının herhangi bir eylemi nedeniyle yani gerçekleştirilen bir edim sonucunda değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünüşleri, etnik kökenleri, bir başka söyleyişle “eylemleri değil var oluşları nedeniyle” maruz kaldıkları saldırganlık içeren davranışlardır. Diğer suç tiplerinden farklı olarak nefret suçları, saldırganların, kurbanlarının var oluşlarına yönelik tehditlerdir ve kurbanlar bireysel, kişisel özellikleri ya da edimleri değil, ait oldukları grubun varlığı, o gruba aidiyetleri nedeniyle nefret suçlarının hedefidirler. ⁴⁵

Nefret suçlarına, sayılanlarla sınırlı olmamak üzere, fiziksel saldırı, şiddet, saldırı tehdidi, taciz, mülke ve eşyalara zarar verme, duvar yazıları, kundaklama, broşür

⁴³ Alğan, **age.**, s. 8

⁴⁴ Alğan ve Şensever, **age.**, s.7

⁴⁵ Melek Göregenli, **Nefret Suçları Kimin Sorunu?**, Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=404&bolum=makale>

veya poster dağıtımı, okulda ve işyerinde zorbalık yapmak v.b. örnekler verilebilir.⁴⁶ Belirtilen bu fiiller tüm dünyada yaygın olarak ortaya çıkan nefret suçu tipleridir.

Nefret söylemi ve nefret suçları sıklıkla birbirine karıştırılan iki kavramdır. Nefret suçu için öncelikle ceza hukukunca düzenlenmiş veya tanımlanmış bir suçun olması ve bu suçun önyargıya veya nefrete dayalı bir

saikle hareket edilerek işlenmesi gerekir. Nefret söylemi ise nefret suçlarının aksine kategorik olarak suç değildir. Ancak bazı nefret söylemleri, maddede düzenlenen tipikliği sağlamış olmaları şartıyla, ceza kanunlarında suç olarak düzenlenmiş olabilir. Türk Ceza Kanunu'nun 216. maddesiyle düzenlenen "*halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu*"nu buna örnek verebiliriz.

Maddede halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlike ortaya çıkaracak şekilde tahrik etmek, halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılamak ve halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri kamu barışını bozmaya elverişli olacak şekilde alenen aşağılamak eylemleri ayrı ayrı suçlar olarak düzenlenmiştir.⁴⁷

Hukuki düzenleme kapsamında suç tanımına girmese de, nefret söylemleri boyut itibari ile salt söylem olarak kalmaması, teşvik veya provoke edici bir yönünün de olması nefret suçlarının önünü açmakta, bu suçları teşvik etmektedir.

Nefret söyleminin nefret suçuna dönüşme potansiyeli, kimi zaman bizatihi bağımsız olarak nefret suçu oluşturması bu iki kavramın kesin sınırlarla ayrılması zor kesişen kavramlar haline getirmektedir. Nefret suçu ve nefret söylemi birbirinden farklı kavramlar olsa da, bunların uygulamada birbiriyle bağlantılı olduğuna şüphe yoktur.

⁴⁶ Karan, **age.**, Erişim:http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf

⁴⁷ Karan, **age.**, Erişim: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf

Bu iki kavramı bir birine eş tutamayız. Fakat kesin sınırlarla kategorize edip ayırmamızda bu bağlamda mümkün değildir.

1.2. Nefret Söyleminin Türleri

Nefret söylemi etnik köken ve ırkçılık, cinsiyet ve cinsel yönelim, genetik özellikler, ulusal özellikler, din ve inanışlar, eğitim, kanaatler, siyasi eğilimler, kişisel ve sosyal statü, engellilik v.b. karakteristik özellikler üzerine üretilebilir. Nefret söylemi üretiminin tür bağlamında sınırlandırılması mümkün değildir.

Üretildiği toplumun baskın gruplarının ideolojileri, zihniyet yapıları, bu ideolojileri besleyen önyargıları, toplumsal hiyerarşi, toplumdaki gruplar arasındaki güç dengesi, ayrımcılığa uğrayan grupların çeşitliliği, toplumun hoşgörü seviyesi nefret söyleminin üretildiği alanları çeşitlendirir. Yaygın olarak üretilen nefret söylemi türleri ise aşağıdaki tablodaki gibidir:

Çizelge 1.1. Nefret Söylemi Türleri^{48,49}

Nefret Söylemi Türleri	
Nefret Söylemine Konu Olan Temalar	Türkiye’de Nefret Söylemi Temalarının içeriği
Etnik Köken ve Irk	Ermeniler, Rumlar, Kürtler, Yunanlar, Araplar, Bulgarlar, Sırplar
Din ve İnanç	Hristiyanlar, Yahudiler, Süryaniler, Aleviler, Ateistler
Cinsel Kimlik ve Cinsel Yönelim	Lezbiyenler, Geyler, Biseksüeller, Travestiler ve Transseksüeller

Türkiye’de nefret suçları ve nefret söylemine dair veriler resmi olarak toplanmamaktadır. Ancak Sosyal Değişim Derneği, Kaos Gl, Lambda İstanbul, Siyah Pembe Üçgen, Mediz, İnsan Hakları Araştırmaları Derneği ve İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Hrant Dink Vakfı, Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu gibi sivil toplum kuruluşları ve diğer gruplar ve cemaatler kendi alanlarına ilişkin ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçları konusunda bilgi (enferyasyon) ve veri (data) toplamaktadırlar.

⁴⁸ Alağan ve Şensever, **age**, s.29

⁴⁹ Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Mayıs-Ağustos 2012, Hrant Dink Vakfı Erişim: http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf

Bu sivil toplum kuruluşları ve grupların yaptığı çalışmalar resmi verilerin yerini tutmasa da, nefret söylemi ve nefret suçlarının alanını, hedef aldığı grupları görmemize yardımcı önemli bilgiler içermektedir. Sosyal Değişim Derneği'nin yaptığı Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek Proje çalışması da, kapsamının genişliği, istatistiksel verileri açısından oldukça yol göstericidir.⁵⁰ Çalışma kapsamında ortaya çıkan istatistiksel veriler yaygın nefret söylemlerinin sırasıyla etnik veya ulusal kökene, din veya inanca, siyasi eğilime, toplumsal statüye, cinsel kimlik ve cinsel yönelime, engellilik durumuna yönelik olduğunu göstermektedir.⁵¹ Hrant Dink Vakfı'nın yaptığı medya izleme çalışması kapsamında yayınladıkları medyada nefret söylemi izleme raporuna göre de nefret söyleminin en çok hedefi olan gruplar, istatistiksel oranlara göre sırasıyla Ermeniler, Hristiyanlar, Yahudiler, Rumlar, Kürtler, Yunanlılar, Araplar, Süryaniler, Aleviler, Ateistler, Fransızlar, Sırp, Bulgarlardır. Yine bu rapora göre Ermenilere ve Hristiyanlara yönelik nefret söylemine ağırlıklı olarak, düşmanlık ve savaş söylemi, küfür, hakaret, aşağılama, Yahudilere yönelik nefret söylemine abartma, yükleme, çarpıtma, düşmanlık ve savaş söylemi, Rumlara yönelik nefret söylemine düşmanlık ve savaş söylemi, son dönemde artış gösteren Kürtlere yönelik nefret söylemine düşmanlık ve savaş söylemi hakimdir.⁵²

Tüm dünyada nefret söyleminden en çok payını alanların çeşitli etnik kimlikler olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Bu sebeple etnik köken üzerine üretilen nefret söylemi, etnik kimlik ayrımcılığı kadar dikkat çekmese de, son yıllarda heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlerin hızla damgalanan bir kategori haline gelmesi sebebiyle, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim üzerine üretilen nefret söylemi ve din ve inanç üzerine üretilen nefret söylemi, nefret söyleminin türleri kapsamında, ayrı başlıklar altında, ayrıntılı olarak incelenecektir.

⁵⁰ Bu çalışma kapsamında yapılan medya taraması ile 30 bin örnek vaka incelenmiş, çalışmanın kıstasları ve değerlendirme koşulları gereğince örnek vakıalar 5 bine indirilmiş, elde edilen veriler istatistiksel tabloya dökülmüş, kitap haline getirilen çalışma kamuya sunulmuştur.

⁵¹ Alğan ve Şensever, **age.**, s. 29

⁵² Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Mayıs-Ağustos 2012, Hrant Dink Vakfı, Erişim: http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf

1.2.1. Etnik Köken Üzerine Üretilen Nefret Söylemi ve Irkçılık

1.2.1.1. Etnik Köken Ayrımcılığı ve Irkçılık

İrk, kalıtsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğudur.⁵³ İrklar fenotip olarak birbirinden açıkça farklı (sarı ırk, beyaz ırk, siyah ırk v.b. gibi) insan gruplarıdır. Bilimsel olarak ırk kavramı, insanları deri renklerine, kafatası biçimlerine, yüzlerine veya saç renklerine göre çeşitli sınıflandırmalara tabi tutar. Etnik köken ise ırk kavramına göre daha geniş bir kavramdır. Etnik köken (etnisite) terimin orijinal Yunanca anlamı ethnos, kabile veya ırktır. Etnik köken, ortak veya yakın tarih, dil, din, alışkanlık, ortak soy bilinci v.b. ayrıkso kültürel özellikleri ile siyasallaşmış gruba aidiyeti ifade eden bir kavramdır. Genel olarak etnik köken, kendinin bilincinde olan, fakat uluslararası düzeyde egemen siyasal bir bütünlük olarak tanınmayan tarihsel bir ortaklaşmaya aidiyet olarak tanımlanmaktadır. Etnik gruplar her türlü kültür farklılıkları ile diğerlerinden ayrılan sosyal gruplardır. Bazı ülkelerde onlarca, bazılarında ise yüzlerce etnik grup bulunabilmektedir.⁵⁴ Ayrımcılık ise en basit tanımıyla; herhangi bir kamu yararı ya da mantıklı bir gerekçe söz konusu olmaksızın, bir kişiye, benzer durum ve koşullardaki diğer kişilerden farklı ve eşit olmayan bir muamele yapılması anlamına gelir.

Ayrımcılık, tarih boyunca, belirli bir ırkın ya da dinin mensuplarını, toplumun belirli kesimlerini, farklı dünya görüşlerine, ideolojilere ya da cinsel yönelimlere sahip kişileri ya da grupları hedef alabilmiştir.⁵⁵

Ayrımcılığın çok eski bir tarihi vardır. Bu tarihte en büyük ve en acı payı ise ırkçılık (ırk ayrımcılığı) ve etnik ayrımcılık almıştır. Ayrımcılığın çıkış noktasını da oluşturan ırkçılık yüzyıllardır tüm dünyanın ortak sorunu olmaya devam etmektedir. İrkçılık en genel anlamda ırklar arasındaki fiziksel farklılıkların insanların yeteneklerinde farklılıklar yarattığını ve bazı ırkların ötekilerden üstün olduğunu savunan görüş ya

⁵³ <http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA>

⁵⁴ Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Etnik_gruplar

⁵⁵ Çelenk, **age.**, s.211

da ön yargıdır.⁵⁶ Irkçılık özellikle 19. yüzyıldan sonra siyaset biliminin ve sosyal bilimlerin ilgi alanına girmeye başlamıştır.⁵⁷

İrkçiliğin tarihsel gelişimi Amerikan köleciliği, sömürgecilik ve Holocaust (Yahudi soykırımı) olarak kabaca üç türlü tezahür etmiştir. Her üç örnekte de ayrımcı, ırkçı politikalar öncelikle, hedef aldıkları grupları bayağılaştırma, aşağılık olduklarını kanıtlama ve farklılıklarının altını çizerek dışlamaya veya yok etmeye dayalı bir mantık izlemiştir. ⁵⁸ Bu tezahürlerden Almanya'da ırkçılık düşüncesine dayalı Hitler "Nasyonal Sosyalizm" felsefesinin ortaya çıkardığı Yahudi soykırımı, bütün dünyayı kana bulayan İkinci Dünya Savaşı'na neden olmuştur. Tüm dünyanın topyekun ağır bedeller ödediği bu savaş sonrası ırk kavramı korkutucu, zararlı bir kavram olarak algılanmış ve zikredilmekten kaçınılmıştır. Bunun yanı sıra günümüzde insanları belli fiziksel, biyolojik özelliklerine göre ayırmanın mümkün olmadığını biyoloji ve genetik bilimleri kanıtlamıştır.

İrksal sınıflamanın meşru bilimsel zeminini kaybetmesiyle de yeni ırkçılık/kültürel ırkçılık terimi ortaya çıkmıştır.⁵⁹ Yeni ırkçılık “ötekini”, biyolojik özellikler temelinde değil; kültürel veya farklı nitelikleri nedeniyle aşağılar ve ayrıştırır.

Günümüzde yeni ırkçılık olarak tanımlanan bu olgunun “ötekileri”, farklı ırklardan başka kültürel, dinsel, coğrafyasal ve geçmişsel bağlarla birbirine bağlanmış olan etnik grupları, dinsel toplulukları ve bu özellikler çerçevesinde tanımlanan göçmenleri içine alacak şekilde genişlemiştir. Günümüzde de kültürel ya da yeni ırkçılık söylemleri, içine kültür ögesini kattıkları için “ırk” kavramının gündelik kullanımı etnik köken algısına daha yaklaştırmıştır.⁶⁰ Etnik köken ayrımcılığı kavramı bu bağlamda karşımıza yeni ırkçılık/kültürel ırkçılık şeklinde çıkmaktadır.

⁵⁶ Çelenk, **age.**, s.212

⁵⁷ Ahu Sumbas, ‘**Batı Avrupa’da Yükselen Yeni-Irkçılık Üzerine Bir Deneme**’, Alternatif Politika, c.1, s.2, 2009, s.261

⁵⁸ Çelenk, **age.**, s.212

⁵⁹ Sumbas, **agm.**, s.265

⁶⁰ Sumbas, **agm.**, s.267

Bu sebeple etnik köken kavramının ırk kavramını örtbas etmek için kullanıldığı da ileri sürülmüştür.⁶¹

Etnik köken kavramı, ırk kavramından daha kapsamlı ve geniş bir kavram olmasına rağmen ırkçılık kavramı genelde etnik köken ayrımcılığını da içine alan bir kavram olarak kullanılmaktadır. BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin birinci maddesinde ırkçılığın (ırk ayrımcılığı) tanımını şu şekilde yapmıştır: *"Bu Sözleşmede, "ırk ayrımcılığı" terimi, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih anlamındadır."*⁶² Etnik köken ve ırk ilişkisi, etnik köken ayrımcılığı ve ırkçılık kavramları, özellikle yeni ırkçılık söylemi göz önüne alındığında içiçe geçmiş görünmektedir.⁶³

Bu bağlamda kavram karmaşasına neden olmamak ve ayırt edilmesi zor olan kavramların teorik tartışmasına girmemek adına, etnik köken üstüne üretilen nefret söylemleri ve ırkçı söylemler aynı tür sayılarak, aynı kategoride incelenecektir.

1.2.1.2. Medyada Yeniden Üretilen Etnik Köken ve Irk Ayrımcılığı ve Nefret Söylemi

Medyanın "gerçeklikle" ilişkisi onu yorumlamakla ve simgesel olarak yeniden üretmekle sınırlıdır. Bu sebeple medyadaki ayrımcılık, sınırlı bir ayrımcılıktır.

Çünkü medyada yapılan ayrımcılık esas olarak temsil düzeyinde bir ayrımcılıktır; sözel ve görsel sunumlar ve kurulan söylem sayesinde bazı kişiler veya kesimler dışlanarak veya dışlanmalarına aracılık edilerek ayrımcılık üretilir.⁶⁴ Ancak bu yeniden üretimin aynı

⁶¹ Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Etnik_gruplar

⁶² 03.04.2002 Tarih ve 4750 Sayılı Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Bkz. (Bakınız) 09.04.2002 Tarih ve 24721 Sayılı Resmi Gazete

⁶³ Sumbas, *age.*, s.267

⁶⁴ Çelenk, *age.*, s.222

zamanda karşılıklı olarak kurucu bir boyutunun da olduğunu kabul etmek gerekir. Yani, medya toplum hayatındaki ayrımcılıkları yeniden ürettiği kadar, bu yeniden üretimin toplum hayatındaki ayrımcılıkları besleme ve o hayat içinde yeni ayrımlar kurma yeteneği de vardır.⁶⁵

Medyada yapılan ayrımcılık çeşitli şekillerde tezahür edebilir.

En yaygın tezahür biçimlerine örnek olarak; belirli toplum kesimlerini ya da belirli nitelikleri olan kişileri haber konusu olarak yok saymak ya da çok sınırlı bir biçimde yer vermek, dezavantajlı konumları olan kişi ya da grupları olumsuzlukların konusu yapmak (örneğin travestiler Taksim’de huzursuzluk çıkarıyor başlıklı bir haber), dezavantajlı konumları olan kişi ya da grupları ayrımcı nitelendirmelerle birlikte anmak, nefret söylemi geliştirmek sayılabilir.⁶⁶

Nefret söylemi ayrımcılığın somut ifadelerinden biridir. Nefret söylemi medyada yeniden üretilen ayrımcılıklar içinde, sonuçları bakımından en zarar verici olanıdır.

Çünkü nefret söylemi bugünü askıya alan ve geleceği öngörülebilir olmaktan uzaklaştıran, toplumun tek tek bütün bireylerine zarar verme yetisine sahip olan bir ayrımcılık üretimidir.⁶⁷

Medyanın etnik köken üzerine ürettiği nefret söylemleri ve ırkçı söylemler tarihe damgasını vuran birçok kanlı katliama sebebiyet vermiştir. Ruanda soykırımı olarak bilinen, 1994 yılında yaklaşık yüz gün içinde 800.000 Tutsi ve ılımlı Hutu'nun, aşırı uç Hutular tarafından öldürülmesi olayında⁶⁸, yerel ve ulusal basın ve çeşitli radyo kanallarının Tutsilere karşı nefreti körüklemeleri, Tutsilere karşı şiddeti teşvik etmesi önemli rol oynadı. Olayların gelişimindeki en önemli detaylardan biri, soykırım öncesinde ve esnasında yayın yapan RTLM radyosunun, Tutsilerin hamam böcekleri oldukları ve hepsinin yok edilmesi gerektiği yönündeki nefret mesajlarını sürekli tekrarlamış olmasıydı. Bu olay medyada nefret söyleminin ve ırkçı söylemlerin ne gibi sonuçlara sebebiyet verebileceğinin önemli göstergelerinden

⁶⁵ Çelenk, **age.**, s.227

⁶⁶ Çelenk, **age.**, s.225-226

⁶⁷ Çelenk, **age.**, s.215

⁶⁸ Erişim: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ruanda_Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1

birdir.⁶⁹ Bunun gibi Madımak katliamında, Zirve Yayınevi katliamında, Trabzon'da Rahip Santoro cinayetinde medyanın ürettiği nefret söylemi ve ırkçı söylemlerinin rolü birinci sıradadır. Bu konuda verebileceğimiz en önemli örnek ise Hrant Dink'in basında sistematik ve yoğun biçimde nefret söylemleri ile hedef haline getirilmesi sonucu öldürülmesi olayıdır.⁷⁰

1.2.2. Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Üzerine Üretilen Nefret Söylemi

1.2.2.1. Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Homofobi

Cinsel kimlik, cinselliğin biyolojik yönüdür. Kişinin biyolojik olarak cinsel özelliklerini yansıtır. Bunlar kromozomlar, cinsel hormonlar, dış ve iç cinsel organlar, üreme hücrelerinin geliştiği dokular ve ikincil cinsiyet özellikleridir. Cinsiyet kimliği ise kişinin biyolojik cinsiyetini değil kendisini ait hissettiği cinsiyete ilişkin kimliğini ifade eder. Kişinin kendini kadın ya da erkek hissettiği, kendi cinsiyetini nasıl algıladığıdır.

Cinsel yönelim, kişinin cinsel dürtülerinin hangi cinse yönlendiğini belirler. Belli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal ve cinsel çekim olarak tanımlanabilir.⁷¹ Cinsel yönelim erkeklere, kadınlara, hem erkeklere hem kadınlara, hiçbir cinsiyete veya daha farklı bir cinsiyete karşı duygusal, romantik veya cinsel çekimi tanımlar. Daha geleneksel anlamda, cinsel yönelimi heteroseksüel, eşcinsel ya da biseksüel

⁶⁹ Karaköse, age., Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale>

⁷⁰ Hrant Dink 2004 yılının Şubat ayında, Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen'in Ermeni asıllı olduğu iddiasını gazetesinde haberleşirmesi, bu haberin Hürriyet gazetesi tarafından alıntılanması ve ardından Genelkurmay Başkanlığı'nın, açıklama yaparak bu tür bir tartışmanın tehlikelerine dikkat çekmesi ile başlayan süreçte gündeme geldi. Ermeni soykırımı tartışmalarının da aynı dönemde yoğun olarak iç ve dış politikada önemli bir konu olarak gündeme gelmesinin de etkisiyle, medyanın projeksiyonu Hrant Dink'in üzerine çevrildi. Dink'in kaleme aldığı bir yazı dizisi içindeki son makalesinde geçen bir ifade, bağlamından kopararak alıntılандı ve Sabiha Gökçen haberini yapan Dink'in nasıl bir 'Türk düşmanı' olduğu 'ispatlanmaya' çalışıldı. Dink'in bağlamından kopararak alıntılanan bu yazısı onun 'hedef haline gelen bir siyasi figür' olmasında kilometre taşı oldu. Bu yazı aynı zamanda Dink'in yargılanması ve 6 ay hapis cezasına mahkum olmasına sebep oldu. Hrant Dink'in, Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesinden yargılanmasına ve ceza almasına neden olan bu yazının 'Türk düşmanlığı' olarak basında lanse edilmesinin ardından, Dink'in açıkladığı görüşlerine yönelik tepkilerin de ardı arkası kesilmedi. Çoğunlukla, Dink'in söylemek istediklerinden farklı bir mecrada sunulan bu görüşlere yönelik olarak Dink'i aşağılayan çok sayıda yazı kaleme alındı. Basının Hrant Dink'i hedef gösterme süreci 2004 yılı Şubat ayından Dink'in öldürülmesine kadar devam etti. Hrant Dink'in katili olarak yargılanan Ogün Samast'ın ifadesinde 'Neden öldürdün?' sorusuna 'Gazetelerden vatan haini olduğunu öğrendim' cevabını vermesi ise, Hrant Dink'e yönelik karalama ve hedef gösterme kampanyasında basının rolünü gözler önüne sermektedir.

⁷¹ Umut Güner v.d. (ve diğerleri), **Türkiye'de Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu 1 Ocak – 30 Haziran 2010**, İstanbul, Şubat 2011, Erişim: http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Cinsel_Yonelim_veya_Cinsiyet_Kimligi_Izleme_Raporu.pdf

olmak anlamında düşünebiliriz. Günümüzde en yaygın kabul gören ve gerçekleşen cinsel yönelim sekli ise bireylerin karşı cinse yönelmeleri yani heteroseksüelliktir.

Cinsel kimliğinden farklı bir cinsiyet kimliğe sahip olmak veya cinsel yönelim olarak baskın yönelim olan heteroseksüellikten farklı bir yönelime sahip olmak, erkek veya kadın olmanın, ilişki kurmanın farklı şekillerini sergilemektedirler.

Ancak heteroseksüel yönelim kadar normal olan homoseksüel veya biseksüel yönelim ve cinsel kimliğinden farklı bir cinsiyet kimliğe sahip olmak, yaygın olandan farklılaştığı için anormallik damgasına maruz kalmaktadır. Bu farklılığın anormalleşmesi sürecinde toplumsal cinsiyet algısının rolü büyüktür. Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler hakkında genel olarak kabul edilen görüş ve beklentiler, normlar bütünü olarak da tanımlanabilir. Her iki cinse ait bu tür özellikler aile, arkadaşlar, dini ve kültürel öğretilerin yanı sıra okul, işyeri ve basın yayın organlarının etkileri ile şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve aynı zamanda tüm bunları etkiler.⁷² Bu bağlamda toplumsal cinsiyet olgusunun belirlediği bu rollerin dışına çıkmak, toplumda yaygın olan cinsel yönelim olan heteroseksüellikten başka bir yönelime sahip olmak, anormallik algısını ve önyargıları beraberinde getirmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramının oluşturduğu önyargıların en yaygın tezahür biçimi ise homofobidir. Homofobi eşcinsellere ya da eşcinselliğe karşı duyulan nefret, korku ya da hoşnutsuzluktur. Geniş manası ile diğer cinsel yönelimlere sahip olan LGBTT (lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel) kişileri de içerir.⁷³ Homofobinin nedenleri toplumsal, dini, ideolojik ya da psikolojik olabilir.⁷⁴

Homofobi sadece heteroseksüellerin eşcinsellere yönelik tutum ve davranışları ile sınırlı değildir; eşcinsel bireyler de homofobik tutum ve davranışlar

⁷² Güner v.d., **age.**, Erişim:

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Cinsel_Yonelim_veya_Cinsiyet_Kimligi_Izleme_Raporu.pdf

⁷³ Güner v.d., **age.**, Erişim:

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Cinsel_Yonelim_veya_Cinsiyet_Kimligi_Izleme_Raporu.pdf

⁷⁴ Erişim: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Homofobi>

sergileyebilirler.⁷⁵ Çünkü heteroseksist toplumsal cinsiyet algısının egemen olduğu toplumda eşcinsel bireyler genelde kendileriyle çatışmaya girmekte, dışlanmak ve cezalandırılmaktan korkmaktadırlar.

Eşcinsellerin eşcinselliğe yönelik bu tutumları içselleştirmesi de “içselleştirilmiş homofobi” olarak tanımlanmaktadır.⁷⁶ Homofobi sağlıklı bir korku ve düşünce şeklidir.

Heteroseksist toplumsal cinsiyet algısının egemen olduğu çoğu toplumda hakim düşünüş biçimi homofobiktir. Homofobik düşünce LGBTT bireyleri zararlı ve sapkın addetmekte, çoğu zaman yok saymaktadır. Toplumun baskın gruplarından farklılaşan her kişi ya da grup gibi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bakımından farklılaşan kişi ya da gruplarda ötekileştirilmekte, ayrımcılığa uğramakta, nefret suçları ve nefret söylemine maruz kalmaktadır. LGBTT bireylerin görünür biçimde ayrımcılığa uğradıkları alanların başında düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerine yönelik ihlaller gelmektedir.⁷⁷ Şiddet içeren ve ayrımcı tepkiler, çoğu kez, LGBT bireyler bir araya gelip dernekler kurduğunda, görüşlerini ifade ettiğinde ya da gösteri yürüyüşleri yaptığında ortaya çıkmaktadır.^{78,79,80} Bunların yanı sıra LGBTT bireyler sağlık hizmetlerine erişmede, istihdam sektöründe, mal ve hizmetlere erişimde de ciddi ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

⁷⁵ Melek Göregenli, ‘**Heteroseksim, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım**’, **Cogito Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram**, s. 65-66, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s.353-365

⁷⁶ Pınar Öztürk, Yeliz Kındap, ‘**Lezbiyenlerde ve Biseksüel Kadınlarda İçselleştirilmiş Homofobi, Benlik Saygısı ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi**’, **Heteroseksizme Karşı Gökkuşağı Anti Homofobi**, Ankara, Kaos GL yayınları, 2011, s.164-168

⁷⁷ Güner v.d., **age.**, Erişim:

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Cinsel_Yonelim_veya_Cinsiyet_Kimligi_Izleme_Raporu.pdf

⁷⁸ **Avrupa’da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Ayrımcılık**, Avrupa Konseyi, Eylül 2011, Erişim: http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_Turkish.pdf

⁷⁹ Türkiye’de de 15 Temmuz 2005’de dernekleşme sürecini başlatan Kaos GL Derneği ile beraber dernekleşme başvurusunda bulunan bütün derneklerin, genel ahlaka ve Türk aile yapısına aykırı olduğu gerekçesiyle kapatılmaları için bulundukları illerin dernekler müdürlükleri tarafından Cumhuriyet Savcılıklarına başvurulmuştur. Yalnızca Lambdaistanbul Derneği’nin kapatılması yönünde mahkeme kararı verilmiş, diğer dernekler hakkındaki kapatma istemleri savcılıklar tarafından reddedilmek suretiyle yargılanma aşamasına gelmeden sonuçlanmıştır. Lambdaistanbul Derneği hakkında mahkeme tarafından verilen kapatma kararı ise Yargıtay tarafından bozulmak suretiyle Derneğin lehine sonuçlanmıştır.

⁸⁰ Güner v.d., **age.**, Erişim:

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Cinsel_Yonelim_veya_Cinsiyet_Kimligi_Izleme_Raporu.pdf

Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık LGBTT bireyleri nefret söylemi ve nefret suçlarına maruz bırakmaktadır.

ABD’de gerçekleştirilen araştırmalar, nefret suçu kurbanlarının büyük ölçüde lezbiyenler, geyler ve biseksüeller olduğunu ve bu suçların diğer suçlar kadar yaygın bir şekilde işlendiğini ortaya koymaktadır. Medyanın LGBTT bireylerini hedef alan nefret suçlarını haberleştirirken genellikle mağdurların yarattığı tahrik sonucunda oluşan eylemler gibi sunulması ise LGBTT bireylere yapılan ayrımcılığı yeniden üretmekte, şiddeti meşrulaştırmaktadır.⁸¹

1.2.2.2. Medyada Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Üzerine Üretilen Nefret Söylemi

Cinsel yönelimlere ilişkin nefret söylemi hemen her gazetede yer almaktadır. Örneğin travestilerle ilgili nefret suçu haberlerinde, nefret söylemine en az rastlanan gazetelerde bile en azından özensiz bir dil kullanılmakta, bu konudaki ajans haberleri çoğu zaman nefret söylemi giderilmeden verilmekte, hatta bazı durumlarda başlıkta ve içerikte negatif eklemeler yapılmaktadır.⁸²

Medyanın cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim üzerine ürettiği nefret söylemi kapsamında ele alınabilecek eylemleri genellikle, haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizleme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Travesti ve transseksüellere yönelik saldırılar, genellikle mağdurların yarattığı tahrik sonucunda oluşan eylemler gibi sunulmaktadır. Açık bir saldırı ve çoğunlukla cinayete varan suçlar, mağdurların çıkardıkları olaylar sonucunda gerçekleşmiş, doğal sonuçlar olarak ele alınmaktadır. Genellikle mağdurlar, failerin hassasiyetlerine dokunur ve cezalarını bulurlar.⁸³

Medyanın ürettiği bu tür nefret söylemi çoğu kez haberleştirilen olayda cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğiyle ilgili bir durum olmamasına rağmen, haberde olayın

⁸¹ Melek Göregenli, **Heteroseksizim, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım**, Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=405&bolum=makale>

⁸² Alğan ve Şensever, **age.**, s.32

⁸³ Göregenli, **age.**, Erişim: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=405&bolum=makale>

öznelerinin cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliklerinin belirtilmesi şeklinde tezahür etmektedir.^{84,85}

LGBTT bireylerin olumsuzlukların konusu yapılarak haberleştirilmesi de medyanın cinsel yönelim üzerine ürettiği nefret söyleminin tezahür biçimlerinden biridir.⁸⁶

Yukarıdaki bölümlerde ayrıntılı şekilde bahsettiğimiz medyanın toplumsal düşünüş biçimlerini şekillendirme ve komuoyu yaratma gücü göz önüne alındığında hakim toplumsal düşünüş biçimi olarak homofobik düşüncenin oluşmasında medyanın rolü büyüktür. Bu bağlamda medyanın homofobik ve ayrımcı dilden arındırılması, LGBTT bireylere karşı oluşan toplumsal önyargıların aşılmasında büyük önem arz etmektedir.

1.2.3. Din ve İnanç Temelli Ayrımcılık ve Nefret Söylemi

1.2.3.1. Din ve İnanç Temelli Ayrımcılık

AİHS'nin 9. Maddesi *“Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.”* diyerek din ve inanç özgürlüğünü güvence altına almıştır. Bu güvence, liberal demokratik toplumların anayasal düzenlerinde ve uluslararası ve bölgesel insan hakları belgelerinde yer alan güvencelerden sadece biridir. Bu tür insan hakları belgelerinde, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, din temeline dayalı ayrımcılık yasağıyla desteklenmektedir; zira bu tür ayrımcılığın

⁸⁴ Örneğin Ülkeye kaçak uyuşturucu madde sokulmasıyla ilgili bir haberde, yakalanan kişilerin cinsel yönelimlerini belirtmeye gerekçe olabilecek bir durum söz konusu olmamasına rağmen, ‘travesti zehir kuryeleri havalimanında yakalandı’ gibi bir manşetle olay haberleştirilmiş, haberin içeriğinde de gereksiz bir biçimde yakalanan üç kişiden ikisinin travesti olduğu bildirilmiştir. Sosyal Değişim Derneği’nin yaptığı Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek çalışmasında örnek olarak incelenmiş bu haberde travesti bireylerin genel olarak suçla ilişkilendirilmesi söz konusudur.

⁸⁵ Alğan ve Şensever, *age.*, s.48

⁸⁶ Örneğin ‘Taksim’ de travesti dehşeti’ başlıklı bir haberde, bir gasp olayının travestiler tarafından nasıl gerçekleştirildiği, diğer travestilerin nasıl yardıma geldiği ayrıntılı olarak anlatılırken, her cümlede ‘travesti’ vurgusu yapılarak, travestilerin zararlı, tehlikeli bireyler olduğu algısı yaratılmıştır. Çevredeki vatandaşların ‘Travestiler burada sürekli huzursuzluk çıkarıyor. Önlem alınmazsa olayların sonuçları daha da büyük olabilir’ dediğini ilereyerek, tüm travestiler potansiyel tehlike olarak hedef gösterilmiştir. Hemen her gün gasp olayı gerçekleşirken, olayın faili travesti olduğunda olayın olumsuzluğu travesti olmaya, farklı cinsel yönelime sahip olmaya yüklenmiştir.

Haber için bkz. <http://www.habervitrini.com/haber/taksimde-travesti-dehseti-93582/>

hakkın etkin kullanımı üzerinde açıkça bir etkisi bulunmaktadır. Ancak, çok daha temel bir prensip bulunmaktadır: “insanlar arasında dine veya inanca dayalı ayrımcılık, insan onuruna yönelik bir hakaret ve Birleşmiş Milletler Şartı’ndaki ilkelerin tanınmaması anlamına gelmektedir.”⁸⁷ Din ve inanca yönelik ayrımcılık, 1981 tarihli Dine veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğe ve Ayrımcılığa Karşı Birleşmiş Milletler Bildirgesi ile de yasaklanmıştır. Bu bildiriye göre; hiç kimse din veya başka bir inancı sebebiyle bir devlet, bir kurum, bir kişi veya kişi grubu tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.⁸⁸

Din veya inanç özgürlüğü ulusal ve uluslararası birçok düzenleme ile güvence altına alınmış olsa da, hala din ve inanç temelli ayrımcılık tüm dünyanın ortak sorunu olmaya devam etmektedir.

Din ve inanç temelli ayrımcılık, genellikle asimile etme, farklılığı yok etme, sömikleştirme, görünürlükten çıkarma; yıldırıcı, düşmanca, alçaltıcı, utandırıcı taciz, ötekileştirme şeklinde tezahür etmektedir.

Din ve inanç temelli ayrımcılık, genel manada farklı dine mensup bireylerin, bu kimliklerinden dolayı toplumda baskın olan dini inanca mensup bireylerce ayrımcılığa maruz bırakılması olarak tanımlansa da, Türkiye’de bu husus hem aynı dine ve mezhebe mensup bireylerin hem de farklı dine ve mezhebe mensup bireylerin birbirine, din, inanç ve ibadet temelli ayrımcılık uygulaması şeklinde, çift kutuplu olarak tezahür etmektedir.

Aynı dine ve mezhebe mensup bireyler birbirlerine aşırı dinci veya dindar olmamak adı altında ayrımcılık uygularken, farklı din ve mezhebe mensup bireyler ise birbirlerine inançlarından ötürü ayrımcılık uygulamaktadır. Türkiye’de aynı dine veya mezhebe mensup bireylerin birbirine uyguladığı ayrımcılık esasen devletin yıllarca vatandaşların dini inanç ve pratiklerine müdahale etmesinin, resmî ideoloji çerçevesinde dini yeniden biçimlendirme, ulusallaştırma çabalarının bir sonucudur.

⁸⁷ 1981 tarihli Dine veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğe ve Ayrımcılığa Karşı Birleşmiş Milletler Bildirgesi, 3. Madde, Erişim: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/215-219.pdf>

⁸⁸ 1981 tarihli Dine veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlüğe ve Ayrımcılığa Karşı Birleşmiş Milletler Bildirgesi, 2. Madde, Erişim: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/215-219.pdf>

Türkiye’de ayrımcılığa maruz kalan, toplumun Müslüman Sünni-Hanefi çoğunluğundan farklı din, mezhep veya inanışa mensup grupların başında ise Aleviler, Şiiler, Süryaniler, Hristiyanlar, Yahudiler ve Ateistler gelmektedir.

1.2.3.2. Medyada Din ve İnanç Üzerine Üretilen Nefret Söylemi

Din ve inanç temelli ayrımcılığın somut tezahürlerinden biri de nefret söylemidir. Hrant Dink Vakfı’nın yaptığı medya izleme çalışması kapsamında yayınladıkları medyada nefret söylemi izleme raporuna göre nefret söyleminin en çok hedefi olan gruplar arasında birinci sıradaki Ermenilerden sonra Hristiyanlar ve Yahudiler gelmektedir. Yine bu rapora göre Süryaniler, Aleviler, Ateistler din ve inanç temelli nefret söylemine maruz kalmaktadır.⁸⁹

Medyada din ve inanç üzerine üretilen nefret söylemi genellikle belli bir dine veya mezhebe mensup birey üzerinden tüm gruba atfedilmek üzere üretilmektedir.⁹⁰ Bunun yanı sıra medyanın ürettiği bu tür nefret söylemi, haberleştirilen olayda belli bir dine, mezhebe veya inanca ait olmayla ilgili bir durum olmamasına rağmen, haberde olayın öznelere dinî kimliklerinin veya mezheplerinin belirtilmesi şeklinde de tezahür etmektedir. Bireylerin dinî kimliklerinin, inançlarının veya inançsızlıklarının olumsuzlukların konusu yapılarak haberleştirilmesi de medyanın din ve inanç üzerine ürettiği nefret söyleminin tezahür biçimlerindendir.

Hrant Dink Vakfı’nın yaptığı bahsi geçen medya izleme çalışması kapsamında yayınladıkları medyada nefret söylemi izleme raporuna göre, Hristiyanlara yönelik nefret söyleminin büyük bölümünde “haçlı zihniyeti” temalı içeriklere rastlanmaktadır. Bu tür içeriklerde, Yahudiler de dost olmadığı, misyonerlik faaliyetlerinin tehdit unsuru olduğu ya da “gavurluk” nitelemesi üzerinden nefret söylemine maruz kaldıkları görülmektedir.

Yine bu rapora göre, Hristiyanlara yönelik nefret söyleminin içeriğini ağırlıklı olarak düşmanlık, savaş söylemi, küfür, hakaret, aşağılama; Yahudilere yönelik nefret

⁸⁹ Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Mayıs-Ağustos 2012, Hrant Dink Vakfı Erişim: http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf

⁹⁰ Örneğin Hrant Dink’in hedef haline gelmesi sürecinde, medya Dink’in üzerinden, Dink’in dinî kimliğini ve siyasi görüşünü düşmanlık malzemesine dönüştürülerek, Ermeni ve Yahudileri hedef alan yazılarda nefret söylemi üretmiştir.

söyleminin içeriğinin yarısını abartma, yükleme, çarpıtma kategorisi, diğer yarısını düşmanlık, savaş söylemi oluşturmaktadır. Alevi, Süryani ve Ateistlere yönelik nefret söyleminin içeriğini ise küfür, hakaret ve aşağılama oluşturmaktadır.⁹¹

1.3. Osmanlı ve Türkiye Gazetelerinde Nefret Söylemi

Bu bölümde Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki gazetelerde nefret söylemlerine yönelik genel bir değerlendirme yapılacak olup ayrıca nefret söyleminin yükseldiği dönemleri tespit edip aktarmak ise bu bölümün ana gayeleri arasında yer almaktadır.

1.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Nefret Söylemi Örnekleri

Osmanlı devleti gerek teokratik yapısı gerekse merkezi otoritesi güçlü bir devlet olması itibarıyla basın alanında hayli kısıtlamalara gitmiştir. Osmanlı'da nefret söylemleri hiçbir zaman açık şekilde dile getirilememiş olup, getirme cesaretini gösterenler ise ağır şekilde cezalandırılmışlardır. Osmanlı gazetelerinde örnek olarak verebileceğimiz bariz nefret söylemi örnekleri bulunmamaktadır. Zaten Osmanlı'da gazetecilik Batılı devletlere nazaran geç gelişmiştir. Bu yüzden ki bu bölüm gazetelerde nefret söyleminden ziyade, Osmanlı'da nefret söyleminin yükseldiği dönemler şeklinde ele alınacaktır. Tüm bunları gerçekleştirmek için ilk önce Osmanlı'da nefret söyleminin yükseldiği dönemler içerisinde basın özgürlüğüne ilişkin düzenlemeleri ele almak lazım gelmektedir.

1.3.1.1. Tanzimat ve II. Abdülhamit Döneminden Örnekler

Türkçe basının geç girdiği ve ilk matbaa III. Ahmet döneminde açılıp, ilki 1729'da, sonuncusu 1741'de olmak üzere 17 kitap bastırıldıktan sonra kapandı⁹².

Osmanlı İmparatorluğu, çok-uluslu yapısı nedeniyle, merkezi otoriteyi güçlendirmek adına, yerli ve yabancı basının devletin otoritesini sarsma girişimlerinin önüne

⁹¹ Medyada Nefret Söylemi İzleme Raporu Mayıs-Ağustos 2012, Hrant Dink Vakfı Erişim: http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf

⁹² Oral ,Fuat Süreyya, 1950. *Türk Basın Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi*,Ankara,C:1, s. 48-49.

geçmek amacıyla basın alanındaki düzenlemeleri sınırlama şeklinde oldu. Bu gelişmeler dönemler halinde aşağıda incelenecektir.

Osmanlı devlet anlayışındaki değişimin ve modernleşmenin önemli bir aşamasını oluşturan ve Osmanlı tebaasının bazı temel haklarını sıralayan Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda birçok özgürlük gibi basın özgürlüğünden de bahsedilmemektedir⁹³. Fermanın ilân edildiği tarihte (1839) Osmanlı Devleti'nde Türkçe gazete olarak, esas itibariyle devlet lehine bir kamuoyu oluşturmak maksadıyla devlet tarafından 1831'den itibaren çıkarılan ve daha sonra yine aynı amaca yönelik olarak Fransızca, Arapça, Rumca, Ermenice ve Farsça nüshaları da yayımlanan Takvim-i Vakayi' den başka gazete bulunmamaktadır⁹⁴. Bu da taraflı basını mecburi kılmaktadır.

Özel sermaye ile Agâh Efendi tarafından 1860'da çıkarılmaya başlanan Tercüman-ı Ahval ki, bu gazetede başlıca ülkenin mali sorunlarına yer veren, eğitim sistemini, devletin dış politikasını eleştiren yazılar yer almakta idi, eğitim konusundaki olumsuzlukları ele alan bir yazı dolayısıyla 1861 'de iki hafta süreyle kapatılmıştır⁹⁵.

Basınla ilgili ilk Nizamname ise III. Napolyon döneminde çıkarılan 1852 tarihli yasa örnek alınarak yapılan 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi'dir⁹⁶. Matbuat Nizamnamesi ile siyasi nitelikli yayınlar açısından gazete ve dergi çıkarmak, ruhsat alma koşuluna bağlandı ve başlıca devletin iç güvenliğini ve asayişini bozan bir suçun işlenmesini kışkırtan gazetelerin geçici ya da kesin; padişah ve hanedanı hakkında uygunsuz sözler kullanan; vekiller, dost ve müttefik devletlerin hükümdarları, yabancı devletlerin temsilcileri aleyhinde yazılar yazan gazetelerin bir ay süreyle kapatılacağı belirtilmiştir⁹⁷. Bu yaptırımlar hükümet eliyle gerçekleştirilecektir.

Nizamname'de ayrıca dışarıda bastırılmış olup, Osmanlı Devleti aleyhinde yazılar içeren gazete ve benzeri yayınların da ülkeye sokulması yasaklanmaktadır⁹⁸.

⁹³Özkorkut Ünal, Nevin, **Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü**, Ankara, 2002, s. 71

⁹⁴Topuz, Hıfzı, (1973). **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek yay., İstanbul ,s.7.

⁹⁵Topuz, **age.**, s.11.

⁹⁶Kudret Cevdet, **Abdülhamit Döneminde Sansür II**, 2000, .s.25-41

⁹⁷Özkurt, **age.** s. 73

⁹⁸Koloğlu, Orhan, **Osmanlı'larda Basın ve Kamuoyu**, Osmanlı Ansiklopedisi, Cilt:6, İstanbul, 1994, s.185.

Basına ilişkin sınırlandırmalarda "mizah"a yönelik yaptırımlar da büyük yer kapladı. Mizah, söylemek istenilen şeylerin farklı anlatım tarzları ile üstü kapalı, iğnelemelerle dile getirilen bir tür olup günümüzde de hükümete yönelik eleştiriler barındırabilmektedir. Nitekim Osmanlı, mizahı da zararlı bularak kısıtlama yoluna gitmiştir.

Bu nedenle özellikle Abdülaziz ve II. Abdülhamit dönemlerinde mizah gazetelerine karşı sıkı tedbirler alındı.

Bu tedbirler arasında özellikle 1870'de Teodor Kasap tarafından çıkarılmaya başlanan ve Namık Kemal'in de yazılarının yer aldığı mizah dergisi Diyojen'in, kuruluşundan itibaren birkaç kez kapatılması ve en sonunda 1873'de, 1867 tarihli Kararname-i Âli gereğince yayın hayatına tamamen son verilmesi; Teodor Kasap'ın Diyojen'in kapatılmasının ardından çıkardığı Çingiraklı Tatar adındaki mizah dergisinin de kapatma cezası alması; 13 Ocak 1876'da yayımlanan bir kararla, mizah gazeteleriyle yayımlanacak resimlerin ve altlarına yazılacak ibarelerin Matbuat İdaresine verilmemesi ve buradan basılması hususunda izin alınmaması durumunda yayımlanmalarının yasaklandığının bildirilmesi; 4 Ağustos 1876'da, artık şaka ve mizah içeren yazıların yayımlanmasına izin verilmeyeceğinin ilân edilmesi ve yine Teodor Kasap tarafından çıkarılmış olan Hayal adlı mizah gazetesinin, 1876 Anayasası'nın basın özgürlüğüne ilişkin 12. maddesini bir karikatür ile eleştirmesi sonucunda Teodor Kasap'ın üç yıl hapse mahkum edilmiş olması sayılabilir⁹⁹.

Örneklerden de görüldüğü üzere Osmanlı İmparatorluğunda nefret söylemlerinin yükseldiği dönemlerin başında Tanzimat Dönemi gelmektedir. Gerek hükümetin baskıcı yapısı gerekse basına sansür alanında yaşanan gelişmeler yazarlar ve halk açısından nefret söylemlerine ortam hazırlamıştır.

⁹⁹ Kudret, **age.**, s. 29

Basın alanındaki sansür II. Abdülhamit ile birlikte bu dönemin genel özellikleri haline gelmiştir. Siyasi olmayan sözcükler bile yan anlamları yüzünden tamamen yasaklanmıştır. Gazeteler kapatılmış ve ağır cezalara çarptırılmıştır.

1878'de, gazete ve dergileri denetlemek ve sansürden geçirmek üzere Dahiliye Nezareti'ne bağlı Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü içinde bir kurul oluşturuldu. Bu kurulun neyi denetleyeceği ise gizli bir yönetmelikle belirlendi¹⁰⁰. Böylece daha önce süreli yayınlar için getirilen ve ön denetim uygulaması, geri gelmiş oldu. Öte yandan, başlangıçta siyasi olmayan yayınların sansürden geçirilmesi söz konusu değilken, 1882'de bunlar da sansür kapsamına alınmıştır¹⁰¹. 1901'den sonra da yeni gazete ve dergi çıkarılmasına izin verilmemiştir¹⁰².

Bu dönemi sansürler kadar olumsuz kılan bir diğer gelişme ise bazı gazetelerin, direkt olarak padişah'tan aldığı emirler doğrultusunda padişah lehine yayınlar yapmaları olmuştur.

Yoğun sansür etkisiyle, hükümet eleştirisi ancak dolaylı biçimde yapılabiliyordu. Özellikle II. Abdülhamit döneminde eleştiriler yükseldi.

Abdülhamit'in fiziğinden dolayı "Burun" çağrışımı yapacak söylemler ülkenin içinde bulunduğu karışıklık nedeniyle eleştiriler saray ve padişah çevresindeydi. Osmanlı tebaası olan çeşitli etnik kesimlere ilişkin etnik, dinsel ve cinsel ayrımcılığı yükselten söylemlere o dönem basınında sık rastlanmamaktadır. Tüm bu sebeplerden ötürü, istibdat dönemi olarak adlandırılan bu yıllarda basına sansür beraberinde nefret söylemlerini, nefret söylemleri ise beraberinde basına sansürü getirerek karşılıklı olarak olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

1.3.2. Mütareke Basınında Nefret Söylemi Örnekleri

Milli mücadele döneminde gerek milli mücadele yanlısı olsun gerekse milli mücadele karşıtı olsun, yapılan propagandalar gazete, dergi ve mecmualar vasıtası ile

¹⁰⁰ Topuz, **age**, s.37-38

¹⁰¹ İskit, Server Rıfat, **Türkiye'de Matbuat Rejimleri(Tahlil ve Tarihçe Kısmı)** , Matbuat Umum Müdürlüğü, İstanbul, 1975, s.52

¹⁰² Kabacalı , Aykut, "**Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Sansür**", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, 1985, C.III, s. 612.

yapılmakta idi. Bu dönemde hilafet yanlısı, itilaf yanlısı ve saltanat yanlısı birçok zümre bulunmakta idi. Milli mücadele döneminde milli mücadeleye yönelik nefret söyleminde bulunup halkı galeyana getiren çeşitli gazeteler bulunmaktaydı. Nefret söyleminin yükseldiği dönemler içinde alabileceğimiz bir dönem de bu yüzden milli mücadele dönemidir. Bu gazeteler milli mücadele yanlılarını dinsiz, bölücü, anarşist vb. söylemlerle yargılamakta halkın içine nifak tohumu sokmaya çalışmakta idiler. Bu zararlı gazetelerden en önemli olanları aşağıda verilmiştir:

- Peyami Sabah Gazetesi
- Alemdar Gazetesi
- İstanbul Gazetesi
- Ay Dede Dergisi
- Ümit Dergisi

Bu dönemde İstanbul Hükümeti ile Milli Mücadele yanlılarının çatışması oldukça yoğun bir şekilde devam etmektedir.

İstanbul'un işgal altında olmasından dolayı işgal ülkeleri basına sansür uygulamakta ve kendi aleyhinde söylemlere yer vermemekte idi. Tüm bu engellemelere karşı eleştiri yapamaya cesareti olan bazı yayınlar da vardı. Aşağıda bu yayınlara ait detaylı bir örnek verilerek o dönemdeki durum, ayrıntıları ile irdelenememekle beraber biraz olsun yansıtılmaya çalışılacaktır.

Ali Kemal Bey Hücre-i Mesaisinde

Gülyüz, N: 35, 29 Kânun-ı Evvel 1337 / 29 Aralık 1921, s. 1
(Çizen: Cevad Şakir)

“Bu aşırı ve baskıcı sansürü ve bu sansüre karşı nasıl çıkış yollarının bulunabildiğini yine Cevad Şakir’in öğrenmek mümkündür¹⁰³: “O sıralarda Ali Kemal adını unuttuğum bir gazetede – galiba Peyam-ı Sabahtı—adeta Sultan Vahdeddin’i ve işgal kuvvetlerini alabildiğine savunuyordu. ‘Hücre-i Mesaimden’ (yani iş odamdan) diye gazetesinin ön sayfasındaki ‘Büyük Hayır!!’a çatıyor ve pislik atıyordu. Millî kuvvetler ilk İnönü Savaşı’nı henüz yapmış ya da yapmak üzereydiler. Saraya ve işgal kuvvetlerine dayanan Ali Kemal’in borusu şiddetle ötüyor, kendisinden çok korkuluyordu. ‘Diken’in ön sayfasına onun aleyhine bir karikatür basmaya karar verdim. İş odasından sağa sola ve her tarafa pislik sıçratıyordu ya, onu ‘Hücre-i Mesaisinden’ diye oturak içinde çizdim. Yalnız başı görünüyordu oturağın kenarından.....Millî ordunun başarısından sonra Ali Kemal’in borusu hiç ötmez oldu. Kendisinin korkulacak yeri kalmayınca, ona saldıran saldıranaydı..... Sedat Simavi’ye ne yapacağımı söyledim. Korktu. Korkmakta da haklıydı. ‘Sorumluluğu üzerine alırsan ne istersen yap! dedi’. Yalnız gazetenin satılacağı gün kendisinin idarehaneye gelmeyeceğini söyledi. Gazete sahibi olarak işgal kuvvetleri tarafından tutuklanması olasılığı vardı çünkü. Her basacağımız karikatürün ilk önce taslağını bir kağıda çizip işgal kuvvetlerinin sansürüne gönderirdik. Sansür, resmi inceler ve basılmasına izin verdiğine dair, resmin üzerine Damgasını basardı. Benim yapacağım karikatürün basılmasına izin vermeyeceğini biliyordum. Kağıdın üzerine sonradan lastikle silinebilecek, suya sabuna dokunmaz bir resim yaptım..... Sansür izin damgasını bastı. Damga çıkmaz mürekkepleydi. Ben çizmiş olduğum resmi lastikle tamamen sildim, ondan sonra asıl bastıracağım karikatürü yaptım.....Baskıya verdim. Gazete günü gelince satışa çıkarıldı. Kıyamet koptu. Sansür kurulu ve işgal polisleri idarehaneye geldiler.

-Bunu siz mi bastınız?

-Evet!

-Bu resmi kim yaptı?

-Ben yaptım

-Böyle bir resmi basmanıza kim izin verdi?

-Sansür!...

-Gösterin sansürün iznini!

¹⁰³ Cüneyd, Okay, **Dönemin Mizah Dergilerinde Milli Mücadele Karikatürleri 1919-1922**, T.C. Kültür ve Turizm Bak. Yayınları, 2004, s. 13-15

Çekmeceyi çektim, güzelim resmi önlerine serdim, bir taraftan da sansürün izin damgası at nalı gibi oturtulmuş. Acaba tutuklayacaklar mı diye yüreğim tıp tıp atıyordu.İngiliz' in biri, İngilizce olarak 'Bu adamı tutuklayalım' dedi. Yüreğim ağzıma geldi. Öteki "İyi ama karikatürde işgal kuvvetleri aleyhinde bir şey yok. Bir Türk öteki Türk'e çatıyor" dedi. İçime biraz su serpildi.....Öteki 'Öyle uygun görürseniz öyle olsun! Fakat bu şekilde karikatürize edilen bizim dostumuzdur' diye cevapladı. Asıl amir olduğu anlaşılan adam 'İyi ama sansür müsaadesini vermiş. Asıl kabahat sansürde. Siz bu adama –bu adam dediği Ali Kemal'di- bir yanlışlık olduğunu, böyle bir şeyin tekerrür etmeyeceğini bildiriniz'.....'mazeretlerimizle'.....dediler ve sertçe defolup gittiler.....

.....O günden sonra basma izni için sansüre gönderilecek bütün resimlerin iki nüsha olarak çıkmaz mürekkeple yapılmasını; bir nüshasının sansürde kalacağını ilan ettiler.¹⁰⁴

Görüldüğü üzere Milli Mücadele Dönemi'nde de basına karşı aşırı sert bir tutum izlenmekte ve basın bu tutuma karşı bir başkaldırı sergilemekte idi. Bu baskılara karşı basının, aşırı anlatım/ abartma şeklinde nitelendirilen nefret söylemleri ürettiğinin kanıtı verilen bu örnektir.

1.3.3.Tek Parti Döneminden Nefret Söylemi Örnekleri

TBMM Hükümeti 7 Ekim 1923'te aldığı bir kararla, İstanbul'da sıkıyönetimi ve sansürü kaldırdı¹⁰⁵. İstanbul basını, yeniden bağımsız olurken gazetecilik faaliyetleri de gündemi gündem başlıklarını belirler hale geldi. Ankara'da devrimlerin başlaması için gerekli hazırlıklar aşamasında devrim karşıtı birçok gazete basılmakta idi. Bu tarz eleştiriler hükümet tarafından tepkiye yol açmaktaydı.

¹⁰⁴ Halikarnas Balıkcısı op. cilt. s. 36-38

¹⁰⁵ Salihpaşaoğlu, Yaşar, **Türkiye'de Basın Özgürlüğü**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2007, s. 148

Özellikle saltanat kaldırıldıktan sonra Halifelik makamına karşı, İstanbul basınında yoğun bir ilgi ve saygının varlığı, İstanbul basının halife lehinde yazılar kaleme alması da Ankara'da kaygıyla izleniyordu¹⁰⁶.

Osmanlı'nın hayaleti tüm yurdu sarmıştı ve bu hayaletten kurtulmak hiç de kolay değildi. Fakat Ankara' da her tarzdan muhalefete karşın çok güçlü bir iktidar vardı. İki farklı grubun Ankara' ya karşı yoğun bir çalışması vardı. Başlarda İttihat ve Terakki'nin yanında olan basın çok fazla olsa da daha sonraları Ankara hükümetine karşı saf değiştirenler olmuştur. Ayrıca, Halifeliğe bağlı ve muhafazakâr değerleri savunan basın da; yapılan yeniliklere soğuk bakıyordu¹⁰⁷. Bu şartlar altında İstanbul basını ile Ankara arasında bir huzursuzluk mevcuttu. Bu huzursuzluk ise nefret söylemlerine ortam hazırlamakta idi. Özellikle halife yanlıları Ankara Hükümeti'ni dinsizlikle suçlamaktaydı ve hatta bunun sonucunda ayaklanmalar çıkmakta idi. İstanbul basınının muhalif tavrına karşın, hükümetin hoşgörülü yaklaşımı Hint aydınlarınca gönderilen mektup meselesi ile sona erdi. Bazı Hint aydınları tarafından Başbakan İsmet Paşa'ya hitaben yazılan, Hilafetin kaldırılmaması yönünde öneriler içeren mektupların başbakana ulaşmadan, İstanbul basınında yayınlanması hükümetin tepkisini çekti¹⁰⁸. Hükümet İstanbul'a bir İstiklal Mahkemesi göndererek, mektupları yayınlayan gazete yöneticilerini yargılamaya başladı¹⁰⁹. Ahmet Cevdet, Hüseyin Cahit, Velit Ebuuzziya, Lütfi Fikri gibi önde gelen gazeteciler, mahkemeye çıkarıldılar ve tutuklandılar. Yargılamalar neticesinde mahkemeden gazetecilere yönelik her ne kadar ceza çıkmasa da¹¹⁰, mahkemenin İstanbul basınına yönelik bir gözdağı verdiği açıktı¹¹¹. Dava, İstanbul gazetelerine ve kamuoyuna hükümetin inkılâplar konusunda kararlılığını göstermek açısından son derece önemli bir gösterge oldu¹¹². Mustafa Kemal, basını bilgilendirmek, inkılâplar konusunda ikna etmek, kendisini rahatsız eden hususları ve yeni Türk devletinin sahip olacağı anlayışı paylaşmak için 5 Ocak 1924 İzmit'te gazetecilerle toplantı düzenledi.

¹⁰⁶ Kabacalı, Alpay, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü**, İstanbul, 1990, s. 110

¹⁰⁷ Demir, Şerif, (2012). **İktidar-Basın İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü (1918-1960)**, Siirt, s.126.

¹⁰⁸ Topuz, Hıfzı, **age**, s. 136

¹⁰⁹ Demir, **age**, s.136.

¹¹⁰ Aybars, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, c. I-II, İzmir, 1995, s. 239

¹¹¹ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 113

¹¹² Aybars, **age**, s.239

Toplantıya basının önde gelen isimleri; Hüseyin Cahit (Tanin), Ahmet Emin (Vatan), Hüseyin Şükrü (Tercüman-ı Hakikat), Necmettin Sadak (Akşam), Celal Nuri (İleri), Ahmet Cevdet (İkdam) katıldı. Mustafa Kemal, basından yıkıcı değil yapıcı olmasını istedi¹¹³. Mustafa Kemal, gazetecilerin inkılâplar konusunda desteklerini almak için çaba gösterdi, destek olmayanları da en azından karşı çıkmamaları konusunda uyardı¹¹⁴. Cumhuriyet Tarihinde; Halk Fırkasının yanında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla basında büyük hareketlilik oluştu. İstanbul'da "Vatan", "Tanin", "Tevhid-i Efkar", "Son Telgraf" ve Adana'da "Toksöz" gazeteleri yeni kurulmuş olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına destek verdiler¹¹⁵. Basın ve siyaset iktidarı iktidar ve muhalefet yanlıları olarak ikiye bölündü. 1925'te Şeyh Said İsyanı'nın olması Ankara Hükümeti için büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Ankara'da önce hükümet değişti, ardından sert ve radikal tedbirler içeren 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükun kanunları kabul edildi¹¹⁶. Bu kanunla basına da bir takım sınırlamalar getirildi¹¹⁷. Yeni kanun ile hükümete, gazeteleri dilediği gibi kapatma yetkisi tanındı¹¹⁸. Diyarbakır İstiklal Mahkemesi, Takrir-i Sükun Kanunu'na dayanarak gazeteleri kapatmaya başladı. Tevhid-i Efkar, Sebil-ür Reşad, Son Telgraf, İstiklal gazeteleri kapatıldı. Aynı zamanda sol görüşlü olan Orak Çekiç gazetesi ve Aydınlık dergisinin yayını süresiz olarak durduruldu. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası taraftarı olarak bilinen Adana'da Sayha, Trabzon'da İstikbal gazeteleri de aynı gerekçe ile kapatıldı¹¹⁹. Bu gazetelerin kapandığı gün Hüseyin Cahit, Tanin'de bu kararı protesto ederek artık siyasî yazı yazmayacağını açıkladı¹²⁰.

Her ne kadar gazeteciler beraat etse de gazetecilerin yeniden yazı yazmalarına bir süre izin verilmedi¹²¹. Vatan gazetesinin kapatılmasından sonra Millet gazetesi yayımlanmaya başlandı, yeni gazete de İstiklal Mahkemesi tarafından kapatıldı¹²².

¹¹³ Aybars, **age**, s.244

¹¹⁴ Gevgilili, Ali, "**Türkiye Basını**", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c. I, İstanbul, 1983.

¹¹⁵ Zürcher, Erik Jan, **Milli Mücadelede İttihatçılık**, çev. N. Salihoğlu, İstanbul, 1995, s. 198

¹¹⁶ Demir, **age**, s. 128

¹¹⁷ Şapolyo, Enver Behnan, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Ankara, 1969, s. 234

¹¹⁸ Kabacalı, **age**, C:4, s. 973

¹¹⁹ Demir, **age**, s. 27

¹²⁰ Demir, **age**, s. 126

¹²¹ İnuğur, M. Nuri, **Türk Basın Tarihi**, Gazeteciler Cem. Yay., İstanbul, 1992, s.56-57

¹²² Aybars, **a.g.e.**, s. 337

Böylelikle Ankara Hükümeti kendisine karşı yayın yapan gazetelerden kurtulmuş oldu.

Sonuç olarak 1924 Anayasasının özgürlükçü hedeflerine, yenilikçi yapısına rağmen o dönemlerde de basına her türlü şiddet sansür ve engelleme getirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yılları ve tek partili dönem de görüldüğü üzere basın serbestisini tanımamış ve her ne kadar hemen ardından kapatılsalar da gazetelerde rejim karşıtı şekilde nefret söylemleri yine yer bulmuştur.

1.3.4. Çok Partili Dönem ve Nefret Söylemi Örnekleri

Türkiye Cumhuriyeti uzun denemelerin ardından 1946 yılında çok partili hayata geçmiştir. Tek parti döneminin tabiri caizse İstibdat Dönemi bitmiş ve Türkiye Cumhuriyeti (eskisine nazaran) söylemlerini dilediği gibi dile getirebilen bir ülke haline gelmiştir. Çok partili döneme geçişle birlikte muhalefet meşru kılınmış ve çok sesli bir Türkiye meydana gelmiştir. Bu çok seslilik beraberinde çok sesli bir basında getirmiştir. Hemen hemen her grup kendi söylemlerini dile getirmek için gazete, dergi, mecmua vb. yayınlar çıkarma yoluna gitmiştir. Böylelikle iktidar karşıları, iktidara karşı; devlet yanlıları, muhaliflere karşı; sağ gruplar, sol gruplara karşı; sol gruplar, sağ gruplara karşı vb. karşılıklı zıt kutuplar çıkardıkları yayınlarla birlikte birbirlerine yönelik nefret söylemlerinde bulunmaktadır.

Günümüzde nefret söylemleri çok çeşitli olmakla beraber uluslararası yöntemler ve Türkiye’deki araştırmalar sonucunda nefret söylemini 4 başlık altında toplamak mümkün :

- “Abartma / Yükleme / Çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler (“Türkiye çan sesine boğuldu”)
- Küfür / Hakaret / Aşağılama : Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren (örneğin Kalles, Köpek, Kanıbozuk gibi) söylemler
- Düşmanlık / Savaş Söylemi : Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler. (Örneğin Gavur Zulmü)

- Doğal Kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma /
Simgeleştirme : Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler. (Örneğin olumsuz anlamda “senin annen Ermeni zaten” söylemi ya da “senin soyadın Davutoğlu mu Davutyan mı?” gibi)¹²³

Sonuç olarak görüldüğü üzere nefret söylemini yansıtan birçok söz bulunmakta. Bu söylemlerin haklı ya da haksız yanı tartışılmakla birlikte özgürlüğün kelime anlamı konusunda günümüz medyası ve insanı ne yazık ki yanlış anlamlara yönelmektedirler. Özgürlük, başkalarının haklarını zedelemeksizin istediğini yapma hakkı verir bizlere fakat sözlü şiddet de başkalarının haklarına zarar vermekle beraber ve bazı noktalarda kişi ya da gruplara fiziksel şiddetten daha fazla zarar verebilmektedir. İnce eleştiri ve nükte yapmak evet bazen çok yerinde ve ders verici olabilir fakat bunun dozu asla aşağılamaya gitmemelidir zira o zaman bizim de eleştirdiğimiz kişilerden herhangi bir farkımızın kalmayacağının unutulmaması gerekmektedir.

¹²³<http://nefretsoylemi.org/rapor/mayis-agustos-rapor-final.pdf>, s. 3

2. BÖLÜM

AMERİKANIN IRAK'A MÜDAHALESİNE İLİŞKİN GAZETE HABERLERİNDE NEFRET SÖYLEMİ

2.1. Araştırma Kapsamındaki Gazeteler ve Politikaları

Gazetelerde nefret söylemini anlayabilmemiz için ilk önce bu gazetelerin güttükleri politikalarını bilmekte yarar vardır. Bu politikalar, araştırma kapsamındaki gazetelerle sınırlı olmak kaydıyla aşağıda ayrıntıları ile ele alınacaktır.

2.1.1.Cumhuriyet Gazetesi ve Politikası

Cumhuriyet gazetesinin isim babası Atatürk'tür. O sıralarda Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen ilk gazete olan Yeni Gün'ü yayımlamaya devam eden Yunus Nadi (Abalıoğlu), 7 Mayıs 1924 tarihinde Cumhuriyet'i iki ortağı Nebizâde Hamdi ve Zekeriya Sertel ile birlikte –günümüzde Pembe Konak adıyla anılan- eski İttihat ve Terakki Fırkası Genel Merkez binasında kurdu ve gazeteyi yönetmesi için Zekeriya Sertel'i görevlendirdi¹²⁴. Cumhuriyet gazetesinin siyasi olaylar karşısında sergiledikleri bazı tavırlar ise aşağıda ele alınacaktır.

- Ağustos/Kasım 1930'da, 99 günlük Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiminde SCF'ye destek verdi.
- İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'yı destekleyen yazılar yayınladı. Fakat bunun nedeni ideolojik değil ekonomik idi. 1946'dan 1954'e kadar Demokrat Parti'yi destekledi, 1954'ten sonra DP'ye cephe aldı.
- 27 Mayıs Darbesi'ni destekledi. 27 Mayıs 1960'daki manşeti: Kahraman Türk ordusu bütün memlekette dün gece sabaha karşı idareyi ele aldı, maksat tarafsız bir idarenin nezaret ve mürakebesi altında süratle yeni seçimlere gitmek ve bu adil seçimler neticesinde hangi taraf kazanırsa idareyi onun ellerine devretmektir. Askeri idare bildiriliyor: Bütün ittifaklarımıza bağlıyız, NATO'ya ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız.

¹²⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_%28gazete%29

Cumhurbaşkanı, meclis başkanı ve bakanlar ordumuzun muhafazası altına alındı.

- 1960'larda gazete Milli Demokratik Devrim çizgisindeydi. 1962'de Vatan'da yazan İlhan Selçuk gazeteye transfer edildi. Şadi Alkılıç'ın sosyalizm yazısı üzerine gazetede tasfiye başladı. Nadir Nadi çekildi. Gazete 1,5 yıl Nadir Nadi'sizdi. Önce Cevat Fehmi Başkut, ardından Ecvet Güresin gazeteyi yönlendirmeye çalıştı. 60'lı yıllar öğrenci hareketleri ve devrimler çağıydı. Cumhuriyet de bu gidişe göre kabuk değiştiriyordu. TİP haberleri başka basında yer almazken Cumhuriyet yer veriyordu.
- 12 Mart muhtırası ile oluşan askeri darbeyi önce 9 Mart 1971 darbe teşebbüsü ile beklediği Milli Demokratik Devrim zannedip destekledi, sonra muhalif kaldı. 13 Mart 1971 tarihli Cumhuriyet'in manşetinde 'Devrimci Ordu' ifadesi ile birlikte Komutanların ultimatomu üzerine Demirel istifa etti. Ordu şartları uygulanmazsa yönetime el koymaya kararlı olduğunu bildirdi. Demirel: Muhtıra ile anayasa ve hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir. Ankara'da genel kanı: Yeni başbakan partiler dışından olacak ifadeleri vardı.
- 12 Mart döneminde İlhan Selçuk tutuklandı. Askerler Faruk Gürler-Muhsin Batur ve Cevdet Sunay-Faik Türün kanatlarıyla yönetimde farklı yöntemleri tartışırken gazete içinde de darbe oldu. Nadir Nadi çekildi. Okurların protestosuyla gazetenin tirajı 50 binlerin altına düştü. Sıkıyönetim devrinde gazete sıkı takipteydi. İlhan Selçuk 9 Mart 1971 darbe teşebbüsünü desteklediği gerekçesiyle Ziverbey köşkünde sorguya çekildi. Nadir Nadi yazarın eski yazılarını bastı. Cumhuriyet 1975'de toparlanmışken bu defa Milliyetçi Cephe'nin kışkırttığı ülkücülerle, ve gazeteyi boykot ettiren Dev-Yol'un muhalefetiyle karşılaştı. Tirajı tekrar 100 binlerden aşağı düştü. Dev-Yol daha sert çizgide Demokrat'ı çıkardı, Cumhuriyet'in bir kısım okurunu çekti.
- 12 Eylül darbesinde yine aynı kader. Önce askerleri destekledi, 1982 sonlarına doğru eleştiriye başladı. 12 Eylül 1980 nüshası birinci sayfa başlıkları: Parlamento ve hükümet feshedildi. Silahlı kuvvetler yönetime

el koydu. Tüm yurtta sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı kondu. Parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırıldı. Bu dönemde gazetede Turgut Özal döneminin etkileriyle karışıklıklar çıktı. Nadir Nadi'nin vefatından sonra gazete iyice karıştı. Satış 30 binlere düştü.

- 7 Kasım seçimlerinde tarafsızdı. 7 Kasım 1983'deki birinci sayfa: ANAP kazandı, tek başına iktidar çoğunluğu Özal'da, HP ikinci, MDP üçüncü parti oldu, kesinleşen milletvekilleri ANAP 204, HP 107, MDP 70.
- 28 Şubat post modern darbesini destekledi. 90'larda SHP'yi destekledi. 1992'de yeni yönetim gazetenin başına geçti. 63 ve 71'deki sağ darbelerden sonra gazete içinde bu defa liberal bir darbe yapılmak istenmiş, bu da geri tepmişti. Cumhuriyet yine İlhan Selçuk'la eski çizgisine döndü.
- Gazete 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçimi için birçok tepki göstermiştir. "Tehlikenin farkında mısınız?" görseliyle büyük yankı uyandırmış olan gazete "Saatler 100 yıl geri alınıyor" sloganıyla da yola çıkarak birçok reklam girişiminde bulunmuştur¹²⁵.

Cumhuriyet Gazetesi her dönemde çeşitli politikaları benimsemiştir. İktidara karşı olan söylemleri nedeniyle çeşitli sıkıntılar çekmiş fakat çizgisinden sapmadan bu güne kadar gelmiştir.

2.1.2. Hürriyet Gazetesi ve Politikası

Gazete, 1948'de Sedat Simavi tarafından kurulmuş ve 1 Mayıs 1948'de yayımlanmaya başlamıştır. 1 Mayıs 1988 tarihinde logosu değiştirilen Hürriyet, 1992 yılında Erol Aksoy, Dinç Bilgin ve Haldun Simavi'nin ortak girişimi haline geldi. 1994 yılında, yüzde 70 hissesi Doğan Yayın Holding tarafından satın alınan Hürriyet, halen Doğan Yayın Holding'e bağlı olarak yayım yapan bir günlük gazetedir¹²⁶.

¹²⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_%28gazete%29

¹²⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_%28gazete%29

Hürriyet gazetesi radikal bir politikaya sahip olmamakla beraber günün koşullarına göre politikaları şekillenmektedir. Bu yüzden herhangi bir haber yada olay karşısında gazeteden net bir tavır beklemek yanlış olur.

2.1.3. Evrensel Gazetesi ve Politikası

Evrensel, Türkiye'de yayımlanan günlük siyasî gazetedir. Ülke sorunlarına sosyalist bir bakış açısı ile yorum getiren gazete, yüksek tirajlı diğer günlük gazetelerden farklı olarak işçi-sendika sorunları gibi konulara ağırlık verir. Gözaltında ölümü sonrasında, büyük bir tartışmanın odağında yer alan gazeteci Metin Göktepe de bu yayın organında muhabir olarak çalışmıştır. Günlük ortalama 7 bin civarı satış gerçekleştiren gazete, her ay kitap eki, 15 günde bir gençlik ve kent ekleri, her cumartesi kadınlara özel Ekmek ve Gül, her pazar da pazar eki vermektedir. Gençlik eki Genç Hayat 2 haftada bir Çarşamba günleri verilmektedir. Gazetenin Avrupa baskısı abonelik yoluyla dağıtılmaktadır¹²⁷.

Evrensel gazetesi sol kesime daha yakın bir politikaya sahiptir. Hükümet yanlısı yayın yapmamakla beraber daha çok hükümetin icraatlarına sosyalist bir bakış açısı ile eleştiriler getirmektedir. Son derece radikal yorumlara sahip olan gazeteyi keskin kalemli olarak nitelemek yanlış olmaz.

2.1.4.Yeniçağ Gazetesi ve Politikası

Yeniçağ Gazetesi, 2002 yılında "Türkiye Türklerindir" ve "Dünyayı Türkçe Okuyun" sloganlarıyla yayın hayatına başlamıştır. Güncel, dış haber, ekonomi, spor, medya, eğitim, tarih ve kitap, kültür, televizyon ve din bölümleri olan günlük olarak yayınlanan siyasi bir gazetedir. Atatürkçü, milliyetçi bir çizgiyle yayın yapar¹²⁸.

Yeniçağ gazetesi "Türk" kavramına aşırı duyarlı bir gazetedir. Milliyetçi politikası ile dikkat çekmektedir. Yorumlarını genel olarak emperyalizm karşıtı ve Türk yanlısı

¹²⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Evrensel_%28gazete%29

¹²⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni%C3%A7a%C4%9F_%28gazete%29

olarak nitelendirebiliriz. Bu gazete için de keskin kalemli yorumunu yapmak yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

2.1.5. Zaman Gazetesi ve Politikası

Türkiye'de yayımlanan günlük gazete.³ Kasım 1986 tarihinde Fehmi Koru'nun yönetiminde, Ekrem Dumanlı genel yönetmenliğinde yayın hayatına devam etmektedir.

GENAR Araştırma Şirketi'nin yaptığı Türkiye Toplum ve Siyaset Araştırması'nın 2009 yılı 1. çeyrek raporuna göre %12,2 ile Türkiye'nin en güvenilir gazetesi olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Konsensus Araştırma Şirketi'nin yaptığı "Türkiye Gündemi-Ocak 2011" başlıklı anket çalışmasında "Sizce en tarafsız gazete hangisidir?" sorusuna verilen cevaplara göre %10.8 ile Türkiye'de en tarafsız gazetedir. Bunun yanında gazete Fethullah Gülen'e yakınlığı ile bilinir.

Zaman, Türkiye'nin en çok basılan gazetesidir ve günlük tirajı 950.000 ile 1.000.000 bandı arasında değişmektedir. Gazetenin tiraj denetimi dünyadaki tiraj denetim örgütlerinin federasyonu IFABC'nin de kurucu üyesi olan BPA tarafından yapılmaktadır. 18 Nisan 2011 günü, gazetenin günlük net tirajının 1 milyonu aştığı duyurulmuştur.

Gazete, 35 ülkede 10 farklı dilde, 2 farklı alfabede yayınlanmakta ve 10 ülkede basılmaktadır.

Aynı zamanda Türkiye'nin ilk internet sitesine sahip gazetesidir. Görselliği ile çeşitli konularda defalarca SND tasarım ödülü almıştır¹²⁹.

¹²⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_%28gazete%29

Zaman gazetesi sağ kesime yakın bir politikaya sahiptir. Fethullah Gülen Cemaati ve şahsiyetine saygılı ve taraftar bir tutum içerisindedir. Hükümet karşıtı yayınlara çok fazla yer vermemekle birlikte bazı haberlerde yapıcı eleştiri de yapabilmektedir.

2.2. Araştırma Kapsamındaki Gazete Haberleri

Analiz için seçilen Zaman, Hürriyet, Yeniçağ, Cumhuriyet, Evrensel gazetelerinde, Amerika'nın Irak'a ilk müdahale tarihi olan 20 Mart 2003 tarihinden itibaren üç aylık dönemde, Amerika'nın Irak'a müdahalesine ilişkin toplam 1729 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin gazetelerde dağılımı aşağıdaki gibidir.

2.2.1. ABD'nin Irak'a Müdahalesine ilişkin Haber Dağılımı ve Nefret Söylemleri

Çizelge 2.1. Amerika'nın Irak'a Müdahalesine İlişkin Gazete Haberlerinin Dağılımı

Gazeteler	Haber Sayısı	Yüzde
Cumhuriyet Gazetesi	376	%21.7
Yeniçağ Gazetesi	401	%23.2
Hürriyet Gazetesi	255	%14.7
Evrensel Gazetesi	416	%24
Zaman Gazetesi	281	%16.2
TOPLAM	1729	100

Çizelge 2.1.de Amerika'nın Irak'a müdahalesine ilişkin haberlerin gazetelere göre dağılımı görülmektedir. Buna göre en yüksek sayıda haber toplam haber içinde %24 oranı ile Evrensel gazetesine aitken, en düşük sayıda haber %14.7 ile Hürriyet gazetesine aittir.

Analiz için seçilen bu 1729 haberin incelenmesi sonucu dört ana tema tespit edilmiş, özensiz dil kullanılan ve nefret söylemi içeren haberler bu temalar altında sınıflandırılmıştır. Analiz için tespit edilen temalar şunlardır:

- ABD, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik nefret söylemi
- Savaş sürecinde ABD Türkiye ilişkilerine yönelik nefret söylemi
- Savaşın Irak sivil halkı üzerine nefret söylemi

- Saddam ve Irak yönetimine nefret söylemi

Öne çıkan bu dört ana tema, 1729 haber ayrıntılı şekilde okunarak tespit edilmiştir. Temalar tespit edildikten sonra haberlerde bir elemeye gidilmiş ve nefret söylemi içeren haberler tespit edilerek bu temalar altında sınıflandırılmıştır. Eleme sonucu özensiz dil kullanılan ve nefret söylemi içeren toplam 118 haber tespit edilmiştir.

İncelenen haberlerin büyük çoğunluğunda ABD'ye yönelik olumsuz bir bakış açısı ve nefret söylemine varan ifadeler tespit edilse de, müttefiki İngiltere'ye yönelik de aynı ifadelerin yer bulduğu görülmüştür. Ancak İngiltere'ye yönelik olumsuz bakış açısı ve nefret söylemi içeren haberler, her iki ülke politikasının da benzerliği dolayısıyla ABD'ye yönelik olanlardan bağımsız olmadığından, aynı haber metinleri içinde yer aldığından ve bu haber metinleri içinde de ABD'ye yönelik olumsuz bakış açısı ve nefret söylemi öne çıktığından ayrı başlıklar altında ele alınmamış, aynı tema altında incelenmiştir.

Saddam ve Irak yönetimine yönelik nefret söylemi teması, genel olarak ABD ve İngiltere'ye yönelik nefret söylemi ile mukayese olanağı sağlaması ve çift taraflı bir bakış açısı yakalamak için seçilmiştir.

Bu temaların yanı sıra analiz sırasında Kuzey Irak'taki Kürtlere ve genel olarak Kürtlere yönelik olumsuz bakış açısı, Türk Hükümetinin Irak'a müdahaleye ilişkin sergilediği tavır, Irak'ta yaşayan Türkmenlerin geleceği, Kuzey Irak'ta bulunan topluluk liderleri, Irak'ın savaş sonrası durumu, dünyanın dört bir yanında ortaya çıkan savaş karşıtı gösteriler, saldırıya bakış nedeniyle İngiltere hükümetinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, BM teşkilatının saldırıya bakışı, Irak savaşının sebebi olan petrol alt temaları da tespit edilmiş ve dikkat çekmiştir. Ancak konunun dağılmasını önlemek için çalışma kapsamında ayrıntılı olarak değerlendirilmemişlerdir.

2.2.2. Nefret Söyleminin Gazetelere Göre Dağılımı

Temalar altında sınıflandırılan ve nefret söylemi içeren haberlerin gazetelere göre dağılımı şu şekildedir.

Çizelge 2. 2. Nefret Söylemi İçeren Haberlerin Temalara ve Gazetelere Göre Dağılımı

	Cumhuriyet	Yeniçağ	Hürriyet	Evrensel	Zaman	Toplam
ABD'ye, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik nefret söylemi üretimi	5	25	11	28	6	75
Savaş sürecinde ABD Türkiye ilişkilerine yönelik nefret söylemi üretimi	-	2	-	3	-	5
Savaşın Irak sivil halkı üzerine nefret söylemi üretimi	5	10	4	11	3	33
Saddam ve Irak yönetimine yönelik nefret söylemi üretimi	-	1	2	-	2	5
Toplam	10	38	17	42	11	118

Çizelge 2.2. de nefret söylemi içeren haberlerin temalara ve gazetelere göre dağılımı görülmektedir. Tabloya göre en çok nefret söylemi üretilen tema 75 haber ile ABD'ye, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik üretilen nefret söylemi temasıdır. En az nefret söylemi üretilen tema ise 5 haber ile Saddam ve Irak yönetimine yönelik nefret söylemi temasıdır.

Çizelge 2.2. de görüldüğü gibi bütün gazeteler Amerika'ya yönelik nefret söylemi üretmiştir. Saddam ve Irak yönetimine yönelik ise sadece Yeniçağ, Zaman ve Hürriyet gazetelerinde nefret söylemi üretilmiştir. En fazla nefret söylemi üreten gazete 42 haber ile Evrensel gazetesi, en az nefret söylemi üreten gazete ise 10 haber ile Cumhuriyet gazetesidir.

Tespit edilen nefret söylemlerinin ağırlıklı olarak toplandığı ABD'ye, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik söylemi üretimi

temasında, en çok nefret söylemini 28 haber ile Evrensel gazetesi, en az nefret söylemini ise 5 haber ile Cumhuriyet gazetesi üretmiştir.

Tabloya göre Cumhuriyet gazetesinde, savaş sürecinde ABD Türkiye ilişkilerine yönelik nefret söylemi üretimi ve Saddam ve Irak yönetimine yönelik nefret söylemi temalarına ilişkin, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde savaş sürecinde ABD Türkiye ilişkilerine yönelik olumsuz bakış açısı temasına ilişkin, Evrensel gazetesinde ise Saddam ve Irak yönetimine yönelik nefret söylemi temasına ilişkin nefret söylemi içeren habere rastlanmamıştır.

Analiz sürecinde konuya ilişkin haberlerin Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde daha çok bilgilendirme ve açıklama niteliğinde, Hürriyet gazetesinde bilgilendirme, olasılık ve açıklama niteliğinde, Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinde ise bilgilendirme, iddia ve tepki niteliğinde olduğu dikkat çekmiştir.

Analiz esnasında, Amerika'nın Irak'a müdahalesine ilişkin haberlerde en özenli dilin Cumhuriyet gazetesinde, en özensiz ve nefret söylemine varan dilin ise Evrensel gazetesinde kullanıldığı görülmüştür.

Haberlerde ağırlıklı olarak Amerika'ya yönelik olumsuz bakış açısı ve nefret söylemi olduğu görülmüştür. Tespit edilen 118 nefret söylemi içeren haberden sadece 5 tanesi Saddam ve Irak yönetimine yöneliktir. Geri kalan 113 haber, Amerika'ya ve Amerika ile beraber müttefiki İngiltere'ye yönelik olumsuz bakış açısı ve nefret söylemi içermektedir.

Analizin bu bölümünde nefret söylemini yoğun olarak içeren haberlerin tespiti için haberlerde ikinci bir elemeye gidilmiş ve aşağıda ayrıntılı olarak incelenen haberler örnek olarak seçilmiştir.

2.3. Haberlerdeki Nefret Söylemleri

Araştırmada gazetelerin ideolojilerine göre sözcüklere farklı anlam yükleyebileceği bir varsayım olarak ele alınmıştır. Analiz sürecinde dikkat çeken husus, en özenli dili kullanan gazeteler bile Amerika veya Amerikan askerine yönelik ortak nitelendirmelerde bulunmuştur. Hemen her gazetede Amerika'nın Irak'a

müdahalesine yönelik ortak söylem olan “vahşet”, “katliam”, “conî” , “işgal” ve “işgalci” nitelemesi yapan sözcüklere rastlamak mümkündür. Bu sözcüklerin bir kısmı ana anlam bakımından, bir kısmı ise “kastedilen” yan anlam bakımından nefret söylemi olarak değerlendirilmektedir.

Analizin bu bölümünde, nefret söylemi içeren 118 haberde ikinci bir elemeye gidilerek tespit edilen ve yoğun olarak nefret söylemi içeren haberler, tespit edilen temalar altında örnek olarak incelenmiştir. Örnek olarak her temadan ve her gazeteden ise en az bir haber seçilmeye özen gösterilmiştir.

2.3.1. ABD, Müttefikî İngiltere’ye ve Genel Olarak Irak’a Yapılan Müdahaleye Yönelik Nefret Söylemi

En çok nefret söylemi üretilen tema 75 haber ile bu temadır. Tablo 3.’de de görüldüğü gibi bütün gazeteler Amerika’ya yönelik nefret söylemi üretmiştir. Bu tema altında en çok nefret söylemini 28 haber ile Evrensel gazetesi, en az nefret söylemini ise 5 haber ile Cumhuriyet gazetesi üretmiştir. Hürriyet gazetesinin 11 haberi, Yeniçağ gazetesinin 25 haberi, Zaman gazetesinin ise 6 haberi, bu tema kapsamında nefret söylemi içermektedir. Bu bölümde, bu haberlerden en yoğun şekilde nefret söylemi içerenler seçilmiş ve örnek olarak incelenmiştir. Her gazeteden en az bir tane haber seçilmiş ve bu haberler incelenirken diğer gazetelerde yer alan haberlere oranla nefret söyleminin yoğunluğu ele alınmıştır.

Çizelge 2.3. Nefret Söylemi Haber Üretimi Sıralaması

Evrensel Gazetesi	28	haber
Yeniçağ Gazetesi	25	haber
Hürriyet Gazetesi	11	haber
Zaman Gazetesi	6	haber
Cumhuriyet Gazetesi	5	haber
Toplam	75	haber

Haber örnekleri;

- Katiller Barış Ödülüne Aday
EVRENSEL 10 Mayıs 2003

EVRENSEL

Katiller barış ödülüne aday

İrak işgalinin öncüsü ABD Başkanı George W. Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterildi.

DIŞ HABERLER

İrak'ın bombalamp işgal e-
limesinin ardından, Barış de-
ğerleri kendilerine yakışan bir
halk da bu yapılar. Norveçli
bir milliyetçi, ABD Başkanı
George W. Bush ve İngiltere
Başkanı Tony Blair, "Irak
komandosu tutulan" öde-
niyle 2004 Nobel Barış Ödü-
lü'ne aday gösterildi.

Norveçli hükümet millile-
vil Jan Simonsen, Bush ve Blair
'in Irak'a karşı savaş başlatıl-
ması kararını BM'nin desteği
olmadan alma cesareti göster-
dikten için ödüllendirilmeleri

gerekliğini söyledi. Simonsen,
"Bu savaşın çok fazla kişinin
hayatını kurtulmasını sağladığı-
na şüphe yoktur. Saddam kit-
le imha silahlarını geliştirmeyi
başarıyordu, büyük bir felakete
tanıklık edebiliydik" dedi.

Bu yıla yetişmedi

Bu yılın Nobel Barış Ödülü
adayları için başvuru tarihinin
dolması nedeniyle Simonsen,
Blair ile Bush'u 2004 Nobel Barış
Ödülü için aday gösterebil-
di. Bush ve Blair, ödülleri ala-
na kadar, yeni ülkeleri işgal edip

yeni savaşlar tetikleyerek, barış
ödülünü "hak etmeye" çalış-
caktılar.

Nobel Barış Ödülü geçmişte
milyonlarca insanın ölümün-
den sorumlu olan ABD'li ba-
şkan Henry Kissinger ve Filistin
kasıby Menahem Begin gibi li-
derlere verilmişti.

Kuzu kurda emar-et

İki işgalci liderin Barış Ödü-
lü'ne aday olması kadar çarpıcı
bir başka gelişme de BM'de ya-
şandı. Ortadoğu'daki en kor-
kunc silahlara sahip olan İsrail

il'in, ilk kez bir BM konferansı-
na başkanlık edeceği, konferan-
sın "silahsızlanma" konusunda
olduğu bildirildi.

Mayıs sonunda Cenevre'de
düzenlenecek konferansa, İsrail
adına BM merkezindeki daimi
temsilci Yaakov Levy katıla-
cak.

İsrail Dışişleri Bakanlığı, ilk
kez uluslararası bir konferansa
başkanlık ettiklerini hatırlattı.

İsrail ordusu; yüzlerce nükle-
er, termonükleer silah ve kim-
yasal-biyolojik saldırı kapasite-
siyle, barışa yönelik en büyük
tehditlerden birini oluşturuyor.

Barışın yılmaz savunucusu Bush

Gelenekleri bul

Geçmiş yıllarda Nobel barış ödülüne
alan liderlerden bazıları:
ABD eski Başkanı Jimmy Carter (1978)
Güney Afrika Devlet Başkanı F.W. de
Klerk (1993)
İsrail Başbakanı Menahem Begin (1978)
ABD Dışişleri Bakanı H. Kissinger (1973)
ABD Dışişleri Bakanı G. Marshall (1953)
ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull (1945)
ABD Dışişleri Bakanı F. Kellogg (1931)
İngiliz Dışişleri Bakanı Chamberlain (1940)
ABD Başkanı Roosevelt (1906)

Irak Savaşında müttefik olan ABD başkanı George Bush ve İngiltere başkanı Tony Blair, dünyanın en saygın barış ödülü olan 2004 Nobel Barış Ödülü için aday gösterilmesine karşı, Evrensel Gazetesi radikal bir başlıkla manşet atmış ve iki başkanı da “katil” olarak nitelendirerek ödüle layık olmadıklarını yüksek sesle dile getirmiştir. Ayrıca “kuzuya kurt emanet etmek” şeklinde bir alt başlık ile de savaş ve barış ödülü arasındaki anti-paralelliğe ironik bir açıdan yaklaşmaktadır. Her iki başkana da “Katiller “ şeklinde hitap etmesi içerisinde düşmanlığı da barındıran bir yükleme yaparak alaycı bir ifadeyle bariz bir nefret söylemine işaret etmektedir.

Evrensel Gazetesi sahip olduğu politika gereği olumsuz addettiği konularda çok ağır eleştiriler yapabilmektedir. Bu eleştirinin dozu haberin içeriğine göre değişmekle birlikte, hakaret boyutuna ulaştığı zamanlar da gözlemlenmektedir. ABD’nin Irak’a müdahalesini savaşın ilk günlerinden itibaren protesto ederek savaş karşıtı duruşundan ödün vermeyen gazete, savaşın yoğun olduğu dönemlerde ise nefret söylemleri açısından tabiri caizse ayyuka çıkmış durumdadır.

- Yağma Özgürlüktür
HÜRRİYET 13 Nisan 2003

Hürriyet PAZAR, 13 Nisan 2003 15

Yağma özgürlüktür

ABD neredede?

BAĞDAT'taki slogan şuydu: "Yağma özgürlüktür" Amerikan ve İngiliz askerleri göz yumduktan yağma ve talana zaman zaman kendileri de katılıyor. Kaos Bağdat halkını canından bezdirdi. TV muhabirlerinin uzatmış mikrofona haykaran Bağdatlılar, "Nerede ABD?" diye Washington'a sitemde bulunuyorlar.

► **Hemşireler silahlı nöbette** Bağdat'ta zaten içler acısı durumda olan ve yetersizlikler içinde çürüyen hastaneler bile yağmalanıyor. Hastanelerden alınan cihazlar arasında, kalp monitörleri ve küvözler de bulunuyor. Silahlı hemşireler, hastanelerin önünde nöbet tutmaya başladı.

► **Müzeler bile yağmalandı** Bağdat ve Musul'da arkeoloji müzeleri yağmalandı. 2000 yıllık kral heykeli Musul'daki müzeden götürüldü. Mitolojik kuşların ve tanrıların heykelleri götürülmeye çalışılıyor.

► **Times'ın aracı soyuldu** Bir grup Iraklı, Times Gazetesinin zırhlı aracına girecek, içindekilerin paralarını silah zoruyla aldılar.

► **5 yağmacı öldürüldü** Basra'da, İngiliz askerleri, bir bankayı yağmalamaya çalışan ka-kabalığın üstüne ateş açarak, beş kişiyi öldürdü.

► **Tikrit'te şimdiden yağma** Saddam'ın doğum yeri olan Tikrit'te Irak mevzileri terkedildi ve daha Amerikalılar gitmeden yağma başladı.

► **1200 ABD'li uzman** Irak'ta anarşinin giderek yayılması üzerine, ABD, önlem almak için harekete geçti. ABD ilk aşamada, Irak'ta 1200 güvenlik ve adli uzman gönderecek.

► **Vahşi Batı gibi** Bağdat'tan durumu aktaran Amerikalı bir komutan, "Burası vahşi Batı gibi" dedi. Ancak bazı Amerikalı askerlerin de tarihi eser yağmasına katıldığı bildirildi.

► **Petrol Bakanlığı'na koruma** Amerikan askerinin sadece Petrol Bakanlığı'nı yağma ve kundaklama olaylarından koruduğu görüldü. Uluslararası petrol anlaşmaları ve satılan petrolle ilgili belgelerin bulunduğu bakanlık.

Yakala ve döv

Basra'da başlayıp Bağdat'ın düşmesiyle çaresiz bir şekilde izleyen Iraklılar artık kızdı. Ve yağmacıları cezalandırmaya başladılar. Bağdat'ta Kalashnikov'la devriye gezen Iraklılar, yağmacıların yolunu kesiyor. Tepemele yağma malı dolu kamyonuyla giderken aşağı indirilen bir genç de tekme tokat dayak vıyor.

BBC'YE KIZDI

İngiliz BBC TV'sinin kaos yayını Başbakan Tony Blair'i kızdırdı. BBC'nin, son iki gündür yaptığı yayınlarda Irak'ta koalisyon güçlerinin eline geçen başkenti Bağdat'ta kaos, kargaşa ve anarşi yaşandığına dair yorumlara yer vermesinin, Blair'i kızdırdığı ve bu rahatsızlığın BBC yönetimine iletiği bildirildi. Bazı gazeteler, Blair tarafından lanetlenen BBC'ye ambargo uygulandığını yazdılar.

SANKİ KAOS YOK

Başkan George W. Bush ise dünyanın bu hafta, bir halkın Saddam'ın 24 yıllık sert yönetiminden kurtuluşuna tanık olduğunu söylerken, Irak'ta yaşanan anarşi ve kaosa hiç söz etmedi. Bush, haftalık radyo konuşmasında, "Tüm Irak'ta insanlar özgürlüğün gelişini kutlarken, ABD de onlarla birlikte bunu kutluyor" dedi. Ancak Bush'un konuşmasında yalnızca sevinç içindeki Iraklılardan ve Amerikan askerlerinin kahramanlıklarından söz etmesi, ülkedeki kargaşa ve yağmalardan söz etmemesi eleştirildi.

Donald Rumsfeld

Irak'ta yaşanan anarşiyi değerlendiren ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, "Özgür insanlar suç işlemekte özgürdür" dedi. Başkan Bush ise Irak'taki kaosu görmezden geliyor.

Yüklenen Rummy, "Medya Saddam'ın devrilmesinden ve Irak'ta özgürlük gelmesinden çok, yağma ve şiddet olaylarını öne çıkarıyor, yaralıların görüntüsünü yayınlıyor. Bu inanılmaz" diye konuştu.

Michael M. O'Rourke - AP

Irak' ta yaşanan anarşiyi değerlendiren ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in "Özgür insanlar, suç işlemekte özgürdür" ifadesini kullanması ve ABD başkanının bu kaos ortamına seyirci kalması üzerine Hürriyet Gazetesi nefret söyleminin ana temalarından olan aşırı ironik bir yaklaşım sergilemiştir.

Rumsfeld özgürlüğünü elinden aldığı halka, “özgür” ifadesini kullanarak, halkı küçük düşürmektedir ve Hürriyet gazetesi de bu ironik söze karşılık aynı ironi ile haber başlığını belirlemiştir. Gazete, Bush’un savaşa ve yaşanan vahşete karşı kayıtsız kaldığından dem vurmüş ve “sanki kaos yok” alt başlığı ile bu tezatlığı dile getirmiştir. Fotoğraf seçiminde de yağmacılardan yorulan halkın şiddetsel tepkisini yansıtan bir fotoğrafa yer vererek Bush yönetimi tarafından üzeri örtülmeye çalışılan savaşın iç yüzünü gözler önüne sermektedir.

Hürriyet Gazetesi esas itibari ile çok radikal bir politikaya sahip değildir. Fakat savaşın tüm dünyada geniş yankı bulması ve farklı perspektiflerden bakan gazeteleri dahi aynı noktada birleştirmiştir ve bu haber bu yaklaşımın kanıtı niteliğindedir.

- Bağdat Kasapları
YENİÇAĞ 30 Mart 2003

“Bağdat Kasapları” manşeti ile verilen haberde Goerge W. Bush ve Tony Blair “kasap” olarak nitelendirilmiştir.

“Bush ve Blair Iraklı kadın ve çocukların üzerine uranyumlu bombalar yağıdırıyor” alt başlığının iki yanında ise Bush ve Blair’ın resimleri yer almaktadır. Haberin genelinde Bush ve Blair’a yönelik bir nefret dili hakimdir.

Direk olarak Bush ve Blair’ı hedef alan haber, yazarın yorum ve kişisel görüşlerinden ibaret olup haber niteliği taşıyan bir bilgi vermemektedir. Haberde Bush ve Blair’ın yargılanma korkuları olmadığı, dünya egemenleri olarak ayrıcalıklı oldukları, bebekleri petrol için katlettikleri ileri sürülmektedir. Bu tema için seçilen haberler arasında, en yoğun nefret söylemi içeren haber, bu haberdur. Haberde hem ABD ve İngiltere, hem ABD ve İngiltere’nin Irak’a müdahalesine, hem de ABD ve İngiltere’nin liderleri Bush ve Blair’a yönelik olumsuz ifadeler yer almaktadır.

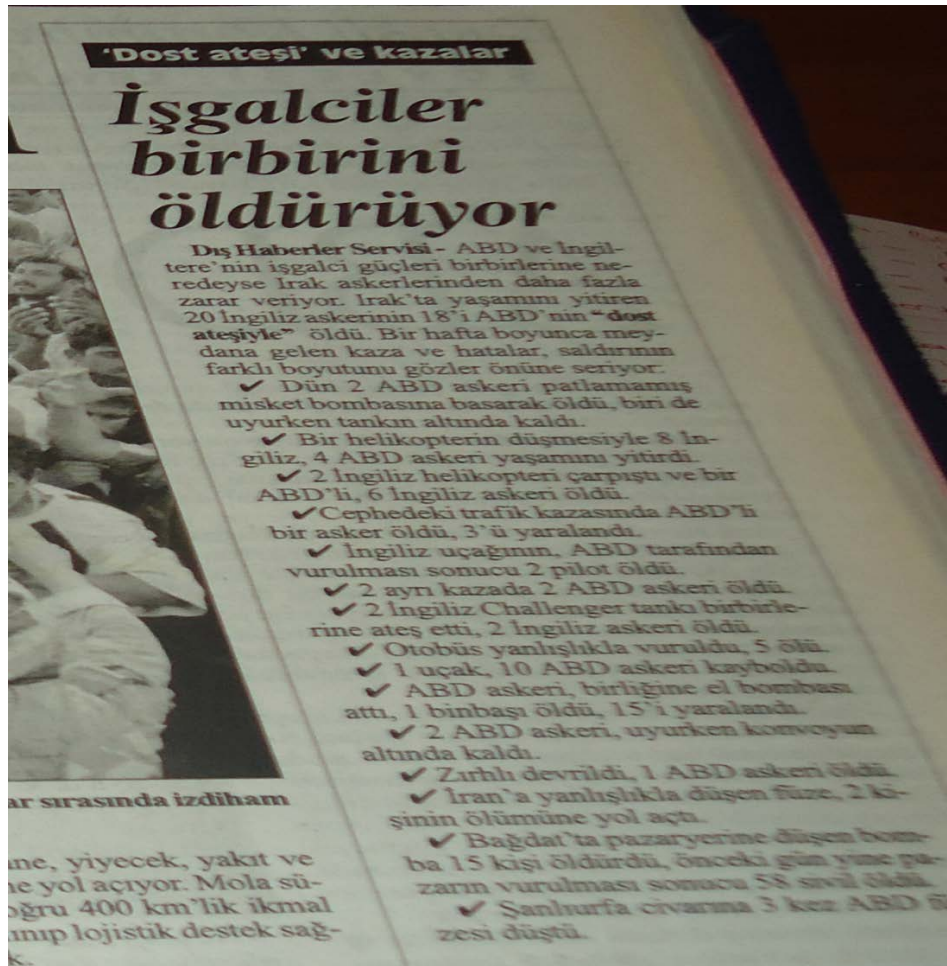
- Savaşçı Amerika’nın Türkiye ve Dünyadaki İmajı Taban Yaptı
ZAMAN 20 Mart 2003

Bir araştırma merkezinin Amerika’nın politikalarına yönelik yaptığı kamuoyu yoklamasının sonuçlarının paylaşıldığı haber “Savaşçı Amerika” başlığı ile veriliyor.

Kamuoyu araştırmasının sonuçlarının paylaşıldığı haberin “Savaşçı Amerika” başlığı ile verilmesi haberi kaleme alanın Amerika’ya yönelik bakış açısını ortaya koymaktadır. Haberde başlık ile haberin içeriği arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Başlıkta ki olumsuz ifadenin haricinde, haberde ABD ve İngiltere’ye yönelik olumsuz bir üslup görülmemektedir. Haber, Hürriyet gazetesindeki haberden sonra, bu tema için seçilen haberlerden, en az yoğun nefret söylemi içeren ikinci haber olarak görülmektedir.

- İşgalciler Birbirini Öldürüyor
CUMHURİYET 30 Mart 2003

“İşgalciler birbirini öldürüyor” başlığı ile verilen haberde ABD ve İngiliz askerleri “İşgal güçleri” olarak nitelenmiştir. Irak’ta yaşamını yitiren 20 İngiliz askerinin 18’inin ABD’li askerlerin açtığı ateş sonucu öldürüldüğü bildirilirken, koyu punto ve tırnak içinde “**dost ateşi**” ifadesi ironik olarak kullanılmaktadır. Haber ABD ve İngiltere’ye ve Irak’a yaptıkları müdahaleye yönelik olumsuz bir bakış açısı sergilemektedir. Haber bu tema için seçilen haberler arasında, nefret söylemi içeren ifadelerin yoğunluğu göz önüne alındığında Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinden sonra üçüncü sırada gelmektedir.

2.3.2.Savaş Sürecinde ABD Türkiye İlişkilerine Yönelik Nefret Söylemi

Bu tema, savaşın Irak sivil halkı üzerindeki olumsuz etkisi teması ile birlikte en az nefret söylemi üretilen temadır. Yeniçağ gazetesinin 2 haberi, Evrensel gazetesinin ise 3 haberi, bu tema kapsamında nefret söylemi içermektedir. Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet gazetelerinde ise, bu tema kapsamında nefret söylemi içeren habere rastlanmamıştır.¹³⁰

¹³⁰ Bkz. Tablo 3.

- Parasız Amerikan Askerliği
EVRENSEL 20 Mart 2003

Hükümet 2. tezkeremi Meclis'ten geçirmek için bin bir gerekçe uyduruyor

Hükümet 2. tezkeremi Meclis'ten geçirmek için bin bir gerekçe uyduruyor

“Parasız Amerikan askerliği” başlığı ile verilen haberde, Türkiye’nin ABD’ye Irak müdahalesi için gerekli olan hava alanı sahasının açılmasına ilişkin tezkerenin mecliste görüşülme ve onaylanma süreci ve bu süreçte ABD ile ilişkiler anlatılmaktadır. Haberde, ABD’nin Türkiye’yi, verilen sürede tezkere çıkmazsa para yardımı yapmamakla tehdit ettiği, hükümetinde bu srenin dolmasına 15 dakika kala tezkere’yi para yardımı için onayladığı ileri sürülmektedir. Haberin devamında, tezkerenin çıkmasına rağmen, geç çıktığı için para yardımının yapılmayacağı, buna rağmen hükümetin ABD’ye destek verdiği, ABD hükümeti istediği her şeyi yaptırarak kıvama getirdiği ileri sürülmektedir.

Haber ncelikle, ABD uçaklarına hava sahasının açılmasına ilişkin tezkereye, daha sonra ise ABD’ye ve bu tezkereye destek veren hükümete yönelik olumsuz ifadeler içermektedir. Bu tezkerenin ABD ve müttefiki İngiltere’nin “para desteğinden vazgeçme tehditleri” ile onaylandığı, hükümetinde tezkereye bu sebeple destek verdiği ileri sürülmektedir. Haberde ABD ve Müttefiki için, “ABD ve işbirlikçileri” ve “tekeller” ifadesi, hava sahasının açılmasına ilişkin tezkere için ise “Parasız Amerikan askerliği” ifadesi kullanılmıştır.

Habere, ABD’ye ve ABD ile temas halinde olan hükümete yönelik negatif bir üslup hakimdir. Haberin bilgilendirme ve açıklama niteliğinden çok, iddia ve tepki niteliğinde olduğu gözlenmektedir.

- ABD Bizi Kandırıyor

YENİÇAĞ 14 Nisan 2003

[illegible]

Kısmi bir askeri gücümüzü neye gönderdik? Türk inşaat subayları, çeşitli kentlerde inşaatlar yapacaklar, peşmergeleri Kerkük ve Musul'daki yağmalamaya devam ediyor.

ABD, bizi kandırıyor

Türkiye'nin 'Savaş sebebi' olarak gösterdiği kırmızı hatlar aşıldı. ABD'den cesaret alan kürtler bölgeyi yağmaladı, resmî kayıtları imha etti. ABD ise "kürtler çıkarılacak" diyerek oyalamaya devam ediyor

Amerikan yönetiminden cesaret alan kürtler Iraklı ve Afgan yağmaladı, devlet daireleri...

Kerkük ve Musul'da Kürtlerin yağma, tapu dairelerine zarar verme ve Türkmenlere yönelik şiddet eylemlerinin anlatıldığı haber “ABD, bizi kandırıyor” başlığıyla verilmiştir. Haberde ABD'nin Kürtleri Kerkük'ten çıkarmaması, sözünü tutmadığı şeklinde yorumlanıyor. Haberde ABD'nin yanı sıra Kürtlere yönelik olumsuz ifadeler söz konusudur. Bu haber yukarıda incelenen Evrensel gazetesi örneğinden biraz daha özenli bir dil içermektedir. Zira Evrensel gazetesi örneğinin aksine, bu

haberde haberin bilgilendirme ve açıklama niteliğinin üstüne çıkan, iddia ve tepki niteliği bulunmamaktadır.

2.3.3.Savaşın Irak Sivil Halkı Üzerinde Yol Açtığı Nefret Söylemi

Bu tema kapsamında nefret söylemi içeren toplam 33 haber tespit edilmiştir. ABD'ye, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik olumsuz bakış açısı temasından sonra en çok nefret söylemi üretilen tema, bu tema olmuştur. Bu tema kapsamında da, ABD'ye, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik olumsuz bakış açısı temasında olduğu gibi, en çok nefret söylemi üreten iki gazete Yeniçağ ve Evrensel gazetesi olmuştur.

Bu tema kapsamında Evrensel gazetesinin 11 haberinde, Yeniçağ gazetesinin 10 haberinde, Cumhuriyet gazetesinin 5 haberinde, Hürriyet gazetesinin 4 haberinde, Zaman gazetesinin ise 3 haberinde nefret söylemi içeren ifadeler tespit edilmiştir.¹³¹

Çizelge 2.4. Nefret Söylemi Haber Üretimi Sıralaması

Evrensel Gazetesi	11	haber
Yeniçağ Gazetesi	10	haber
Cumhuriyet Gazetesi	5	haber
Hürriyet Gazetesi	4	haber
Zaman Gazetesi	3	haber
Toplam	33	haber

Bu başlık altında, bu haberlerden örnek olarak seçilenler incelenecektir.

¹³¹ Bkz. Tablo 3.

Haber örnekleri;

- ABD, 6 milyon sivilin yaşadığı Bağdat'ta "güç gösterisi" yapıyor
ZAMAN 8 Nisan 2003

Savaşın 19. gününde Bağdat ve çevresinde yaşanan çatışmaların anlatıldığı haber "ABD, 6 milyon sivilin yaşadığı Irak'ta 'güç gösterisi' yapıyor" başlığı ile veriliyor. Başlıkta Amerika'nın Irak'a müdahalesi 'güç gösterisi' olarak nitelenmiştir. 6 milyon sivilin yaşadığı da ayrıca belirtilerek, müdahalenin kötülüğüne dikkat çekilmektedir.

Haberde ABD ve İngiltere kuvvetleri de "işgal güçleri" olarak nitelenmiştir. Haber savaşın Iraklı sivil halkı hedef aldığı ve ABD'nin orantısız güç kullandığı alt fikri verilmektedir.

Haberde Amerikan askerlerinin müdahalesi için “istila”, “işgal”, “katliam” ifadeleri kullanılırken, Irak halkının direnişi, “boyun eğmeyeceği” övgüyle anlatılmaktadır. Habere ABD aleyhine bir tutum açıkça gözlenmektedir. Haberde, bilgilendirme ve açıklama niteliğinin üstüne çıkan, iddia ve tepki niteliği göze çarpmaktadır. Haber, bu tema altında incelenen haberler arasında, en yoğun nefret söylemini içeren haberdur.

- Yine Sivil Katliamı
HÜRRİYET 29 Mart 2003

Yine sivil katliamı

Cephe savaşında başarısızlığını itiraf eden ABD, sivillerin yaşamını yitirdiği kent bombardımanlarını yoğunlaştırdı. Dün Bağdat gün boyunca bombalanırken, Necef başta olmak üzere diğer kentlere de füzeler fırlatıldı, Bağdat'ta toplam 66 kişi öldü.

Farklı ZARFI BAĞDAT'ın bildiriyor

DÜN, büyük can kaybına yol açan ilk bombardıman, yere saatle 12:30'da yapıldı. Tanklara göre, iki füzenin düştüğü Mansur mahallesinde 8 kişi öldü, 33 kişi de yaralandı. Bombardımanda bir evin yere bir okluğu, üç binanın da büyük hasar gördüğü kaydedildi.

YİNE PAZAR YERİ

İkinci büyük bombardıman, yere saatle 18:30'da geldi. Bağdat'ın batı kesiminde Şula mahallesindeki bir pazar yerini hedef alan ABD bombardımanında 58 sivil öldü, 49 kişi de yaralandı. Bağdat'ın El Nur Hastanesi doktoru Usame Sakhari, ölü sayısının artabileceğini söyledi.

Bağda Irak televizyonu olmak üzere Arap televizyonları, pazar yeri bombardımanının görüntülerini yayınladı. Görüntülerde iki çocuğun cesetleri de yer aldı.

Gece yarısından sonra da Enformasyon Bakanlığı binasının bulunduğu bölge bombalandı. Bakanlık binasının bulunduğu

ABD bombalarının isabet ettiği ve derin oyukların meydana geldiği pazar yerinde, ölen ve yaralananlar arasında çok sayıda çocuk da bulunuyor. Bombardımanda yakınlarını yitirenler, birbirlerine sarılıp ağlaştılar.

bölgedeki büyük patlamanın yarattığı sarsıntı, hemen hemen bütün Bağdat'ta hissedildi. Sonrasında beyaz dumanların gökyüzünü kapladığı patlamada, Bağdat merkezinde pek çok binanın camları kırıldı. Gece okluğu için patlamanın can kaybına yol açmadığı sanılıyor.

Bağdat'a düşen füze ve bombalara rağmen Irak halkı hala sükunetli ve korkusunu gizlemesini biliyor. Fotoğraf çekmek istediğimizde zafer işaretini yapıyorlar. En az 15 kişinin öldüğü Şaah semtindeki halkın sükunetliliği beni çok şaşırttı. Annesi Hayriye Abbas'ın bombardımanda nasıl öldüğünü anlatan

oğlu Rıyad Ahmed Hüseyin de diğerleri gibi dövmüyor, işi Allah'a emanet ediyordu.

Bağdat'ın tanınmış her yeri yara almış. Şehri otobüsle turlarken, hiç kullanılmayan Başkanlık Sarayı'nın tam ortasından isabet aldığını fark ettim. Bana en çok kıyan da Bağdat'ın turistik sembolü sayılan Uluslararası Saddam Kulesi'nin yan binalarının bombalanmasıydı.

SANKİ DEPREM OLUYORDU

Kent gezimizde Enformasyon Bakanlığı yakınlarındaki sokakların trafiğe kapalı olduğunu saptadık. Bağdat'ın her yöresinde bomba izi vardı. Iraklılar, asıl hedefleri çok önceden boşaltmışlardı. Belki de siviller bombalardan daha çok kayıp veriyorlardı.

Önceki geceyi Bağdat'ın şehir merkezinde geçirdim. Filistin Oteli'ne bakan 6 katlı bir turistik tesisin 5. katında bir daire tuttum. Sözüm ona 10 gündür bomba altında kalmamın yorgunluğunu atacağım. Ne dinlenmesi, traş olup, banyomu aldıkdan sonra yatağa kendimi atar atmaz füze atışları başladı. Füze atışları tüm gece durmadı. 5. katta okduğum için yüksek bina her bomba atışıyla sallanıyordu. Sabaha karşı atılan büyük bir bombanın etkisiyle zلزله oluyor sandım. Sabah saat 8'deki bombalarla uyandım ve Filistin Oteli'ne indim. Bağdat'tı terkeden gazeteciler, arkadaşlarıyla vedalaşıyordu.

2. Körfez Savaşında BAĞDAT CEPHESİ

“Yine sivil katliamı” başlıklı haberde, ABD’nin Irak’a yönelik müdahalesi ‘katliam’ olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca haberde, ABD’nin cephe savaşında başarısız olunca, sivilleri vurmaya başladığı iddia edilmiştir. Sivil halkın bombalar sonucu yaşadığı mağduriyet, resimlerle de desteklenmiştir.

- Nazi Zulmü Gibi
- YENİÇAĞ 3 Nisan 2003

ABD'nin saldırılarında sivil halkı hedef alması ve şiddet uygulaması karşısında bir tavır alan Yeniçağ Gazetesi, ABD'yi zamanında Yahudi halkına zulmeden Nazi Almanyası'na benzeterek nefret söyleminde bulunmaktadır. Gazetenin savaşa karşı duruşu savaşın ilk safhasından itibaren devam etmekte olup gazete basın etiği açısından Bush yönetimini eleştirmekten çekinmemektedir.

“Cenevre Sözleşmesini hiçe sayıyorlar” alt başlığında ise ABD'nin ilk önce halkın desteğini alacağını ve Saddam'ı devireceğini belirtip daha sonra ise halka ateş açarak zalim bir konuma geldiği belirtilmiş ve anlatımları fotoğraflarla desteklenmiştir.

2.3.4.Saddam ve Irak Yönetimine Yönelik Nefret Söylemi

Bu tema, 5 haber ile, ABD'ye, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik olumsuz bakış açısı teması ile birlikte en az nefret söylemi üretilen temadır. Yeniçağ gazetesinin bir haberinde, Hürriyet gazetesinin 2 haberinde, Zaman gazetesinin ise 2 haberinde bu tema kapsamında nefret söylemi içeren ifadelerle rastlanmıştır.¹³²

¹³² Bkz. Tablo 3.

Haber örnekleri;

- Yok Birbirlerinden Farkı
YENİÇAĞ 28 Mart 2003

Savaşın tarafı iki devletin liderleri hakkında bilgi verilen haber “Yok birbirlerinden farkı” başlığıyla verilmektedir. Başlık iki liderinde birbirinden kötü olduğu fikrini vermektedir.

Üst başlıkta iki lider içinde “petrol çılgını” ifadesi kullanılmakta ve dünyayı kana buladıkları ileri sürülmektedir. Haber Irak lideri Saddam’ın yanı sıra ABD lideri Bush’a yönelikte nefret söylemini içermektedir. Ancak Irak yönetimine yönelik olumsuz haberlerin azlığı nedeniyle bu tema altında değerlendirilmiştir.

- Babası Harami, Oğlu Playboy
HÜRRİYET 16 Nisan 2003

[illegible]

...niz değil mi? Ayşe Arman, bir yanlış arıstırdık filan... m... ağıum. Deli u benim cep en haberde önce

...spri de nedersin ilislerde gimi um. Diler

...rada şuyorum beynim

...n içine r çok

...da layayın

...ğında törene m

...or...

...hale

...tiz

IRAK'ta halk sefalet içindeyken, devrik lider Saddam Hüseyin'in büyük oğlu Uday artık futbol fanatığı, lüks otomobil koleksiyoncusu, porno, içki, uyuşturucu ve kadın müptelası olarak tarihe geçecek. Bağdat'taki Devlet Başkanlığı Sarayı'nın Amerikan güçlerince ele geçirilmesinin ardından, Saddam ve oğullarının tam bir zevk ve sefa içinde yaşadığı, içki ve uyuşturucu batağında gün geçirdiği ortaya çıktı. Trafik lambalarının bile bulunduğu küçük bir kent şeklindeki sarayın 'Prens Uday'a ait bölümü şimdi Amerikan bombalarının yol açtığı çukurlarla kaplı. Sarayı gezen gazetecilerin izlenimleri ise şöyle: "Kendine ait hayvanat bahçesinde aslanlar, kaplumbağalar ve bir ayı. Deposunda yaklaşık bir milyon dolar değerinde şarap ve muhtelif içki türleri, eroin torbaları, Küba puroları, kasalarca şampanya ve duvarlarda internette alınmış fotoğrafları."

Gazetecilere mihmandarlık yapan Amerikalı binbaşı Ed Ballanco, 'Sanki kendimi Playboy'ın ediyormuş gibi hissediyorum' diyor.

BUSH'UN KIZLARI

Duvardaki kadın fotoğraflarının arasından iki tanesi hemen dikkatleri çekiyor. ABD Başkanı George Bush'un 21 yaşındaki kızları Jenna ve Barbara da, Uday'ın ellerini süslüyor olmalı ki, sık elbiselerindeki 'küçük first Lady'lerin fotoğrafları arın en göze çarpan bölümünde asılı. Duvarın arka köşesindeki Uday'ın banyosuna; büyük bir ev, evin altında bir depo, jimnastik salonu, kadınlar banyo kaplamaları süslü bir küçük ev ve hayvanat bahçesinden oluşuyor. Amerikan füze ya da bombası, büyük bir edeyse harabeye çevirmiş. Yıkıntılar

arasında, Uday'ın altın rengindeki isimlikleri, fotoğraflar ve 'Soğuk Savaş Sonrası Dünya' başlıklı doktora tezi görülüyor.

Uzun yıllardır Irak muhalefetine bir efsane gibi anlatıldığı şaşaalı hayat, evin sağlam bölümlerinde gözler önüne seriliyor.

HER MARKA İÇKİ

Büyük evin bir odasında, yerlere dağılmış şişelerin markaları da göze çarpıyor: Cuervo 1800 tekila, Danska votka, Delamain konyak, Chimay, Corona ve Miller marka bira kasaları...

Yatak odası olarak kullanıldığı belli olan bir odada ise, yere saçılmış içinde ne için kullanıldığı belirsiz kutular dolusu ilaç, Ginseng cinsel uyarıcı ve Prozac kutusu. Ayrıca bir de AIDS testi.

Çalışma odasında yer alan bilgisayarın elektronik posta kutusunda ise, 22 Kasım 2000 tarihli Fransız doktoru Jean-Jacques Barrault'tan gelen bir elektronik posta yer alıyor. 'Ekselansları' diye başlayan elektronik postada, diz kapagina yapılan elektroterapi sonuçları yazılı.

1996 yılında Porsche marka otomobili içinde kurşun yağmuruna tutulan ve boynundan yaralanan Uday, ömür boyu bastonla yaşamaya mahkum kalmıştı.

Sefahathanenin bir başka odası silah ve şarjörlerle ayrılmış. 'Guns and Ammo' ve 'Guns' silah dergileri, İspanyol otomobil dergileri ve jetski katalogları, değişik marka ve modeldeki tabancanın arasından göze çarpıyor. Uday tarafından imzalanmış, yeni spor otomobil alınmasını isteyen belgeler otomobil dergilerinin sayfalarının arasına ilıştırılmış. Kapalı yüzme havuzu ve otoparkı bombardımanda büyük hasar görmesi nedeniyle girilmiyor.

UDAY SADDAM HUSAYN
National Assembly Member/
Olympic Chairman/
Saddam Feydeen Çilef

"Babası Harami, Oğlu Playboy" başlıklı haberde Bağdat'taki Devlet Başkanlığı sarayının Amerikan güçlerince ele geçirilmesinden sonra, sarayın Prens Uday'a ait bölümde ele geçirilenler anlatılmaktadır. Başlıkta "harami" yani hırsız, haydut olarak nitelendirilen Saddam, Playboy olarak nitelendirilen ise oğlu Uday'dır.

Haberde Uday için "porno, içki ve uyuşturucu müptelası" ifadesi kullanılmaktadır. Halk sefalet içindeyken Saddam ve oğullarının zevk, sefa ve uyuşturucu batağında yaşadıkları ifade edilmektedir.

Bush'un kızlarının Uday'ın hayallerini süslediği, Uday'ın kadın düşkünü olduğu ifade edilmektedir. Haberde genel olarak Saddam ve Uday'ın sapkın olduğu imajı özensiz bir dil ile çizilmektedir. Bu tema altında en yoğun nefret söylemi içeren ifadeler bu haberde karşımıza çıkmaktadır.

- Dünyanın En Zengin Ülkesi
YENİÇAĞ 16 Nisan 2003

Iraklı sivil halkın bombardıman sonrası açlık ve susuzlukla mücadelesinin anlatıldığı haber Irak lideri Saddam Hüseyin'i hedef almakta, bu yaşananların sorumluluğunu ona yüklemektedir. Haberde Saddam'ın petrol gelirleri ile şehrin her tarafına kendi heykellerini yaptırdığı, lüks harcamalar yaptığı, halkı sefaletle sürüklediği ve bu sebeple bu savaşın başlamasına sebep olduğu ifade edilmektedir. Haberde Saddam yönetimi için 'Saddam'ın sopası' ifadesi kullanılmıştır. Haberin bilgilendirme ve açıklama niteliğinden çok, eleştiri niteliği göze çarpmaktadır.

2.3.5. Nefret Söylemlerinin Yoğun Olduğu Diğer Haber Örnekleri

- Katil Amerika!

EVRENSEL 21 Mart 2003

Katil Amerika başlığı ile manşet atan Evrensel Gazetesi, masum Irak halkına bomba atan ABD askerine ve yönetimine karşı nefret söyleminde bulunmuştur.

iğneleyici söylemler haberde dikkat çekmektedir. Gazete, müttefiklerin Irak’a olan saldırıları sırasında tam bir “fiyasko” yaşandığını belirtmiştir. Esirlerin Irak radyosuna konuşturulmaları ile ilginç diyaloglar ortaya çıkmıştır: Esirlerden olan bir çavuşa “İraklılar sizi müzikle mi yoksa silahla mı karşıladı?” sorusu üzerine uzun süre yorum yapmayan çavuşun en sonunda “silahla karşıladılar kendi ülkelerini savunuyorlar” ifadesini kullandığını belirten gazete, bu sözleri ABD’li esir askerlerin yer aldığı fotoğrafın hemen altına yerleştirerek traji-komik bir haber yakalamayı hedeflemektedir.

Gazeteye göre dünyadaki “süper güç” olarak kabul edilen bir ülkenin ve çok gelişmiş olan ülkelerin başında gelen İngiltere’nin; ezici bir güce, teknolojik açıdan ve askeri mühimmat açısından oldukça yeterli materyale sahip olarak girdiği bir savaşta böyle bir olayın yaşanması her iki ülke tarafından da son derece küçük düşürücü bir durumdur. Ve bu durumu en abartılı şekilde halka aktarmak ise gazetenin söz konusu politikası dikkate alındığında gazete açısından çok mühimdir.

Gazete söz konusu haber ile nefret söylemlerinin ana temalarından olan “Abartma / Yükleme / Çarpıtma” şeklinde nitelendirilen bazda bir nefret söylemi gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

- Katil Doğanlar!
EVRENSEL 27 Mart 2003

KATİL DOĞANLAR!

George William Bush Richard Perle Martin Indyk Colin Powell Donald Rumsfeld

Bahadır Özgür

Amerikan tarihinde boylesine otoriter bir yönetime rastlamak gerçekten zor. Soğuk savaşın en yoğun günlerinde dahi, yürütme bu denli ileri gitmemişti. Ve bugün belki de dünyanın gördüğü en tehlikeli hükümet kabinesiyle karşı karşıyayız: Rumsfeld, Wolfowitz, Perle, Powell, Cohen, Kagan, Indyk, Cheney... Bu isimler, "Amerikan imparatorluğu" kurmayı 'kutsal bir görev' addedecek kadar bağnaz, Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanacak kadar cılgın, bu uğurda birleşecekleri katliamları 'haci seferleri' sayacak kadar hastaalkı bir ruha ve geçmişe sahipler...

George W. Bush
Pürten ve ırkçı

George W. Bush: pürten gelenekten beslenen dini inançlara bağlı birisi ve kendini Anglo-Sakson ırkının saf bir temsilcisi sayan. İktidarının henüz ilk günlerinde, evrim teorisi reddederek, yaratılışı anlatan İnci hikayelerini gerçekliği savunur tutuma, gerçekliğin ilk beferiyası. Kilise bağnazlığına felsefi hükümet salonlarında İnci okumaya varacak denli hevesle sarıldığı biliniyor. Tatanran (Florida'daki seçimine hile karıştırmak gibi) (ah! bir modbale yobayla) kendisinin bu kan olmasının inandığını iddia edebilecek kadar kokosodüncü. Bu egilimlerini bütün dünyasını tamman ise, 11 Eylül'de "Hacı seferi" diyeyle oldu. Bush'un, Hermitin bağnazlığına tammanlayan bir diğer tezahürü de, "sürekli sarı saç doktrini"nin ideolojik mimarları olarak İsrail lobisinin bu öylelerine temsil ediliyor. Wolfowitz, Perle, Kagan, Indyk, Powell ve Cheney bu ilhamın öne çıkan isimleri.

İsrail yanlısı şahıslar, Yahudi millî Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ile tam bir ittifak halinde. Aynı şekilde Bush'un da politikası üzerinde belirleyici etkili bulunan Savunma Politikası Kurulu'nun başkanı "kurbanlar prensi" lakaplı Richard Perle'dir. Bu lakabı hakettiğine şüphe yok. Filistin'e yönelik soykırım harddollarından şundan başı çıkmazken en ağır kampanyaları sadece Amerikalıların değil, artık bütün dünyanın bildiği gerçekler. Bakanlık koluna oturtulmuş çocuklar, "Siyasi çizimin cesur ve muhtemelen" derken neyi kastettiğini yineda daha iyi anlayabiliyoruz.

Ancak Bush, "hüli bir sevinme" veya "teravüflü olaylarla" Beyaz Saray kolunuğuna oturmuş "güzel bir voley" dediği. Saldırdığı ülkenin haritada yerini bulamamasına, sürekli podlar kırmaması, "dini namazlarına" rüfahını her eahlı bu değil. Zira, tapıldığı "dinin öğretileri" Washington'da sadece O temsil etmiyor. Amerikan tarihinde beylenen otoriter bir merkan tarihinde beylenen otoriter bir yosetim deşajıme rastlamak gerçekten zor. Soğuk savaşın en yoğun günlerinde dahi, yürütme bu denli ileri gitmemişti. Ve bugün belki de dünyanın gördüğü en tehlikeli hükümet kabinesiyle karşı karşıyayız: Rumsfeld, Wolfowitz, Perle, Powell, Cohen, Kagan, Indyk, Cheney... Bu isimler, "Amerikan imparatorluğu" kurmayı 'kutsal bir görev' addedecek kadar bağnaz, Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanacak kadar cılgın, bu uğurda birleşecekleri katliamları 'haci seferleri' sayacak kadar hastaalkı bir ruha ve geçmişe sahipler...

GEORGE W. BUSH
Pürten ve ırkçı

George W. Bush: pürten gelenekten beslenen dini inançlara bağlı birisi ve kendini Anglo-Sakson ırkının saf bir

temsilcisi sayan. İktidarının henüz ilk günlerinde, evrim teorisi reddederek, yaratılışı anlatan İnci hikayelerini gerçekliği savunur tutuma, gerçekliğin ilk beferiyası. Kilise bağnazlığına felsefi hükümet salonlarında İnci okumaya varacak denli hevesle sarıldığı biliniyor. Tatanran (Florida'daki seçimine hile karıştırmak gibi) (ah! bir modbale yobayla) kendisinin bu kan olmasının inandığını iddia edebilecek kadar kokosodüncü. Bu egilimlerini bütün dünyasını tamman ise, 11 Eylül'de "Hacı seferi" diyeyle oldu. Bush'un, Hermitin bağnazlığına tammanlayan bir diğer tezahürü de, "sürekli sarı saç doktrini"nin ideolojik mimarları olarak İsrail lobisinin bu öylelerine temsil ediliyor. Wolfowitz, Perle, Kagan, Indyk, Powell ve Cheney bu ilhamın öne çıkan isimleri.

İsrail yanlısı şahıslar, Yahudi millî Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ile tam bir ittifak halinde. Aynı şekilde Bush'un da politikası üzerinde belirleyici etkili bulunan Savunma Politikası Kurulu'nun başkanı "kurbanlar prensi" lakaplı Richard Perle'dir. Bu lakabı hakettiğine şüphe yok. Filistin'e yönelik soykırım harddollarından şundan başı çıkmazken en ağır kampanyaları sadece Amerikalıların değil, artık bütün dünyanın bildiği gerçekler. Bakanlık koluna oturtulmuş çocuklar, "Siyasi çizimin cesur ve muhtemelen" derken neyi kastettiğini yineda daha iyi anlayabiliyoruz.

Ancak Bush, "hüli bir sevinme" veya "teravüflü olaylarla" Beyaz Saray kolunuğuna oturmuş "güzel bir voley" dediği. Saldırdığı ülkenin haritada yerini bulamamasına, sürekli podlar kırmaması, "dini namazlarına" rüfahını her eahlı bu değil. Zira, tapıldığı "dinin öğretileri" Washington'da sadece O temsil etmiyor. Amerikan tarihinde beylenen otoriter bir merkan tarihinde beylenen otoriter bir yosetim deşajıme rastlamak gerçekten zor. Soğuk savaşın en yoğun günlerinde dahi, yürütme bu denli ileri gitmemişti. Ve bugün belki de dünyanın gördüğü en tehlikeli hükümet kabinesiyle karşı karşıyayız: Rumsfeld, Wolfowitz, Perle, Powell, Cohen, Kagan, Indyk, Cheney... Bu isimler, "Amerikan imparatorluğu" kurmayı 'kutsal bir görev' addedecek kadar bağnaz, Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanacak kadar cılgın, bu uğurda birleşecekleri katliamları 'haci seferleri' sayacak kadar hastaalkı bir ruha ve geçmişe sahipler...

RICHARD PERLE
Karanlıklar prensi

İsrail lobisinin tebli stratejilerinden. Ocak 1982 yılında, "1980'lerde İsrail için Strateji" başlıklı raporu kaleme aldığı günlerde Amerika'da WINNEP (Yüksek Döğre Politika) için Washington Enstitüsü'nde aynı yini bir "think-tank" kurulmuş faaliyetleri geçiriyor. WINNEP'in yabık ABD eski Başkanı Bill Clinton döneminde parladı ve Amerikan dışişlerinin bu kuruluşun etkisinde belensoldu; artık kimse için sürtür bir bilgi değil. Bunun için sadece önde

gelen öylelerinin adını almak yeterli: Bakan Martin Indyk, yönetimi ABD Dışişleri eski Bakanı George Shultz, NATO Genel Sekreterliği'de yirmi olan Aleksander Haig, transjordanlılardan mahkûm olan Harick Devletleri Millî Güvenlik Komitesi danışmanı Robert M. Farlane ve Richard Perle'den oluşuyor. Karşın WINNEP ile buluşan Perle'nin 11 Eylül sonrasında adı duyulan başka bir organizasyonu burada daha görüyoruz.

11 Eylül'den 15 gün sonra 4. isim Bush'a bir mektup yazdığı Amerikan gazetelerinde yer buluyordu. Mektuba imza atıyordu, "neocon" ya da "neoconservativ" (yeni-muhafazakâr) adı verilen küçük ama etkili bir entelektüel lobinin memnûnuydu. Bush'a verilen mesaj, "Büyük önleme karşı tutuşu. İsrail'in tüm iddianlarına yinelenmeyen destolunca celeriyi" di. Reagan döneminde komünizme mücadelede kendisi adayın "neocon"lar, Sovyetler için söyledikleri "yar imparatorluğu" tanımlamasının benzerini "zer ekono" olarak, 11 Eylül konseptinde yeniden iddia ettiğindier ve Bush da kulağına şüpheye kapı yok. Filistin'e yönelik soykırım harddollarından şundan başı çıkmazken en ağır kampanyaları sadece Amerikalıların değil, artık bütün dünyanın bildiği gerçekler. Bakanlık koluna oturtulmuş çocuklar, "Siyasi çizimin cesur ve muhtemelen" derken neyi kastettiğini yineda daha iyi anlayabiliyoruz.

Ancak Bush, "hüli bir sevinme" veya "teravüflü olaylarla" Beyaz Saray kolunuğuna oturmuş "güzel bir voley" dediği. Saldırdığı ülkenin haritada yerini bulamamasına, sürekli podlar kırmaması, "dini namazlarına" rüfahını her eahlı bu değil. Zira, tapıldığı "dinin öğretileri" Washington'da sadece O temsil etmiyor. Amerikan tarihinde beylenen otoriter bir merkan tarihinde beylenen otoriter bir yosetim deşajıme rastlamak gerçekten zor. Soğuk savaşın en yoğun günlerinde dahi, yürütme bu denli ileri gitmemişti. Ve bugün belki de dünyanın gördüğü en tehlikeli hükümet kabinesiyle karşı karşıyayız: Rumsfeld, Wolfowitz, Perle, Powell, Cohen, Kagan, Indyk, Cheney... Bu isimler, "Amerikan imparatorluğu" kurmayı 'kutsal bir görev' addedecek kadar bağnaz, Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanacak kadar cılgın, bu uğurda birleşecekleri katliamları 'haci seferleri' sayacak kadar hastaalkı bir ruha ve geçmişe sahipler...

MARTIN INDYK
Strateji dehışı

Bir başka kabine üyesi Martin Indyk'in ismini anmadan geçmek olmaz. Edward Said'in Washington'un Ortadoğu politikalarını inceleyen Indyk'i çok sık anması boşuna değil. Çünkü Indyk'in yökürlü ile Beyaz Saray'ın da politikaları dayandığı temelleri arasında bir paralellik var. İsrail'in Washington eski büyükelçisi olan Indyk hakkında, beş yıl önce cinsellik suçlamasıyla soruşturma açıldı. Ne halinise kısa süre sonra soruşturama kapatıldı, infazla yolumuza buyla da Amerikan vatandaşlığına kâğıt edildi. Burada Bush hükümetinde Ortadoğu sorununu olarak Millî Güvenlik Komitesi'nin bir üyesi statüsünde katmanca oluyor Indyk. Bu zaten bir strateji dehanı olduğu söylenir. Washington'un Bağdad ile Tahrir'i aynı anda hem kolladığı hem de birbirine karşı sarıyaşığı yılların "çifti deşajıme" doktrini, Bush'un öyle olduğu. Türkiye'nin, İsrail ve ABD'nin stratejik ornaş olmasında da yine onun payı büyük.

ROBERT KAGAN
İmparatorluk hayranı

Amerikalı imhaölmeden İm Lobe, "ABD Saldırdığı Sınırların Aile Bağları" adlı makalesinde, tarihçileri, ABD'nin Irak'a karşı saldırdığı politikalarına tahakküründe, belsazların ilgi çekici olmaları içinde, sadece tükürten içinde de ve dıymadık "kurullar"ın birbirlerini politik görüşlerini ne kadar desteklediklerini değil, birbirleriyle ne kadar akıllık bağları olduğunu da gerçeklerini söylüyor. Lobe'nin verdiği bilgilere bakarsak, çok da haklı sayılır.

"ABD Bakan Yardımcısı Dick Cheney'in istidat görüşü, danışman, saray karatırı Eric Edelman gibi en ABD'nin Türkiye büyükelçiliğine terfi edince, Cheney'in Victoria Nuland'ın onun yerine getirmesi kınemede şaşkınlık yaratmış. Son 12 Nisan'da ABD'nin 16'ı var demediği olan Nuland, 11 Eylül'den 11 Eylül 2001'de terörizt saldırılarından sonra Bakan George W. Bush'a bir açık mektup yazarak, "defiler her ne kadar Irak'ı saldırdığı dışırdan bulamıyor da", Saldırı Hıyvan'ın de veriden edinevini kutan Yeni Amerikan Dışişleri için Proje'nin (Project for the New American Century - PNAC) kurucularından Robert Kagan'ın eşi olarak da bilinemektedir."

Lobe, ilginç bir soy kütüğü kurmuş. Ama karmakşık birlemler içinde bir isim öne çıkıyor: Söylenecek gerek. Bu, Amerikalıların Mar'ın, Avrupalıların ise, Venüs'ün geldiğini iddia ettiği "Cemre ve Güç" kitabının yazarı Robert Kagan'dır. Bush'un danışmanlarından olan Kagan, 11 Eylül'den sonra bütün zamanını yeni-empyal politikaların hazırlanmasını yapmaya harcadı. Burada da bu sarı ödeğün şifreledi. "Roma'nın Keltus saldırdığı bu yama ilk defa bir devlet bu kadar büyük bir güce erişti" diyerek ilk defa dilettiği. "İmparatorluk hayali", ABD için empyal bir iddia haline gelmiş durumda.

COLIN POWELL
Wietnam kasabı

Washington'a geçiren ilçinin bir ilçinin olarak da, öykü millatizminin yükselmesi dikat çekiyor. Bu, ABD azeri gücünün aynı anda iki, üç ya da daha fazla imha savaşını yürütme kuvvetinde olduğunu insan ve dünya yosemendiği ilçeyi Rumsfeld'in şahımda cinsimlen ultra-millatizmin çizildiği. Buna yosemendi, keredi politik konumuna gelecekteki bağkan adaylığı güçlendirmenin aracı olarak geçen Colin Powell'de dilemek yosemde olur. Nitekim Powell, Bush kabinesinde Vietnam savaşına katılan tek üyü. Beyaz Saray'a uzanan kanyerini, Vietnam'da Amerikan askerlerinin gerçekleştirdiği korkunç My Lai katliamını güçle-yen raporu almasında manasına birer.

DONALD RUMSFELD
Yarm asrılık demirbaş

Millatizt çizimin en anlamlı temsilcisi olan Rumsfeld ise, yakın Amerikan, siyasi tarihinde bir demirbaş. Amerikalı'nın son yarı yüzyılda bu isimle askeri politikalarla öyle veya böyle yer aldığı görüyoruz.

1978, Watergate skandalından da etkilenen İsrail'in, Ortadoğu'nun süper gücü olması için yetecek kadar Amerikan silah ve yardım silahı konusunda tartışmaların başladığı yıldır. Kasım 1976'da, Ortadoğu Silah Transferi Birimi, dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'e yolladığı resmi raporda, İsrail'in daha fazla silah almasına gerek olmadığını iddia etmekteydi. Ne var ki, Rumsfeld, raporu hazırla etmekle çekemeyen birer zaman Dışişleri Bakanlığı'na itiraz etti. Reagan'ın Grenada, Panama, Kamboçya ve Afrika'ya yönelik kontrorella operasyonlarının arkasında gücün lanık da Rumsfeld'i görüyoruz. ABD'nin yeni askeri doktrini hazırlarken, yıllarını beşlediği bu askeri tecrübeden bir hayli faydalandığı muhtak.

Jae Beyaz Saray'ın son dinci, ırkçı ve millatizt çiziminin beşeni olan bu kabine, tamamlanmış ileren avıkrımından arkasındaki ilici gücün ta kendisiydi. "Zamanın seçtiği insanlar" (nace), mil yonlara Enkmen ve gelecekte de diğer bakımlar basına gelebilecek konumundaki tereddütleri gidermeye yeten, 1. unki Bush kabinesi, katliamlarla bütün bir kavreye sahip ve yosimen okutan kad.

Evrensel gazetesi belki de en yoğun nefret söylemini bu haber ile gerçekleştirmektedir.

Irak- ABD Savaşı'nın kilit isimlerini eleştiri yağmuruna tutan haber de sol sütunda boydan boya şu yorum yer almaktadır : “Amerikan tarihinde böylesi otoriter bir yönetime rastlamak gerçekten zor. Soğuk Savaşın en yoğun günlerinde dahi yürütme bu denli ileri gitmemişti. Ve bugün belki de dünyanın gördüğü en tehlikeli hükümet kabinesi ile karşı karşıyayız: Rumsfeld, Wolfowitz, Perle, Powell, Cohen, Kagan, Indyk, Cheney... Bu isimler “Amerikan İmparatorluğu” kurmayı “kutsal bir görev” addedecek kadar bağınaz Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanacak kadar çılgın, bu uğurda girişecekleri katliamları “haçlı seferleri” sayacak kadar hastalıklı bir ruha ve geçmişe sahipler... Ve gazete haberin alt başlıklarında : Perle için, “**Karanlılar prensi**”; Bush için, “**Püriten ve Irkçı**”; Powell için, “**Wietnam kasabı**”, Kagan için,” **İmparatorluk hayranı**” benzetmelerini yapmıştır.

Sol sütunda yer alan yorumda ABD ve müttefikleri için: “bu savaşı haçlı seferlerine benzetecek kadar **hastalıklı bir ruha ve geçmişe sahipler**”; “Amerikan İmparatorluğu kurmayı kutsal bir görev addedecek kadar **bağınaz**” ve “Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanacak kadar **çılgın**,” yorumlarında bulunan gazete hakaret boyutuna ulaşacak şekilde ağır yorumlarda bulunarak ABD işgaline karşı tepkisini oldukça sert bir dille ortaya koymaktadır. Ayrıca yukarıda adı geçen Rumsfeld, Bush, Powell gibi isimler için de her birine özel, iğneleyici yakıştırmalarda bulunarak, haber başlığının barındırdığı nefret içeriğini tüm habere yaymış bulunmaktadır.

2.4. Nefret Söyleminin Yansıtıldığı Sözcükler

Çizelge 2.5. Tespit Edilen Nefret Söylemlerinde Yoğun Olarak Kullanılan Sözcüklerin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazeteler	Nefret Söylemlerinde Yoğun Olarak Kullanılan İfadeler
Evrensel Gazetesi	Katil doğanlar, Barbar, Coni, Nefret, Yalaka, Kafir, Küstah, İşkenceci, Nefret, Katil, İşgal
Hürriyet Gazetesi	İşkenceci, Coni, İşgal
Zaman Gazetesi	Savaşçı, Zalim, Katil,
Cumhuriyet Gazetesi	Yalancı, Saldırgan, Rezil, İşgal
Yeniçağ Gazetesi	Zalim, Cellatlar, İkiyüzlü, Nazi Zulmü, Haçlı Soykırımı, Haçlı İşgali, İşgal

Evrensel Gazetesi nefret söyleminde katil, barbar, conî, yalaka, kafir, küstah, nefret, işgal; Hürriyet gazetesi işkenceci, conî, işgal; Zaman Gazetesi savaşçı, zalim, katil; Cumhuriyet Gazetesi yalancı, saldırgan, rezil, işgal; Yeniçağ Gazetesi de zalim, cellatlar, iki yüzlü, vahşet, Haçlı Soykırımı, Haçlı işgali, İşgal sözcüklerini kullanarak doğrudan ya da dolaylı olarak nefret söylemlerinde bulunmuşlardır. Yukarıda görüldüğü gibi incelenen gazetelerde benzer nitelendirmeler söz konusudur. Ancak Evrensel ve Yeniçağ gazetelerinde biraz daha yoğunlaşan nitelendirmeler vardır. Burada sosyalist çizgideki Evrensel gazetesi ile milliyetçi çizgiye sahip Yeniçağ gazetesi arasındaki benzerlik göze çarpmaktadır.

2.4.1.Seçilen Sözcüklerdeki Benzerlikler

Nefret söylemini yoğun olarak içeren haberlerin tespiti için yapılan inceleme sonucu Evrensel gazetesinde yer alan nefret söylemlerinde; Amerika'ya yönelik "katil", "işkenceci", "katil doğanlar", "barbar", "kafir", "küstah", "nefret uyandıran", Amerikan askerine yönelik "conî", "barbar", Amerika'nın Irak'a müdahalesine yönelik , "katliam", "kitle imha suçu", ABD yanlısı basına da "yalaka", nitelemelerinde bulunduğu; Amerika'nın Irak'a müdahalesine yönelik; "işgal" nitelemesinde bulunan Hürriyet gazetesinde Amerika'ya yönelik "İşkenceci", Amerikan askerine yönelik "conî", nitelemelerinde bulunduğu; Zaman gazetesinde ise Amerika'ya yönelik "savaşçı", "zalim" ve "katil" nitelemelerinde bulunduğu; Cumhuriyet gazetesinde Bush ve Blair'a yönelik "yalancı", Amerika'nın Irak'a müdahalesine yönelik ise "ölüm ablukası", "salırgan", "rezil" ve "işgal" nitelemelerinde bulunduğu; Yeniçağ gazetesinde ise Amerika'ya yönelik "zalim", "ikiyüzlü", Bush ve Blair'a yönelik "Bağdat kasapları", "savaş suçlusu", "cellatlar", Amerika'nın Irak'a müdahalesine yönelik, "katliam", "vahşet", "haçlı işgali", "haçlı soykırımı", "Nazi zulmü gibi" ve "işgal", nitelemelerinde bulunduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, ABD'nin Irak'a müdahalesinin Türk basınında yansıtılma biçimi nefret söylemi açısından analiz edilerek sonuçlar yorumlanmıştır. Çalışmada, birbirinden farklı yayın politikalarına sahip olduğu bilinen 5 ulusal gazete olan Zaman, Cumhuriyet, Hürriyet, Evrensel ve Yeniçağ gazetelerinin, ABD'nin Irak'a ilk müdahale tarihi olan 20 Mart 2003 den itibaren ilk üç ayda konuyla ilgili haberleri nefret söylemi açısından incelenmiştir.

İncelemede, gazetelerin, söz konusu dönemde yayımladıkları konuyla ilgili haber sayılarının birbirinden farklı olduğu tespit edilmiş, her gazetenin farklı sayıda savaş haberi ile gündem oluşturduğu belirlenmiştir. Ancak, genel olarak, analiz kapsamındaki üç ay boyunca ülkemizde değişmeyen ve sürekli gündemde olan konu Amerika'nın Irak'a müdahalesi olmuştur. Evrensel gazetesinin söz konusu dönemde, diğer gazetelere göre daha fazla sayıda haber ile savaşa ve Irak'ta yaşananlara yer verdiği görülmüştür. Savaşa ve Irak'ta yaşananlara yönelik en az sayıda haberin ise Hürriyet gazetesi tarafından yayımlandığı tespit edilmiştir.

Haberlerin sayıları kadar nitelikleri de büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde haberlerin ağırlıklı olarak bilgilendirme ve açıklama niteliğinde olduğu görülse de, eleştiri, olasılık, tepki, iddia gibi haberlere de rastlanmıştır. İncelenen haberlerin Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde daha çok bilgilendirme ve açıklama niteliğinde, Hürriyet gazetesinde bilgilendirme, olasılık ve açıklama niteliğinde, Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinde ise bilgilendirme, iddia, eleştiri ve tepki niteliğinde olduğu dikkat çekmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen 1729 haberin 118'inde, savaşın tarafları açısından nefret söylemi üretildiği tespit edilmiştir. İçerik analizinin en önemli süreci olan inceleme alanın sınıflandırılması aşamasında ise, yayımlanan haberlerin içeriğine göre dört ana tema belirlenmiş ve nefret söylemi içeren haberler bu temalar altında sınıflandırılmıştır.

Nefret söylemi içeren haberlerin, gazetelere göre dağılımını ele alan Tablo 3.'te; ABD'ye müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik olumsuz bakış açısı ile ilgili haberler incelendiğinde Evrensel Gazetesi'nin 28 haberle en çok haberi, ardından 25 haberle Yeniçağ Gazetesi'nin geldiği ve en az haberi 5 haberle Cumhuriyet Gazetesi'nin yaptığı belirlenmiştir. Savaş sürecinde ABD Türkiye ilişkilerine yönelik olumsuz bakış açısına yönelik haberler incelendiğinde Yeniçağ ve Evrensel Gazetesi'nin bunlara yönelik haber yaptığı, diğer gazetelerin haber yapmadıkları belirlenmiştir. Savaşın Irak halkı üzerindeki olumsuz etkisi üzerine yapılan haberler incelendiğinde Evrensel Gazetesi'nin 11 haberle en çok haberi yapan gazete olduğu, onu 10 haberle Yeniçağ gazetesi, 5 haberle Cumhuriyet Gazetesi, 4 haberle Hürriyet Gazetesi ve 3 haberle de Zaman Gazetesi'nin takip ettiği görülmüştür. Saddam ve Irak yönetimine yönelik olumsuz bakış açısı ile ilgili haberler incelendiğinde Zaman ve Hürriyet Gazeteleri'nin 2 haber yaptığı, Yeniçağ Gazetesi'nin 1 haber yaptığı, Cumhuriyet ve Evrensel Gazeteleri'nin haber yapmadıkları belirlenmiştir.

Dikkat edilecek olursa nefret söylemi ve olumsuz haber içeriği bakımından en yoğun olan gazeteler Evrensel ve Yeniçağ gazeteleridir. Diğer gazeteler daha az sayıda nefret söylemine yer vermiş olup özellikle Hürriyet ve Zaman Gazetesi tüm dünyanın tepkisine neden olan Irak Savaşı konusunda tarafsız söylemlerde bulunmayı tercih etmişlerdir. Hem Evrensel Gazetesi gibi aşırı savaş karşıtı söylem yapan gazeteler, hem de Zaman gazetesi gibi radikal yorumlardan kaçınan gazetelerin aynı haberlere olan farklı duruşları, gazetelerin politikalarından ileri gelmektedir.

En çok nefret söylemi üretilen temanın 75 haber ile, "ABD, müttefiki İngiltere'ye ve genel olarak Irak'a yapılan müdahaleye yönelik olumsuz bakış açısı" teması, en az nefret söylemi üretilen temanın ise 5 haber ile "Saddam ve Irak yönetimine yönelik olumsuz bakış açısı" teması ile "Savaş sürecinde ABD Türkiye ilişkilerine yönelik olumsuz bakış açısı" temaları olduğu görülmüştür.

Gazetelerin nefret söylemi ürettiği haberlerin toplamına bakıldığında, 42 haber ile Evrensel gazetesinin birinci sırada, 38 haber ile Yeniçağ gazetesinin ikinci sırada, 17 haber ile Hürriyet gazetesinin 3. Sırada, 11 haber ile Zaman gazetesinin 4. Sırada, 10 haber ile Cumhuriyet gazetesinin 5. Sırada olduğu görülmüştür. Bu sonuç

ışığında, ABD'nin Irak'a müdahalesine yönelik en özensiz dilin Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinde, en özenli dilin ise Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde kullanıldığı söylenebilir.

Sayıları ve yoğunluğu farklı olmakla birlikte, incelenen bütün gazetelerde Amerika'ya yönelik nefret söylemi tespit edilmiştir. Amerika'ya yönelik en yoğun nefret söylemlerine Yeniçağ ve Evrensel gazetelerinde rastlanmıştır. Amerika'ya yönelik en hafif nefret söylemlerine ise Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde rastlanmıştır. Hürriyet gazetesinde Amerika'ya yönelik nefret söylemi içeren haberlerde ise, Amerika ve Irak'a yapılan müdahaleden ziyade, Amerikan askerlerine yönelik, temelinde yabancı düşmanlığı taşıyan nefret söylemlerine rastlanmıştır. Hürriyet gazetesinin, Amerika'ya yönelik nefret söylemi içeren 11 haberinin 8'inde, Amerikan askerine yönelik nefret söylemi olarak değerlendirdiğimiz 'coni' ifadesi kullanılmıştır.

Saddam ve Irak yönetimine yönelik ise Yeniçağ, Hürriyet, Zaman gazetelerinde nefret söylemi tespit edilirken, Cumhuriyet ve Evrensel gazetelerinde nefret söylemine rastlanmamıştır. Ayrıca Amerika'ya yönelik nefret söylemi içeren 113 haber tespit edilirken, Saddam ve Irak yönetimine yönelik nefret söylemi içeren 5 haber tespit edilmiştir. Yani esas olarak haberlerde Amerika aleyhine bir tutum gözlenmiştir.

Nefret söylemlerinde gazeteler tarafından yoğun olarak kullanılan ifadeler incelendiğinde; Evrensel Gazetesi'nin Katil doğanlar, Barbar, Coni, Nefret, Yalaka, Kafir, Küstah, İşkenceci, Nefret, Katil ve İşgal ifadelerini kullandığı, Hürriyet Gazetesi'nin İşkenceci, Coni ve İşgal ifadelerini kullandığı, Zaman Gazetesi'nin Savaşçı, Zalim ve Katil, ifadelerini kullandığı, Cumhuriyet Gazetesi'nin Yalancı, Saldırgan, Rezil ve İşgal ifadesini kullandığı, Yeniçağ Gazetesi'nde Zalim, Cellatlar, İkiyüzlü, Nazi Zulmü, Haçlı Soykırımı, Haçlı İşgali ve İşgal ifadelerinin kullanıldığını belirlemişlerdir.

Sözcüklerin taşıdığı nitelendirmeler kimi zaman örneğin "işgalci" gibi bir sözcük diğer bütün olumsuz nitelendirmeleri içeren çağrışımlar yapmaktadır. İşgalci sözcüğü, ana anlam bakımından "ele geçiren" anlamına gelmekte iken yan

anlamlarında kullanıldığı takdirde “haksız şekilde işgal yapan, nefret uyandıran, tasdiklenmeyen, kötü davranış sergileyen” gibi anlamlara gelerek nefret içeriği örneği teşkil etmektedir. Keza işgal sözcüğü de iğneleyici bir anlatım ile yan anlam bakımından nefret söylemi örneği teşkil etmektedir.

Özellikle savaş dönemi, nefret söylemlerinin arttığı bir dönemdir. Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler de bu hususu kanıtlar niteliktedir. İncelenen bütün gazetelerde, savaş ve Irak’ta yaşananlar anlatılırken, ABD aleyhine söylemler yapılmıştır. Savaş bir insanlık suçu olmakla birlikte bu çalışmada, savaşın etiğinden ziyade savaşın yaşandığı zaman diliminde basının etik olmayan tutumları irdelenmiştir. Savaş zamanları basının propaganda yapmak, çığırtkanlık yapmak ve halkı galeyana getirmek dışında haber iletme gibi bir görevi olması lazım gelmektedir. Basının, savaş zamanında yaşananlara kayıtsız kalmaması ve halkı doğru haberlerle bilgilendirmesi gerekmektedir. Yorumun gazeteciye mi yoksa okuyucuya mı ait olduğu ayrımının yapılması çok önemli bir noktada bulunmaktadır.

Nefret söylemi herkes için her koşulda uygulanabilmektedir. Nefret söyleminin güçlü veya güçsüz, haklı veya haksız, herkes için uygulanabilmesi söylemlerin haklılığını göstermemektedir. Bu çalışmada yaşanan tarafların haklı veya haksızlığı değil basının tutumu ele alınmıştır.

Çalışma sürecinde, bütün gazetelerde eleştirel başlıkların yanı sıra nefret söylemine rastlanmıştır. Ancak nefret söylemlerinin yoğunluğu ve sayı olarak fazlalığıyla Evrensel ve Yeniçağ gazeteleri dikkat çekmektedir. Politikaları itibariyle bu iki gazetede nefret söylemi fazla iken yine politikalarından dolayı Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde ise daha az nefret söylemi kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda, sosyalist bir yayın politikasına sahip olduğu bilinen Evrensel gazetesi ile milliyetçi bir yayın politikasına sahip olduğu bilinen Yeniçağ gazetesinin, Amerika’nın Irak’a müdahalesi konusunda en sert dili kullanan ve Amerika’ya yönelik en çok nefret söylemi üreten gazeteler olduğu görülmüştür. Böylelikle savaş karşısında dünya kamuoyuna her yayın organının olduğu gibi borçlu oldukları etik tutumu gerçekleştirmişlerdir. Sosyal demokrat bir çizgiye sahip olduğu bilinen Cumhuriyet gazetesi ile muhafazakar bir yayın politikasına sahip olduğu bilinen

Zaman gazetesinin, Amerika'nın Irak'a müdahalesi konusunda en özenli dili kullanan ve Amerika'ya yönelik en az nefret söylemi üreten gazeteler olduğu görülmüştür.

Yukarıda ayrıntılı şekilde ele aldığımız sayısal verilere bakıldığında, hangi yayın politikasına hangi ideolojik çizgiye sahip olursa olsun, basın savaş döneminde ideolojisi ne olursa olsun aynı çatı altında toplanabilmektedir. Basın taraf olmadığı bir savaşta da mazlum olan tarafın davasını benimseyebilmektedir. Bu durum ise basını, bilinçli veya bilinçsiz, açık veya örtülü nefret söylemi üretmeye en yatkın araç haline getirmektedir. Basın organlarının sahip olduğu yayın politikaları ve ideolojik çizgilerde, nesnelliğin elden bırakıldığı bu dönemlerde nefret söyleminin şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Sonuç olarak, Amerika'nın Irak'a müdahalesi sürecinde, çalışmada incelenen gazetelerin hepsi Amerika'ya yönelik nefret söylemi üretmiştir. Nefret söylemlerinin içerik ve yoğunlukları ise gazetelerin yayın politikaları doğrultusunda çeşitlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, Y. (2009). *Racism on the Internet*, strasbourg, Council of Europe.
- Alğan, C. (2012). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi İzleme Rehberi*, İstanbul, Sosyal Değişim Derneği Yayınları, Ekim.
- Alğan, C. T. ve Şensever, L.F. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek, İstanbul*, Sosyal Değişim Derneği Yayınları.
- Binark, M. v.d. (2010). *Yeni Medyada Nefret Söylemi*, İstanbul, Kalkedon Yayıncılık.
- Çayır, K. (2010). *“Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumu”*, B. Yıldırım, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, Eylül.
- Çelenk, S. (2010). *“Ayrımcılık ve Medya”*, *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara, Fersa Matbaacılık.
- Demir, Ş. (2012). *İktidar-Basın İlişkilerinin Türkiye’de Görünümü (1918-1960)*, Siirt.
- Dijk V. and Teun A. (2008). *Discourse and power* (Söylem ve Güç), New York , Palgrave Macmillan.
- Dijk, V. and Teun A. (2010). *“Söylem ve İktidar”*, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi, Hrant Dink Vakfı, edt. Ayşe Çavdar, Aylin B. Yıldırım, İstanbul, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, Eylül.
- Dijk, V., Teun A. and Kintsch W. (1983). *Strategies Of Discourse Comprehension (Söylem Anlamanın Stratejileri)*, New York, Academic Press.
- Dursun, Ç. (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Erdoğan, İ. ve Korkmaz, A. (2005). *Öteki Kuram*, Ankara, Erk Yayınları.
- Gevgilili, A. (1983). “Türkiye Basını”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c. I, İstanbul.
- Göregenli, M. (2011). *“Heteroseksim, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım”*, Cogito Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram, S. 65-66, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Güner, Umut v.d. (2011). *Türkiye’de Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu 1 Ocak – 30 Haziran 2010*, İstanbul, Şubat.
- İnceoğlu, Y. ve Çomak, N. (2009). *Metin Çözümlemeleri*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- İnuğur, M. N. (1992). *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cem. Yay., İstanbul.

- İskit, S. R. (1975). **Türkiye’de Matbuat Rejimleri(Tahlil ve Tarihçe Kısmı)** , Matbuat Umum Müdürlüğü, İstanbul.
- Kabacalı, A. (1985). "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Sansür", **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C.III.
- Kabacalı, A. (1990). **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**, İstanbul.
- Koloğlu, O. (1994). "Osmanlı'larda Basın ve Kamuoyu", **Osmanlı Ansiklopedisi**, Cilt:6, İstanbul.
- Kudret C. (2000). **Abdülhamit Döneminde Sansür II..**
- Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı, edt. Ayşe Çavdar, Aylin
- Oral, F. S. (1950). **Türk Basın Tarihi**, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi, Ankara,C:I,.
- Özbudun, E., Güriz, A. ve Toroslu, N. (1995). **“Türkiye Bilimler Akademisi Düşünce Hürriyeti Hakkında Rapor”**, İnsan Hakları Merkezi Dergisi, c. III, Ocak.
- Özkorkut Ü. N. (2002). **Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü**, Ankara.
- Öztürk, P. ve Kındap Y. (2011). **“Lezbiyenlerde ve Biseksüel Kadınlarda İçselleştirilmiş Homofobi, Benlik Saygısı ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi”**, Heteroseksizme Karşı Gökkuşluğu Anti Homofobi3, Ankara, Kaos GL yayınları.
- Post, R. (2009). **“Hate Speech” in Extreme Speech and Democracy**, New York, Oxford University Press, (ÖlçsüzKonuşma ve Demokraside "Nefret Söylemi").
- Rosenfeld, M. (2003). **Hate Speech in Constitutionla Jurisprudence: A Comparative Analysis** (Anayasa Hukukunda Nefret Söylemleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz) c. 24, s. 4, Cardozo Law Review.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007). **Türkiye’de Basın Özgürlüğü**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Sözen, E. (1999). **Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite**, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Sumbas A. (2009). **‘Batı Avrupa’da Yükselen Yeni-Irkçılık Üzerine Bir Deneme’**, Alternatif Politika, 1(2).
- Şapolyo, E. B. (1969). **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Ankara.
- Taylor, C. (1996). **“Tanınma Politikası”**, Çok kültürcülük, haz. (hazırlayan) Amy Gutmann, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

- Tok, N. (2003). *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Toköz, O. (2008). *Temel gazetecilik*, 4. Baskı, Ankara, İmge Kitapevi.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek yay., İstanbul.
- Tsesis, A. (2002). *How Hate Speech Paves The Way For Harmful Social Movements*, New York, New York University Press.
- Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği*, Ankara, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Kırkinci Yıl Kitaplığı No:2.
- Ünal, Ş. (2001). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları no: 89.
- Zürcher, E. J. (1995). *Milli Mücadelede İttihatçılık*, çev. N. Salihoğlu, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- İnternet: http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf adresinden 12 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- İnternet: http://hrantdink.org/picture_library/mayis-agustos2012raporpdf.pdf adresinden 12 Mayıs 2011'de alınmıştır.
- İnternet: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf adresinden 10 Aralık 2011'de alınmıştır.
- İnternet: http://nefretsoylemi.org/rapor/nefretsoylemi_min.pdf adresinden 27 Temmuz 2011'de alınmıştır.
- İnternet: http://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_%28gazete%29
http://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCrriyet_%28gazete%29
http://tr.wikipedia.org/wiki/Zaman_%28gazete%29
http://tr.wikipedia.org/wiki/Evrensel_%28gazete%29
http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni%C3%A7a%C4%9F_%28gazete%29
<http://nefretsoylemi.org/rapor/mayis-agustos-apor-final.pdf> adresinden 21 Ocak Mayıs 2012'de alınmıştır.
- İnternet: http://tr.wikipedia.org/wiki/Etnik_gruplar adresinden 10 Şubat 2012'de alınmıştır.
- İnternet: http://tr.wikipedia.org/wiki/Etnik_gruplar adresinden 10 Şubat 2012'de alınmıştır.
- İnternet: http://tr.wikipedia.org/wiki/Ruanda_Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1
http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/docs/Cinsel_Yonelim_veya_Cinsiyet_Kimligi_Izleme_Raporu.pdf adresinden 10 Şubat 2012'de alınmıştır.
- İnternet: http://www.academia.edu/1476716/SOYLEM_ANALIZI adresinden 15 Şubat 2012'de alınmıştır.

İnternet:

http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_Turkish.pdf adresinden 16 Şubat 2012'de alınmıştır.

İnternet:

[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf)
<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale> adresinden 16 Şubat 2012'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.habervitrini.com/haber/taksimde-travesti-dehseti-93582/> adresinden 16 Şubat 2012'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=404&bolum=makale> adresinden 1 Mart 2012'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=605&bolum=makale> adresinden 1 Mart 2012'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=651&bolum=makale> adresinden 2 Mart 2012'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/215-219.pdf> adresinden 10 Mart 2012'de alınmıştır.

İnternet:

<http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA> adresinden 12 Mart 2012'de alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Soyadı, adı : KIZILŞİMŞEK Tuğba
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 20.08.1986 Sivas
Medeni hali : Evli
Telefon : 0546 281 64 47
e-mail : ceylan48@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı	2014
Lisans	Gazi Üniversitesi Gazetecilik	2009
Lise	Yatağan Lisesi	2004

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2013	RPR Medya	İletişim Danışmanı

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİ GELECEKTİR..

